

leki- pásztor

evangélikus
Lelkészi
szakfolyóirat

LIX. ÉVFOLYAM 9. SZÁM

1984. SZEPTEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

A LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG VII. NAGYGYŰLÉSE

Dr. Káldy Zoltán köszöntése — — — — —	513
Az LVSZ Nagygyűlésének üzenete — — — — —	513
Nekifeszülve a jövőnek (Dr. Káldy Z.) — — — — —	515
Alázat és reménység szellemében (J. Kibira) — — — — —	520
Krisztusban reménység a viláért (Klaus Peter Hertzsch) — —	528

TANULMÁNYOK

Az öngyilkosság mint lelkipásztori kérdés (Nagyné, Ferenczy Erzsébet) — — — — —	537
Madarász Viktor: Az utolsó vacsora (Zászkaliczky Pál) — —	545
A neurózis vallási mezű „önvédelmi” formái (Dr. Bodrog Miklós)	548
Énekelni énekkarral és gyülekezettel (Gáncs Aladár) — — —	551

IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság után 15. vasárnap (Detre János) — — — —	559
Szentháromság után 16. vasárnap (Pintér János) — — — —	561
Szentháromság után 17. vasárnap (Kovács Pál) — — — —	563
Szentháromság után 18. vasárnap (Győri Gábor) — — — —	566
Szentháromság után 19. vasárnap (Zászkaliczky Pál) — — —	569
Reformáció Ünnepe (Szebik Imre) — — — — —	571
Szentháromság után 20. vasárnap (Sárkányné, Horváth Erzsébet)	574

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt

Előfizetési ár: havi 35,— forint, fél évre 210,— forint, egy évre 420,— forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516-220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1088 Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

Egyetemi Nyomda — 84.2682 Budapest, 1984. Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Indexszám: 26 451

ISSN 0133—2821

A lutheránus Világszövetség VII. Nagygyűlése

**D. Dr. Káldy Zoltán püspök-elnököt
választotta meg a Lutheránus Világszövetség
elnökének**

Az LVSZ új elnökének életére, szolgálatára Isten gazdag áldását
kívánva köszöntik Őt a Lelkipásztor Olvasói.

Az LVSZ VII. Nagygyűlésének üzenete a világ evangélikusságához

„A reménységnek Istene pedig töltsön be titeket minden örömmel és békességgel a hívésben, hogy bővítködjetek a reménységben a Szent Lélek ereje által.”

Mi, a Nagygyűlés delegátusai Róma 15.13-nak ezekkel az igéivel köszöntünk titeket, mert ez kifejezésre juttatja azt, amit az elmúlt két hétben tapasztaltunk, amikor a „Krisztusban, — reménység a viláigért” témával istentiszteleteken, előadásokon, megbeszéléseken és tanácskozáson együtt voltunk.

Ennek a reménységnek jelét látjuk abban, hogy mi evangélikusok, akiknek közös a hitvallásuk Jézus Krisztusban, összejöttünk a világ minden tájáról. Magyarországi, budapesti találkozásunkon először ült össze Szövetségünk kelet-európai szocialista országban. Itteni találkozásunk és a vendégszeretet, amellyel itt fogadtak minket, megmutatta nekünk, hogy Krisztus egyházában bizalmunk lehet egymás iránt, és hidat tudunk építeni a népek között politikai és ideológiai határokon át.

Ez a Nagygyűlés minden eddiginél világosabban megerősítette a tag-egyházak oltárközösségét az úrvacsorában, és szószerke közösségét az igehirdetésben. Saját közösségén túl a más egyházakkal való, egyre növekvő, látható közösségre is tekintett. Mivel teológiai konvergencia is jelentkezik, sürgőssé vált, hogy az eredményeket a gyakorlati életre és az egyházak és gyülekezetek egymáshoz való kapcsolatára is átvigyük.

A világban és az egyházban az egységet és reménységet gyakran beárnyékolja az Észak és Dél, a nők és férfiak, és a fajok közötti különbség okozta feszültség. A Nagygyűlésen ebben néha nehéz volt megegyezésre jutnunk. Arra emlékezzve, hogy Krisztusban nincs se zsidó se görög, se

szolga se szabad, se férfi se nő, megnőtt a reménységünk egy mindent átfogó egyház felől, amelyben mindenkinek adottsága drága, és amelyben mindenki a keresztségben kapott közös szolgálatban áll a világ életéért. Az ifjúság jelenléte reményteli jel volt számunkra, és meggyőzött minket arról, hogy teljes joggal részt kell vennünk az egyház életében.

Mikor hallottunk gyermekekről, akik nedves papírt rágnak, hogy enyhítsék az éhség fájalmát, felismertük, hogy mellettük közülünk sokan viszonylag luxusban és megelégedettségben élnek, míg mások olyan területről jöttek, ahol milliók vannak az éhhalál határán. Isten teremtett világát kizsákmányolják, hogy egyesek számára fölösleges bőséget teremtsenek. A szegénység veszélyezteti az életben maradást, a népesség szaporulata robbanásszerűen növekszik. A melkülözés és az elnyomás egyeseket felszabadító háborúba kényszerít. Más háborúban a segélyforrások elapadnak; a fegyverkereskedelem és az erősödő fegyverkezési verseny növelte a Kelet és Nyugat közötti feszültséget, és ez megcsúfolja a biztonságot, és a világban végső nukleáris pusztulással fenyegeti az életet.

Így hitünk forrásaihoz fordultunk, ahogyan gyülekezeteinkben mindenkinek tennie kell. Nincs idő kétségbeesésre, se gondtalanságra. Ahol korlátozzák az emberi jogokat, és megsértik az emberi méltóságot, ott felhívjuk és elkötelezzük az embereket arra, hogy munkálkodjanak a vélemény félelem nélküli kifejezésének szabadságáért. Ahol a szegénység az embereket emberhez méltatlan körülmények közé kényszeríti, elkötelezzük magunkat arra, hogy mélyebben megértsük, mit jelent Isten képmére teremtettségünk és nemcsak közvetlen segítséget nyújtunk másoknak amely képessé teszi őket arra, hogy magukon segítsenek, hanem olyan világért munkálkodunk, amely igazságosabb, s amelyben igazságos politikai és gazdasági rendszerek vannak. Újra megtanuljuk Isten parancsát, hogy vigyázzunk a teremtett világra. Felbátorodva azon, hogy Isten Jézus Krisztus által kiengesztelt minket, nem nyugszunk bele az önelégült nacionalizmusba, hanem imádkozunk a népek közötti jobb kapcsolatokért. Keresztyén szeretetünket abban akarjuk gyakorolni, hogy összefogunk azokkal az értelmes emberekkel, akik az egész világ jólétét kívánják, és a béke reménységének erősítéséért munkálkodnak. Így reméljük, hogy növekedni fognak a szeretet és a szolgálat egységében, és a hitben.

Mivel azonban nem vagyunk tökéletesek, a bűn szorongat és a démoni gonosz fenyeget minket, egyedül hit által tudunk megmaradni. A keresztyén reménység nem a mi saját erőnkön alapul, annak alapja Isten cselekedete. Krisztus a kereszten önmagát áldozta minden emberért, és Isten feltámasztotta őt a halálból. A Szent Lélek felhalmozta az egyházat, hogy bizonyosságot tegyen erről a jó hírről korszakokon keresztül, míg az elért hozzánk. Most mi misszióra vagyunk elhívva. Felismerve, hogy a misszió az egyház életének központjába tartozik és sokan vannak, akik még nem fogadták be az evangéliumot. Az egyházakat felhívjuk, hogy kapcsolódjanak bele a missziói munkába és gyülekezeteikkel együtt fokozzák a missziót, hogy az elérje a helyben élőket és a világ minden táját.

Örülünk minden lehetőségnek, hogy az evangéliumot szabadon hirdethetjük, és együtt szenvedünk azokkal, akik ebben korlátozva vannak. Nem arra hivatunk el, hogy társadalmunk tükre legyünk, hanem arra, hogy só és világosság legyünk. Mivel azonosítjuk magunkat az emberekkel a világban, Krisztus szolgálóiként ajánljuk magunkat Krisztus keresztségének a jelében. Nekünk, és a keresztyén gyülekezetek tagjainak az egész világon az a kiváltságunk, hogy a reménység gyermekei lehetünk.

Valljuk, hogy Urunk Jézus dicsőségben visszajön és minden kereszténnyel kérjük: „Ámen. Jövel Urunk Jézus” (Jel 22,20).

„És az Istennek békessége, amely minden értelmet felülhalad, meg fogja őrizni szíveiteket és gondolataitokat a Krisztus Jézusban” (Fil 4,7).
(Dr. Káldy Zoltán püspök igehirdetése az LVSZ megnyitó istentiszteletén)

Nekifeszülve a jövőnek

Zsid 12,1—3

Kegyelem néktek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Ūr Jézus Krisztustól. Ámen.

Hallgassatok meg azt a szent ígét, melyet megírva találunk a Zsidókhoz írt levél 12. fejezetében, az első verstől a harmadikig:

„Ezért tehát mi is, akiket a bizonyágtétevéknek akkora fellege vesz körül, tegyünk le minden ránk nehezedő terhet, és a bennünket körülölelő bűnt, és állhatatossággal fussuk meg a nekünk rendelt pályát. Nézzünk fel Jézusra, a hit szerzőjére és beteljesítőjére, aki az előtte levő örömért — a gyalázzattal nem törődve — vállalta a keresztet, és az Isten királyi székének jobbára ült. Gondolatok arra, aki ilyen ellene irányuló támadást szenvedett el a bűnösöktől, hogy lelketekben megfáradva el ne csüggedjete.”

Keresztyén Testvéreim, itt a Lutheránus Világszövetség Nagygyűlésén és mindenütt a világon!

A magyarországi evangélikus (lutheránus) egyház nevében testvéri szívvel köszöntöm a Lutheránus Világszövetség VII. Nagygyűlésének külföldi résztvevőit, az ökumené képviselőit, a hazai evangélikus gyülekezeteink sokezer tagját és mindazokat, akik világszerte a Televízió és Rádió közvetítésével bekapcsolódnak istentiszteletünkbe.

Istennek adunk hálát kegyelméért, hogy a nem egészen félmillió lelket számláló magyarországi evangélikus egyház a nagygyűlést meghívhatta. Olyan egyház ad otthont a nagygyűlésnek, amely több mint 450 éves történelmében számos problémával küzdött, de amely az evangéliumból táplálkozó erővel leküzdötte azokat, ennek nyomán igen sok öröme is volt. Ez az egyház múltbeli nehézségei ellenére Isten szeretetéből megmaradt és megújult. Ezért igen nagy tapasztalatunk van az evangélium hatalmáról és a Szentlélek egyházat teremtő erejéről. Az elmúlt 40 esztendőben — melyben új történelmi körülmények között és új társadalmi rendben szolgálunk, de nézzenek körül ebben a Sportsarnokban, ime, itt vagyunk éspedig többszáz ezerrel többen, mint amennyi ide befér, és örömmel végezzük szolgálatunkat hazánkban, népünk közösségében. Fakadjon áldás ebből a találkozásból egyházunk és a Lutheránus Világszövetség tagegyházai számára!

1. Nagygyűlésünk mottója ez: „Krisztusban — reménység a világ számára”. Textusunkban nem fordul elő a „reménység” szó. Nem beszélünk a reménység tárgyáról sem, vagyis arról, hogy mi keresztényének, mit is remélünk. Ellenben igénk a reménység magatartását sugározza, azt, hogy a reménység milyen viselkedésre, életstílusra, életformára hív és kötelez. Úgy is mondhatom: hogyan él az, aki reménységben, közelebből Krisztusban való reménységben él.

Az világos, hogy a levél olyan keresztyéneknek szól, akik elfáradtak, ellankadtak és elcsüggedtek, szinte már reménytelenekké lettek. Lehetek ennek külső okai is, mégis mindez sokkal inkább belső, lelki életük megfáradásából, hitük legyengüléséből fakadt.

Ezeket biztatja a levélíró: „Állhatatossággal fussuk meg a nekünk rendelt pályát”. Az eredeti görög szövegben különböző változatban háromszor is olvassuk ugyanazt a szót: „hüpomoné”, ami ezeket jelenti: állhatatosság, kitartás, helytállás, vállalás, várás, türelem. Tehát elvállalva, kitartással fussunk a pályán, és azon álljunk helyt.

A levélíró ókori római amfiteátrum képét használja, mint amilyen a római Colosseum is volt, de amelyből volt kettő is a mai Óbuda területén alapított Aquincumban. Olyan stadionok voltak ezek, amelyekben az arénát, a küzdőteret körülövező lépcsőkön sok ezer néző figyelhette a versenyeket. A szentíró, megfáradtaknak a versenyfutó atlétát idézi, aki nekifeszülve a célnak, teljes erőbedobással fut a küzdőtérre. Nem balleg, nem andalog, nem sétál, hanem ereje megfeszítésével tör a cél felé. Az a reménysége, hogy győztesen fut be a célba, megsokszorozza erejét és magát nem kímélve fut.

A keresztyének is ilyen versenyfutók. Isten őket is pályára állította, melyen a célnak nekifeszülve, futniuk kell. A cél, maga az üdvösség, Jézus Krisztussal való teljes közösség, a „hervadhatatlan koszorú”, az „igazság koronája”. Ennek a jövőnek feszülve futott Pál apostol is, aki így vallott: „egyet teszek: ami mögöttem van, azt elfelejtve, ami pedig előttem van, annak nekifeszülve futok egyenest a cél felé, Isten mennyei elhívásának jutalmáért a Krisztus Jézusban” (Fil 14). Ez a jövőnek feszülés ad perspektívát. Nyitja ki a látóhatárt. Acélozza meg az izmokat. Segít, hogy a pillanatnyi nehézségek ne bántsanak meg sem az egyház, sem a világ életében. Sarkall, hogy ne nyugodjunk bele kudarcainkba, sem egyéni keresztyén életünkben, sem az egyházban, sem a világ dolgaiban. A jövőnek feszülés így erősíti kitartásunkat és helytállásunkat, így készíti a terhek vállalására és azok türelmes hordozására.

Jellemzi-e a keresztyénséget és ezen belül a Lutheránus Világszövetség tagegyházainak életét ez a jövőnek feszülés? A jövőnek feszülés helyett nem inkább a „leengedés”, a „lelazulás” jellemzi futásunkat? A világ mai helyzetében nem veszi-e hatalmába a keresztyéneket és köztük az evangélikus egyházak tagjait is valamiféle kilátástalanság érzete vagy éppen a reménytelenség? Látva a világban az atomháború fenyegetését, világrészek és társadalmi rendszerek szembeállítását, nem adtuk-e fel erőfeszítéseinket a teremtett világ megmentéséért és a béke megőrzéséért? Nem szaporodtak-e el éppen az egyházakban az apokaliptikus jóvendölések és várások a világ szörnyűségekkel teli végéről? Nem hatolt-e be sorainkba is a „no future”, „nincs jövő” ördögi gondolata? Hirdetik-e egyházaink egyértelműen, hogy Isten a történelem Ura és Ő a megoldás felé kormányozza a világot? Mondjuk-e reménységünket, hogy a világ nem a végső pusztulás felé rohan, hanem a beteljesedés felé? Ez a bizodalunk és élő reménységünk segítheti a reménytelenség eloszlatását és így a világ gyógyulását.

2. Az üdvösségnek, a „hervadhatatlan koszorú”-nak várása, a jövőnek feszülésünk és a feléje való futásunk nem jelenti azt, hogy mást „se látunk, se hallunk”. A versenypálya nem egy viadukton, a mély völgyeket és szakadékokat átívelő hídon vezet keresztül, hanem völgyekben és szakadékokban, az élet forgotagában. Kinek-kinek átvezet Európán, Afrikán, Ázsián, Észak-Amerikán, Latin-Amerikán és Ausztrálián. Beleve-

zet ezeknek a világrészeknek az életébe, megoldásra váró kérdései közé. Belevezet a gazdagok és szegények, a háborúktól szenvedők, az éhezők és szomjazók, a szennyezett környezettől fuldoklók, a járványoktól sújtottak, a társadalmi és gazdasági igazságtalanságoktól kizsákmányoltak, a faji diszkriminációtól megaláztatottak, az emberi jogoktól megfosztottak közé. De ez a pálya átvezet a családokon, egyházakon, az egész keresztényiségen és az egész emberiségen. Nem kerülhetjük ki az égető problémákat mondván, hogy nekünk az üdvösség a fontos, hanem éppen az élő reménységből fakadó szeretettel kell segítenünk a háborúkat elhárítani, a fegyverkezési hajszát megállítani, társadalmi és gazdasági igazságosságot teremteni, a faji diszkriminációt felszámolni, a családi életet széppe és megbecsültté tenni, a misszió és evangélizáció munkájában részt venni, az ökumenét építeni. Jó, hogy nagygyűlésünk is foglalkozik ezekkel a témákkal és remélhetőleg olyan határozatokat hoz, melyek segítenek enyhíteni a feszültséget a világban, előmozdítják a béke és igazságosság ügyét, a misszió és evangélizáció szolgálatát az öt világrészben.

3. A versenyyfutó nem maga választja a pályát, amelyen fut. A keresztényének sem maguk választják, hanem Isten rendeli számukra. A görög szöveg „tón prokeimenon hémin agona”-ról, tehát nem egyszerűen az „ellőttünk levő pályáról” beszél, hanem a „nekünk rendelt pályáról”. Az angol Biblia is így mondja: „the race marked out for us”, vagyis a számunkra „kitűzött” pálya. Az, hogy a Lutheránus Világszövetség több tag egyháza számára a nyugati társadalmakban, másoknak a fejlődő országokban „tűzetett ki” ez a pálya, az nem a véletlen műve. Isten ott adta nekik a pályát, melyen helyt kell állniuk és feladataikat ott kell teljesíteniük. Ott kell a missziót és evangélizációt végezniük és népeik fejlődését előmozdítani. Futásuknak nyilván vannak sajátosságai, hiszen maguk a pályák is sajátosak. A mi magyarországi evangélikus egyházunk Kelet-Európában abban a bizonyosságban él, hogy nem a véletlen, vagy a vaksors dobta ide, hanem maga Isten tűzte ki számára itt a pályát. Sőt, még halát is adunk, hogy éppen ezen a terepen jelölje ki a pályánkat és azon új történelmi körülmények között olyan feladatokat adott, amelyek újak az egyháztörténetben. Szívesen vagyunk itt az Isten „munkatársai”-ként ennek az újnak művelésében és az élénk kerülő feladatok végzésében. Lehet, hogy futásunk stílusa más mint a nyugati országokban és a fejlődő országokban élő egyházaké, de a pálya is más. Viszont a pályát ugyanettől az Istentől kaptuk, a ránk bízott evangélium is ugyanaz: „az igazság koronája”. Futásunk más stílusa semmiképpen nem jelenti az evangéliumnak az ideológiával való keverését, valamiféle konformizmust, mert azt a pályáról való letérésnek, tehát tévútnak tartanánk. De nem tartjuk tévútnak, hogy Isten törvényének és evangéliumának csorbítatlan hirdetését mellett valljuk, hogy az egyház igazi életformája a szeretet, éspedig a segítő szeretet, a diakónia. Mi Jézus analógiájára ebben az életformában akarunk jelen lenni hazánkban és társadalmunkban. Tehát a pályán.

4. A kereszténynek pályafutása mind az öt világrészben nehéz, mint minden igazi küzdősport. Ez a futás nem triumfálás, nem diadalmenet, hanem passió. „Hüpomoné”-ra, tehát kitartásra, állhatatosságra, túrnitúdsra, lemondásra van szükség, amit ismételten hangsúlyoznunk kell. Mivel a futás nehéz és sok energiát igényel, a versenyyfutó nem cipelhet olyan terheket, amelyek feleslegesen emésztik fel energiáját. Ezért szól az intés: „Tegyünk le minden ránk nehezedő terhet és a bennünket körös-körül ölelő bűnt”. Amikor az atléta küzdelemre indul, ledob magáról

mindent. A görög atléta mezítenül küzdött. A görög szövegben az „onkos” szó szerepel, ami ezt jelenti: ruha, viselet, nehezék, túlsúly, kövér-ség, daganat, büszkeség, góg, méltóság. Vagyis minden, amit magunkon viselünk. Mindent el kell vetnünk, ami akadályozza a „szent futást”. Ilyenek: a hívő góg, a keresztyén „felsőbbrendűségi tudat” vagy „keresztyén kisebbségi tudat”, faji és politikai előítéletek, a nehéz „bírói talár”, melyet úgy öltünk magunkra, hogy elhagyjuk a futópályát és döntőbíróként beállunk a zsűribe, az ellenségeskedő magatartás egymás és a „kívülvalók” iránt, felesleges problémák, természetlen viták, az anyagias-ság. Mind-mind terhek, ballasztok. Mondhatjuk-e, hogy ezeket nem viseljük? Le kell azokat dobnunk, mert ezekkel nem lehet a jövőnek neki-feszülve futnunk.

De le kell tennünk a „körös-körül ölelő bünt” is. Lehet ez a bűn az önzés, a szeretetlenség, az önimádat és más. De az alapbűn mindig a hit-telenség. Az, hogy sokszor hiányzik belőlünk a bizalom, Luther által olyan sokszor hangsúlyozott „fiducia” Isten iránt. Kétkelődünk ígéretei-ben. Bizodalmas hit nélkül pedig nem lehet a versenypályát végigfutni. Ha az atléta nem hiszi, hogy van cél, akkor bénultan leáll. Akkor nincs tovább. Így van ez a keresztyén ember futásában is. Le kell hát tenni ezt a bünt.

Ez a „letétel” azért történhet meg, mert terheinket és bűneinket Jé-zus Krisztus a kereszten magára vette, hogy megszabadítson azoktól. Hit által miénk a szabadulás és vele együtt a célbafutás. Sola fide, így mond-ja ezt Luther: „glaubst du, so hast du”, „ha hited van, mindened van”. Bűnbocsánat, élet és üdvösség.

5. A Zsidókhöz írt levél írója a megfáradt és elcsüggedt gyülekeze-teket azzal is biztatja, hogy őket a „bizonyásátevők fellege veszi körül”, akiknek életpéldája és futása bátoríthatja őket a futásban való kitartás-ban. A görög szöveg „nefos martíri”-ről beszél. Ezek azok, akik előttünk jártak, de már meghaltak. A maguk idejében bíztak Isten ígéreteiben és kitartással futottak az ígérek beteljesedése felé. Az új magyar római katolikus bibliafordítás így mondja: „a tanúk koszorúja övez”. A görög szöveg is arról ad hírt, hogy ezek a tanúk körülölelik a stadion küzdő-terét. Nyilvánvalóan az amfiteátrumban a nézők sűrű sorai szolgálnak a hasonlat alapjául. Némely exegeta tiltakozik az ellen, hogy az előttünk élt hívők és bizonyásátevőket a versenypálya körül drukkoló közönség-nek tekintsük — mondván, hogy a holtak bennünket nézéséről nem tu-dunk —, mégis a Jelenések könyve egyértelműen tanúskodik róla, hogy az üdvözültek serege és a földön élő egyház szétszakíthatatlanl össze-tartozik. A pálya futása közben tehát nem vagyunk egyedül, hanem az időbeni és térbeli ökömenél közösségében folyik a küzdelem. A „felleg” (nefos) a bizonyásátevők nagy tömegét és egyben egységét jelképezi. Ebb-en a „fellegben” a Zsidókhöz írt levél 11. fejezetében említettek kivül, hitünk szerint ott vannak Ambrozius, Augusztinus, Assisi, Luther, Kál-vin, Olaus Petri, Agricola, Tausen, Egede, Spener, Francke, Lóhe, Grund-vigt, Mott, Söderblom, Schweitzer, Manikam, Moshi, Purba és a név-telen milliók Európából, Afrikából, Ázsiából, Amerikából és Ausztráliá-ból. Ott vannak a magyar reformátorok és prédikátorok: Dévai Bíró Má-tyás, Sylvester János, Sztárai Mihály, Bornemissza Péter, Károli Gáspár, Haubner Máté, Székács József, Remete László, Szehlő Gábor és sokan mások. És ott vannak a Lutheránus Világszövetség volt elnökei és alel-nökei, és minden névtelen munkása: Nygren, Lilje, Fry, Wantula és Or-dass. Nem voltak ők sem tévedhetetlenek, de végigfutották a pályát.

Most pedig bennünket, a Lutheránus Világszövetség tagegyházait bátorítják — itt a Budapest Sportesernőben —, hogy mi is fussunk végig a „nekünk rendelt küzdőteret”. Végezzük el szolgálatunkat az egyházért és a viláért. Úgy vésnek most körül bennünket, mint a „fellegek”. Lát-nak is bennünket? Nem tudom. De velünk vannak és egy közösséget alkotnak velünk. Róluk mondja az Ágostai Hitvallás: „A szentekről megemlékezhetünk azért, hogy kövessük hitüket és jócselekedeteiket.” Ez most felhívás a Lutheránus Világszövetséghez is és a nagygyűléshez is.

6. Futás közben tehát körülvesznek az előttünk járt bizonyágtevők, akik bátorítanak a futásban és ezt jó tudnunk, mégis a legfontosabb: „Nézzünk fel Jézusra”. Ő a hit teremtője és beteljesítője. Ő az egyedüli, Aki kezdettől végig a teljes hitet megtartotta Isten iránt. Ő az egyedüli, aki igazán gyakorolta a „hüpomoné”-t, mert Ő törés nélkül kitartott és állhatatos volt, „engedelmes volt halálig éspedig a keresztfának haláláig”. Ő a „Szolga”, a „Diakonos”, aki vállalta a keresztet és szenvedést az előtte levő örömért. Ő az „Úr” a Kúrios, aki az „Isten jobbára, a királyi székbe ült”. Ő az, aki végigjárta a passió útját és végül győzött, célba jutott. Ő az, aki nem fáradt meg, és a kiábrándultság soha nem vette hatalmába. Ő az, aki soha nem csüggedt el reménytelen helyzetekben sem. Ment az Isten által kitűzött pályán, hirdette az evangéliumot, gyógyította a betegeket és végül a viláért odaadta életét. Ő az, aki elkezdte bennünk a hitet és Ő akarja teljességre vinni. Ő a Megváltó. Nemcsak példa, hanem Szabadító és Üdvözítő, Erőforrás. Rá kell felnézni!

Ennek a Krisztusnak kezében tudjuk egyházunkat és egész fenyegetett világunkat és jövőnket. Ezért élünk reménységben és ezért futunk nekifeszülve a cél felé.

Az életünk végéig tartó futásból most két hét van előttünk. Ez alatt a két hét alatt erősödjék bizodalmas hitünk és reménységünk, hogy egyszer kegyelemből elmondhassuk: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam, végezetül eltétem nekem az igazság koronája, amelyet megad nekem az Úr, az igaz Bíró, ama napon, de nemcsak énnekem, hanem mindazoknak is, akik várva várják az Ő megjelenését” (2Tim 4,7—8).

És amikor majd megérkezünk a célba és „átszakítjuk” a célszalagot és miénk lesz a „hervadhatatlan koszorú”, az a boldog tapasztalatunk lesz, hogy kegyelem volt a futópályán való elindulásunk, kegyelem volt a pályán való futásunk és kegyelem a célba érkezésünk is. Igen, sola gracia! Minden kegyelem! Ámen.

Alázat és reménység szellemében

(Megnyitó előadás)

Mint a Lutheránus Világszövetség elnöke, nekem jutott az az öröm és kiváltság, hogy mindannyiótokat köszöntsem a VIII. Nagygyűlés alkalmából. *Jézus Krisztus nevében* teszem ezt, aki a világ számára a reménység. Nagyon komoly munka és sok imádság előzte meg ezt a találkozót és hozott minket ide. Meghatározó esemény lesz ez a Szövetség történetében. Súlyos felelősség nyomja vállunkat. Azok, akik ideküldtek minket, különleges képzelőerőt, bátorságot, hitet és szeretetet várnak tőlünk. Ezért nagygyűlésünket az alázatosság és reménység szellemében nyitjuk meg. A kezdet kezdetétől fogva mélyen meg vagyunk győződve arról, hogy mindazt, amit az elkövetkező hetekben itt Budapesten cselekszünk, azt Jézus Krisztus, a mi reménységünk, egyéni életünk és az egész világ megváltója fogja ihletni és vezetni. Már magában az is nagy áldás, hogy annyi féle háttérből keresztyének összejöhetnek. Előíze ez annak az egységnek és közösségnek, amire örömmel készülünk a mennybe.

Gondosan választott témánk, Krisztusban reménységgel a világról, egy későbbi főelőadásban nyer teológiai magyarázatot. Nagyon gazdag és ajándékuul kapott téma ez. Az egyházak különleges felelősségének kérdése, melyet a reménység világban történő ébresztése okozott, elkísért minket a Világszövetség története folyamán. Az 5. Világgyűlésen (Evian, 1970) az akkori elnök, Frederik A. Schioltz hivatkozott arra, amit egyik korábbi LVSV elnök, Hans Lilje püspök mondott a 3. Világgyűlésen 1957-ben, Minneapoliban. Lilje püspök saját korának világát így jellemezte: „Rettenet és félelem világa, egy olyan világ, amely tanúja a modern technológia okozta óriási változásoknak, és mély szellemi és lelki bizonytalanságban élő világ.” Schioltz lelkész ezután így folytatta: „Most 13 évvel később ezek a jellemzők egyre inkább érvényesek lesznek. Valójában, nem helytelen, ha azt mondjuk, hogy az ő általuk mondottak lényege egyre inkább erősödött.”¹

Reménység Krisztusban, ezt választottuk a VII. Világgyűlés főtémájaként, mivel meg vagyunk győződve, hogy ezek a szavak 1984-ben még mélyebb jelentőséggel bírnak, mint 1970-ben vagy 1957-ben. Ti küldöttek, akik hazátokból különféle helyzetekből jöttetek, érzitek, hogy ti többet tudtok a jövő veszélyeiről, mint elődeitek. Néha belülről mélyen megráz az a tudat, hogy valóban apokaliptikus időköt élünk. Az bizonyos, hogy az emberi történelem univerzális vagy talán még inkább kozmikus fordulópontjához érkezünk, ami minőségileg különbözik az előző generációk korától. Azt is tudjuk, hogy egyre több olyan ember van, aki nem mer bízni abban, hogy képesek leszünk valamit is mondani a jövő világa felőli reménységről két világgyűléssel később. A múlt évi Egyházak Világtanácsa vancouveri nagygyűlés külön üzenetében a magyar egyházak ezt állították: „Ez a Világgyűlés talán az utolsó lehetőség a világ keresztyénei számára, hogy életükkel és szolgálattal hiteles bizonyítást tegyenek Jézus Krisztusról.”²

De pontosan ebben a legreménytelenebb időben, mi keresztyének tudjuk, hogy Isten hatalmas beavatkozására az egész helyzet megváltoz-

hat. E bizalmunknak fő oka a nagypénteki és húsvéti eseményekben rejlik. Szélesebb összefüggésben, tudjuk azt, hogy a korai újtestamentumi időkben az emberek bizonyosak voltak a világ eljövendő katasztrófájában. Mind keresztelő János, mind pedig maga Jézus is beszélt erről. Csak egy teljesen új életforma, egymással harmóniában való élés és Isten erőforrásainak megosztása képes arra, hogy ezt a katasztrófát elhárítsa. Ez a Jézus Krisztusban való megváltáson keresztül hatott úgy, hogy teljesen megváltoztatta a történelem folyamatát.

Történelmünk mostani idejében, amikor nemcsak a nukleáris háború rémével állunk szemben (sokszor emlegetik, hogy már fülünk meg-süketült ennek hallására), de a népeségrobbanással is szembekerülünk (ez a következőket eredményezi: éhség, riasztó környezeti ártalmak, növekvő erőszak sok nemzetnél, a zsurgóró természeti források helytelen felhasználása és az erkölcsi normák példa nélkül való összeomlása), ma, amikor mindnyájan szenvedünk az idejétmúlt gazdasági világrendtől, amely kevesek számára még több gazdagságot, sokak számára pedig szegénységet termel, ebben a meghatározó, sorsszerű pillanatban gyűlünk össze, mint a világ lutheránus családja, hogy megújítsuk reménységünket Jézus Krisztusban. Mert a reménység hiánya a legnagyobb és legmesszebbható energia-problémája ma a világnak!

Meg akarjuk tanulni Jézustól, mik azok a konkrét tennivalók, amiket a jövő kíván tőlünk *ma*, ha ezt a reménységet komolyan vesszük. Mert a mi fiataljainknak igazuk van! „Krisztusban már a jövő jelen van!” Ez azt jelenti, hogy a világ helyzete arra szólít fel bennünket, hogy legyünk nagyon erősek a hitben, legyünk elkötelezettek egymás iránt és legyünk készek követni az Urat.

A szép kék poszteren, amely mindnyájunkat örömmel hívott a nagygyűlésre az elmúlt hónapokban, a több nyelven is leírt reménység témájával, a *kereszt* a központi jel. Kíváncsi vagyok, vajon észrevettük-e ott a kereszt központiságát? Egyszerűen elvesztegetjük itt az időnk, és nem leszünk realisták, ha nem kerül egyenesen a kereszt a központba — sokak számára botránkyó ez a mi egyházainkban — azért, hogy reménységet nyerjünk, amiért tulajdonképpen itt összejöttünk. *S végül, a mi egyetlen reménységünk Krisztus keresztje.* Csak a kereszt vezetett a feltámadáshoz, amelyre az egyház épült. Csak a keresztben át lett nyilvánvalóvá Isten csodálatos szeretete. Csak a kereszt révén nyerhetünk megváltást kegyelemből. Csak bűnbánaton keresztül nyerhető el a bűnbocsánat. Ez a drága hit egyesít minden lutheránust.

Luther Márton, akit nemrég ünnepeltünk és akinek az írásai egy új és mélyebb módon újra életre keltek az utolsó Világgyűlés óta, azt mondja, hogy az egyház igazi jelei, a *notae ecclesiae* nemcsak az ige helyes prédikálása, és a szentségek kiosztása, hanem, többek között, a Jézus Krisztus keresztjében való részvétel is, amely az igaz egyház útja mindenkor, ha az az Urát hűségesen követi, mert az ördög nem alszik.

A világgyűlésre a reménység témájában kiadott tanulmánykönyvben van egy megdöbbentő idézet Kempis Tamástól, aki ugyanezt mondja:

„Sokan szeretik most Jézus mennyei birodalmát, de kevesen hordozzák keresztjét.

Sokan vágyódnak a vigasztalás után, de kevesen a szenvedés után.

Sok társat talál az asztalához, de keveset a bőjtöléshez.

Mindannyian szeretnének vele örvendezni, de kevesen akarnak érte valamit szenvedni.

Ha volna valami, ami jobb és hasznosabb lenne az emberek üdvössége szempontjából, mint a szenvedés, akkor Krisztus szóval és példával bizonyára ezt kinyilvánította volna.

Mert az Őt követő tanítványokat és mindazokat, akik Őt követni akarják, egész világosan a kereszthordozására buzdítja és ezt mondja: „Ha valaki jönni akar én utánam, tagadja meg magát és vegye fel az ő keresztyét és kövessen engem” (Mt 16,24).³

Így, ha a világnak egy szélesebb értelemben reménységet akarunk adni, a keresztet soha nem lehet kikerülni.

Nagyon komolyan és sürgetően mondom nektek: a reménységet, amiért ide összegyöttünk dolgozni a következő hetekben, csak nagyon drágán lehet megvásárolni. Csak akkor leszünk képesek a világnak reménységet adni, ha készek vagyunk alapos *változásokra*. Reménység akkor keletkezik, ha az emberek látnak változásokat. Merjünk bátor lépéseket tenni itt Budapesten akkor is, ha ezek a lépések fájdalmasak!

A Dar es Salaam-i utolsó világyűlés óta — melynek témája „Krisztusban új közösség” sok minden jót értünk el, ami közösségünket kiterjesztette és elmélyítette. Később részletes beszámolót fogtok hallani a különböző osztályainktól az 1977-ben megadott feladatok elvégzéséről. Az egyik jelentős fejlődés ez alatt az idő alatt az volt, hogy a kelet-európai egyházak egyre növekvő módon kapcsolódtak be az LVSZ munkájába. Nagyon jelentős és reményteljes önmagában véve, hogy itt Budapesten találkozunk. Szívből jövő köszönetünket szeretném mondani itteni tagegyházunknak és az ország minden keresztyénének csakúgy, mint a magyar kormányoknak szíves meghívásukért és támogatásukért.

Sokan közülünk azt gondolják, hogy azok az egyházak, amelyekben szocialista kormányzat van, olyan egyházak, amelyeknek jobban kellett megtanulni, megismerni Krisztus keresztyét, mint másoknak. Nem titok, hogy némelyek az egyházak szenvedésének okait ezekben az országokban abban keresik, hogy a korábbi nemzedékekben a keresztyének nem vettek részt a társadalom szociális átforgalmazásában. Mások viszont azt hiszik, hogy a szocialista ideológiák és a keresztyénség teljességgel kibékíthetetlenek. Hadd emlékeztesselek benneteket arra, hogy Tanzánia, ahonnan én jövök, szintén szocialista ország, egy olyan fajta szocializmussal, amely saját lelkünkéből sarjadt ki. A mi országunkban a kormányzat több vezetője gyakorló keresztyén és Krisztus jelen van mind a biznyságtétel, mind a fejlesztési munka kapcsán. Ez talán kihívás lehet mind a kelet, mind a nyugat számára abban a tekintetben, hogy megvalósítsák, Krisztus és a szocializmus hogyan tud együtt élni?

Bármilyen álláspontot foglaljunk is el ezekben az ellentétes kérdésekben, ennek a világyűlésnek meg kell ragadnia a lehetőséget, hogy gondosan hallgasson és tanuljon: mit jelent keresztyénnek lenni Magyarországon? Örömmel tekintünk elébe a magyar egyházi élettel való találkozásnak, ez adja meg ennek a világyűlésnek megkülönböztető jellegét.

Ismerjük azt a vitát, amely folyt a világyűlés előtt vendéglátó egyházunknak teológiájáról és biznyságtételéről ebben az országban. Annak ellenére, hogy ezt a vitát harcok és erős érzelmi kitörések kísérték, mégsem gondolom, hogy ez teljességgel haszontalan vita lett volna. Mutassuk meg, mi a keresztyén összefüggésünkben lehetséges nyitott és gyümölcsöző találkozás még ebben az ügyben is. Nem csinálunk titkot abból, hogy úgy érkezünk ide, mint akik különböző társadalmi rendeket képviselnek, és ezek, ha különböző mértékben is, de meghatároznak

bennünket. Egyik veszély, amely az egyháznak kísértés lehet, a konformizmus veszélye, azaz, hogy a társadalom világi struktúráival mindenben egy vonalba helyezkedik. Barátaim! Valljuk csak be őszintén, hogy a legtöbben közülünk ilyen vagy olyan módon konformisták vagyunk, mivel mindnyájan félünk a keresztttől! Azért, hogy elkerüljük a szenvedést, a lutheránus egyházak csakúgy, mint más egyházak, abba a kísértésbe esnek, hogy társadalmuk tükrévé válnak ahelyett, hogy sóvá lennének. Ez a kísértés éppen olyan nagy az Egyesült Államokban, Svédországban, Tanzániában és Dél-Afrikában, mint itt Magyarországon. Ezen a nagygyűlésen mindnyájunknak meg kell látnunk, hogyan estünk a konformizmus kísértésébe. Mindenesetre felhívok mindenkit: ne vádoljuk egymást! Adjunk inkább helyett egymásnak bátorságot, hogy közös álláspontunkkal kihívást jelentsünk azoknak a társadalmaknak, amelyekben élnünk kell! De minden tagegyháznak magának kell eldöntenie, milyen méhész az a kereszt, amit hajlandó elvállalni. A Világszövetségünkben való tagságunk segítsen bennünket abban, hogy nyitott szemmel lássuk meg prófétai felelősségünket az emberiség történelmének ezen a legnehezebb szakaszán.

Ezekben a napokban páratlan lehetőségünk lesz, hogy találkozunk és tárgyaljunk keresztül-keszul a politikai és gazdasági határokon, amelyek elválasztják ma a világot és veszélyeztetik jövőnket. A békével való foglalkozásunkat sok keresztényen úgy értékeli, hogy ez evangéliumunk szíve közepe. Az utolsó világggyűlés óta nagyon sok tagegyházunkban abszolút elsőbbséget élvezett ez a kérdés, csakúgy, mint magában a Világszövetségben. Imádkoztunk, és vágyakoztunk, hogy bölcsességet és képzelőerőt nyerjünk miképpen lehetnének a megértés és béke jelévé itt Budapesten. Szeretnénk, ha korlátozott, mégis jelentős felelősséget vennénk magunkra, mint LVSZ, hogy a magunk részéről hozzájáruljunk a feszültségek enyhítéséhez, amelyek veszélyeztetik ma a békét. Megpróbáljuk mindezt keresztényen integritásunk megőrzésével és bátorsággal cselekedni anélkül, hogy bármelyik oldal felől utat engednének a propagandának. Tisztában vagyok azzal, hogy ezt elméletileg könnyebb megtenni, mint a gyakorlatban. Bárcsak felhasználnánk ezeket a napokat, hogy erős és tartós hidakat építsünk a keleten és nyugaton, északon és délen élő evangélikusok között! Mindnyájan, mind az előnyöket élvező, mind a hátrányokkal sújtott emberek, próbáljuk meg a tőlünk telhető legjobbat, hogy beleképzeljük magunkat abba a helyzetbe, amelyben testvéreink teljesen más körülmények között élnek, mint mi. Nagy előnyünk politikai találkozókkal szemben az, hogy mi ismerjük és keressük a Szentlélek vezetését, akinek első gyümölcse a szeretet. A szeretet pedig csodákra képes.

A Végrehajtó Bizottság sok nyilatkozatot tett az elmúlt esztendőben a béke kérdésével kapcsolatban. Nagy munka folyt és sok tapasztalatot szereztünk a tagegyházakban csakúgy, mint a Világszövetség teológiai munkájában. Mindezek a törekvések most összegyűjtettek és együtt vannak előttünk. A béke kérdése valamennyi problémát befolyásolja, amelyről vita folyik majd a világggyűlésen. Olyan helyen gyülekeztünk össze, a világnak olyan részén, ahol az elmúlt világháborúnak az emlékei még mindig keserűen élnek. Próbáljuk csak elképzelni, mennyit áldoztak, emberi életeket és gazdasági energiát ebben az évszázadban harcra és többé-kevésbé értelmetlen háborúra a mi világunkban! Mit tanít nekünk Jézus keresztje erről? Mint lutheránus közösség ebben a világban mit vagyunk hajlandók áldozni a békéért folytatott küzdelemben? Soha nem látott törekvésekre van szükség ma, ha Isten teremtett

világát és az egyház szolgálatát meg akarjuk őrizni a jövő nemzedéke számára. Ez tudatos, egyéni és nemzeti áldozatot jelent. Nem valami olyasmi ez, amit át lehet adni másoknak, máshová. Budapest az a hely, ahol együtt kell élnünk oly módon, hogy az megmutassa a lehetőségeket egy valóban békés jövő számára, erről kell beszélnünk és ezt kell átélnünk.

Felismerve a béke-probléma fontosságát a két szuperhatalom konfliktusában, ehhez hozzá kell tennünk, hogy az elmúlt esztendőkből mi keresztyének teljesen tisztán ismertük fel azt, hogy nincs valódi béke igazság nélkül. A kelet—nyugati konfliktus mélyen át van szöve az észak—déli konfliktussal. Még ebben a Világszövetségben való életünkre is jellemző, hogy a '97 tagegyház között óriási különbségek vannak gazdasági helyzetüket illetően. Az eviani és dar-es-salaami világgyűlések jó nyilatkozatainak fényében a lutheránus egyházak Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában mintha egyenlő partnerként élnének azokkal, akik északon laknak. De milyen távol vagyunk ettől az igazi partneri viszonytól és egyenlőségtől a valóságban? Való igaz, hogy nőtt a közös teherviselés és szélesedett a kapcsolat egyházaink között. Világszövetségünk leglátványosabb és legjobban ismert tevékenysége valószínűleg az, amit a Világszolgálat végzett, hogy megkönnyítse az emberi szenvedések között a legrosszabbakat. Ezáltal kétségtelenül nagyon konkrétan új reménységet adunk millióknak az emberek között. Valóban hálások vagyunk mindazért az önzetlen segítségért, ami a gazdag egyházaktól jött, hogy erősítsék ezt a munkát és azért a támogatásért is, amely a Világszövetség részéről közvetlen módon jutott el a gazdaságilag szegényebb tagokhoz.

A különböző kontinenseken való utazásaim után az elmúlt esztendőkből, megismerhettem a keresztyének életfeltételeit Afrika közepében, saját egyházkerületemben, mégis a következőket kell mondanom: a gazdasági források kiscserélése mind máig egyházaink között nagyon kevésbé történt meg az emberi méltóság és tehermegosztás tekintetében. Szent Pál azt gondolja, jó teológia az, ha Krisztus megüresítését és szegénnyé válását (noha gazdag volt) arra használja fel példaként, hogy a keresztyének közötti anyagi források egyenlő elosztására bátorítson, egymástól távol élő országokban (2Kor 8,8—15). Mit tanít nekünk ezen a ponton Krisztus keresztye? Testvérem éhsége mély lelki kérdés még akkor is, ha ő ezer és ezer kilométerre lakik tőlem.

Az elmúlt világgyűlés mandátuma szerint elkezdtünk egy ígéretes tanulmányt a társadalmi és gazdasági igazságtalanság gyökérvizsgálatairól. Különböző osztályunk számos munkafolyamatot indított be, hogy foglalkozzék ezzel az alapvető kérdéssel. Ha itt Budapestten világos tervet tudnánk nyújtani a következő időszak számára, úgy, hogy tagegyházaink segítséget nyernének abban, hogy ezekkel a gyökérvizsgálattal nyíltan és becsületesen nézzenek szembe és cselekedjenek is ezekben, szolgálati időm egyik legnagyobb hangsúlyú kérdésére nyerne választ.

Ezekre az óriási problémákra gondolva megkérdezem magamtól, vajon az LVSZ első afrikai elnöke képes volt-e valami sajátos és jelentős hozzájárulást adni a szövetség munkájához. Az kétségtelen, hogy az LVSZ nagyon drága és nagyon fontos az afrikai tagegyházaknak, másrésztől azonban be kell vallani, hogy emberileg szólva Afrika egésze sok reményt veszített el azóta, hogy együtt voltunk a dar-es-salaami világgyűlésen. A régi világgazdasági rendszer megváltozása távolabbinak látszik ma, mint amilyen a helyzet hét évvel ezelőtt volt.

Ha mi semmit sem tudunk tenni az életstílus és emberi értékek dolgában, és nem tudjuk összetörni az igazságtalan gazdasági rendszer láncait, az kihátással van a gazdag országokban élő keresztyénekre is egy olyan időben, amikor százmilliókat fenyeget Afrikában éhínség, és amennyiben láthatom a jövőndőt, a közeljövőt, így a keresztyenség integritása és hitele nagy, halálos csapást fog szenvedni. Amikor szemünk előtt halnak meg emberek milliószámra élelem hiányában, míg mások folytatják luxus-stílusú életvitelüket és tobzódásukat, akkor be kell vallanunk, hogy nem vagyunk képesek abban reménykedni, hogy az egyenlőség és szeretet normáit, amelyeket a keresztyenség oly régen hirdet, meg lehet-e valósítani. Akkor meg fog halni reménységünk. Ciznizmus és letörtség foglalja el helyét.

Drága Barátaim! Alázatosan kérdezem, de sok félelemmel a szívemben: máris nem igazítottuk magunkat az ilyen reménytelen jövőndőhöz? Annak a követőiként, aki ötezer embert megelegített, szabad-e vállrángatással, nemtörődömséggel elmenni ilyen problémák mellett? Vajon bátrak leszünk-e ezen a világyűlésen, hogy kiterjesszük kihívásunkat a lutheránus keresztyénekhez, kihívásunkat, amibe mi magunk is beletartozunk, kihívásunkat, amely valósággal kétirányú, egyfelől a hatalmas szenvedés, másfelől az óriási lehetőség, jön a helyzetet rendezzük? Ez olyan kiáltás, amely mindazok szívéből jön, akiknek ezek iránt a tények iránt nyitottságuk van.

Az utolsó világyűlés óta a dél-afrikai egyenlőtlenségek nem javultak, sőt jelentősen rosszabbodtak, minden reményünk és törekvésünk ellenére, hogy megváltoztassuk ezt a helyzetet. Az apartheid sebé ott tátong még mindig a világ emberi közösségében.

Az apartheid nem csupán egy a sokféle probléma közül, amely az emberi jogok megtaposásával kapcsolatos, bármilyen fontos is legyen a többi. Ez ellenben egész hitünket és üdvösségünk egész történetét érdekli. A világ szeme rajtunk van itt Budapesten, és azt figyeli, hogyan folytatjuk bátor vélemény-nyilvánításunkat a status confessionis-ról, amelyről a dar-es-salaami nyilatkozatunk szól. Vajon szükség lesz-e az ún. fehér dél-afrikai tagegyházak felfüggesztésére itt?

Csak a Krisztus keresztye a végső vezető ebben a döntésünkben. Ha Jézus tudott volna egy más utat, azt mutatta volna meg nekünk. Hadd emlékeztessék benneteket arra, hogy már Evianban elhatároztuk, hogy „sürgetjük tagegyházainkat, faji gyakorlatukat hozzák egy nevezőre a keresztyén közösség elveivel oly gyorsan, amennyire csak lehetséges”.⁴ Ez a nyilatkozatunk már 14 esztendő! Világossá kell tennünk: afrikai összefüggésben a felfüggesztés nem jelent kirekesztést egy adott családból vagy emberi közösségből. Számunkra azt jelenti, hogy időlegesen elveszszük a jogokat egy családtagtól, hogy ezzel megmutassuk, mily égetően szükséges egy családtagnak változtatnia az életén egy bizonyos ponton. Felhívom a Nagygyűlést, legyen abszolút mértékben egyhangú mind szavaiban, mind gyakorlatában, amikor kiáll a teljes emberi egyenlőségért Dél-Afrikában. Sok más egyházi testület már utat mutatott. Egy sokkal mélyebb egység válik valósággá hamarosan a sok fajú lutheránus között ily módon, „hogy békességet szerezzen, a kettőt egy új emberré teremtette önmagában, megbékéltette mindkettőt egy testben az Istennel, miután a kereszty által megölte az ellenségeskedést önmagában” (Ef 2,15—16). Ez a reménység témájában lehetséges, ilyen messzire kell elmennünk.

Ha ennek az üzenetnek a komolysága és mélysége nem nyer elfogadást szívünkben, akkor kérdőre vonatunk Istennel való kapcsolatunk-

ban minden dimenzióban. Mert ismétlem: az üdvösség egész története benne van abban, hogyan foglalkozunk a faji egyenlőtlenség kérdésével. Nem nyugodhatunk bele a dél-afrikai faji politika támogatásába vagy legitimizációjába, mint ahogyan néhány ország ezt megteszi, noha rendszerét demokratikusnak tartja.

Amit megpróbáltam itt tenni, az az volt, hogy hátteret és keretet adtam, amelyben az LVSZ végrehajthatja felelősen világmisziói és evangélizációs munkáját az eljövendő időszakban. Azért foglalkoztam hosszadalmasan az egész adott helyzettel, mert realistáknak kell lennünk, ha azt akarjuk, hogy misszióink hathatós legyen. Jézus mindig az emberek konkrét szükségleteivel találkozva adta meg a választ. Szövetségünk hosszú utat tett meg, amíg kidolgozta az ún. holisztikus missziói koncepciót (teljes misszió), figyelembe véve a társadalmi körülményeket, és jól látva, hogy mind a misszió, mind a társadalmi kapcsolatok organikus egységbe tartoznak. Ugyanakkor meg vagyunk győződve, hogy végső ihletet és forrást egy valódi reménységhez így tudunk adni a világnak, abban a meggyőződésben, hogy minden aspektusa lényegében spirituális is. Ezért folytatni akarjuk a Jézus Krisztusban való üdvösség hirdetését, mint ami végső reménységünk minden missziói törekvésünkben. Abban ma mindenki megegyezik: hogy a misszió az egyház leglényegesebb jellemzője.

Az utolsó világyűlés óta keményen dolgoztunk azon, hogy korunkban a misszió elsőbbséget élvezzen. Nem ment ez minden kín és vita nélkül. Sok hangsúlyt meg kellett változtatni. Erettségünk egyik jele az, amit már elértünk, hogy az LVSZ elnöke, aki olyan területről származik, amit azelőtt tipikus missziói területnek neveztek, szabadságot nyert arra, sőt örömmel üdvözik a hangját, amikor arról a misszióról és reevangélizációról szól, amit Európában és Észak-Amerikában folytatni kell. Számos művelt hitetlen ember és ténylegesen pogány ezeken a területeken legalább olyan távolságban van Isten országától, mint kevésbé művelt testvérei Afrikában, Ázsiában, Latin-Amerikában, akiket még nem ért el az evangélium.

Arra az ígéretes következtetésre jutottunk, hogy a misszióban a közös cselekvés útja a legjobb, amit követnünk kell. Ezzel a koncepcióval bátorítunk mindenkit a bizalom és egyenlőség új értelmezésére a missziói felelősség ügyében. Mi *valamennyien* kihívást nyertünk, hogy *mindenütt* vegyünk részt a misszió munkájában. Ez az új értelmezés azonban sok újraértékelést és változást igényel a missziói munkában.

Így látásunk már van! E világyűlésen az a feladatunk, hogy biztossítsuk, e látás váljon valósággá, gyakorlattá, hatoljon be tagegyházainkba, beleértve a helyi gyülekezeteket és minden megkeresztelt hívót. A misszióról egy új alapvető nyilatkozat készül az LVSZ tagegyházak számára, amely summázza jelenlegi értelmezésünket és stratégiánkat a közös cselekvésre, ezt később szétosztjuk köztetek. Szeretném, és kérek is mindenkit, hogy tanulmányozza ezt az iratot alaposan. Jelenlegi összefüggésünkben valóban jelentős megjegyezni azt a teológiai nyilatkozatot, amely a misszió kortársainkra érvényes feladataival foglalkozik és a következőképpen hangzik: „*Misszióink kell, hogy fokozottabb érdeklődést mutasson a kereszt-jegy alatt végzett szolgálat iránt.*” Evangélikus egyházainkban a missziói munkának hosszú története van; kezdetől fogva a kereszt-viselés és az áldozat missziói szolgálatunk integráns részének minősült. Ma arra vagyunk elhívva, hogy megújítsuk és elmélyítsük ezt a teljes odaszánást a szolgálat életstílusában, akár szóról, akár tettről van szó; akár saját országunkban, akár külföldön végezzük

munkánkat. Az új missziói frontvonalak bátor átszelése, amelyre hivatattunk, szükségszerű követelmény lesz, és ez egyúttal határozott személyes elszánást, kreatív képzelőerőt és hajlandóságot jelent, hogy azonosuljunk annak a népnek az életével, amelyben Krisztusról akarunk bizonyosságot tenni.

A mi összefüggésünkben a hathatós és hiteles bizonyoságtételhez tartozik, hogy komolyan vegyük a mai világban a misszió közös cselekvésének koncepcióját, és ezzel együtt lássuk *Szövetségünk* ökumenikus vállalkozásait. Nagyon melegen üdvözljük most minden vendégünket, akik ezen az ülésen más egyháztesteket reprezentálnak. A legutolsó világgyűlés óta jelentős haladást értünk el különböző szinten. A római katolikus egyházzal való jelentősen fejlődő kapcsolatunk nagy reménységre ad okot még akkor is, ha az ökumenikus eredmények helyi szinten alig érezhetőek, de megvannak csúcsterveinknél a meg egyezések és a lelkiület. Mélyen megindított az a testvéri magatartás, amit III. János Pál pápa Öszentségétől tapasztaltam, amikor ez év januárjában nevetekben találkoztam vele. Más felekezetekkel való dialógusaink ugyancsak szép eredményekre jogosítanak fel. De még az ökumenikus munkában is a kereszt a mi reménységünk és modellünk az előrehaladásban. Szükséges hangsúlyozni, hogy mi lutheránusok is komolyan vesszük a változásokat és azt a készséget, hogy hallgatnunk kell a másira, és tanulnunk kell másoktól alázatosan, ha valaha is organikus egységet akarunk elérni az egyházban, ami célunk.

Ökumenikus törekvéseinkben egy olyan szakaszhoz érkeztünk, amikor a Szentlélek bátor cselekvésre hív minket. Az LVSZ-ben különös felelősségünk van a lehető legszorosabban együtt munkálkodni az Egyházak Világtanácsával. Az elmúlt évi vancouveri világgyűlés után úgy érezzük, hogy bizalmunkat egymásban mélyíteni kell. Mi az LVSZ-ben nem tudunk mindent megtenni önmagunkban, amit jól megtehetünk az EVT-val való együtt munkálkodásban. Az eljövendő évekre formulázandó mandátumunkban nagyon fontos, hogy gondosan hallgassunk arra, amit tagegyházaink mondanak a két testület viszonyáról. Egy sor munkánk integrációja lehetséges anélkül, hogy saját szervezeteink elveszítenék megkülönböztető jellegüket. A legtöbb említett problémában közösen hordozzuk a felelősséget, és szeretnénk a reménység jelévé válni a keresztben keresztül.

Hetedik nagygyűlésünk értékes napokkal van előttünk, de mindenekeelőtt Jézus Krisztus van előttünk, páratlan lehetőségünk van, hogy a reménység új jeleivé váljunk a világ számára. Tegyük lépéseket előre a hitben még akkor is, ha ezeket a lépéseket a világ kicsinyeknek tartja. Krisztus új időt, új potenciális lehetőségeket és új szabadságot ajándékoz nekünk. Mint jó lutheránusok tudjuk, hogy mindez csak Isten kegyelméből lehetséges és csak ezért lehet elérni bármi eredményt itt Budapesten. *Világgyűlésünket ebben az alázatos szellemben nyitom meg.* Keresztyén reménységünk nem emberi erőn alapul; Isten eljövendő királyságában gyökerezik, ott, ahol Krisztus uralkodik. Ne lennének hát alázatosak, tudván, hogy előttünk is csak úgy, mint egykor Mesterünk előtt a jövő irányába csak egy út vezet és ez a keresztben át visz?

Emlékeztetek Titeket ismét Kempis Tamás szavaira: „Ha volna valami, ami jobb és hasznosabb lenne az emberek üdvössége szempontjából, mint a szenvedés, akkor Krisztus szóval és példával ezt nyilatkoztatta volna ki.” Csak ez a különös és mehéző út vezet a feltámadáshoz, az új jövőhöz. Csak ezen az úton megalapozott és szilárd a mi reménységünk.

1. Sent into the World: The Proceedings of the Fifth Assembly of the Lutheran World Federation, Evian France July 14—20, 1979, ed. LaVern K. Grosc «Minneapolis: Augsburg Publishing House», 1971, pp. 25—26.
2. Jesus Christ — The Life of the World: A study contribution of the Ecumenical Council of Churches in Hungary for the VIth Assembly of the WCC, p. 1.
3. In Christ — Hope for the World: Study Book for the Seventh Assembly of the Lutheran World Federation, Budapest, Hungary, July 22 to August 5, 1984, LWF Documentation; No. 13, September 1983, p. 26.
4. Sent into the World, p. 159.

Klaus-Peter Hertzsch:

Krisztusban reménység a viláért

A reménységről fogunk beszélni, bár valószínűleg sokak számára kézenfekvőbb volna reménytelenségünkről beszélni; de az egyháznak evangéliumot kell hirdetnie, tehát jó hírt kell továbbadnia, különben fölöslegessé válik. A világ számára való reménységről beszélünk, bár sokan azt gondolják, hogy ez mások feladata lenne; de mi mindnyájan ehhez a világhoz tartozunk, róla beszélünk s egyben magunkról, minden embertársunkról és teremtményről. Mi arról a reménységről beszélünk a világ számára, amely a Krisztusban van; mert számunkra, egyháza számára nincs más jó hír, mint a Krisztusról szóló üzenet.

Háromféleképpen szeretnék Krisztusról beszélni: Arról, aki int, aki megtérésre hív minket; A testvéréről, aki közbenjár értünk; Az Úrról, aki célhoz vezet minket.

1. Krisztus, aki int, aki megtérésre hív

Mikor Jézus prédikálni kezd, felhívása közvetlenül a próféták tradícióján alapul. Térjete meg, mondja; nem tudjátok, mennyi időtök van még hátra. Akinek akkor füle volt a hallásra, annak meg kellett hallania, és akinek ma füle van a hallásra, annak is szól ez. Életünk bármelyik napja — ez a július 23-a is — az utolsó napunk lehet. Az LVSZ bármelyik nagygyűlése — ez a hetedik is — az utolsó nagygyűlése lehet. Az emberiség történetének bármelyik esztendeje — ez az 1984. év is — az utolsó esztendeje lehet. Alapjában és elméletben mindig is tudtuk ezt, akkor is, ha soha nem tétováztunk határidő naplónkat akár évekkel előre bejegyzésekkel ellátni. De ma ez már nem tűnik olyan elméletinek. Hirtelen reális lehetőségként áll előttünk, mint valami sötét viharfelhő. Hirtelen lehetőségként megnyílik közvetlenül a lábunk előtt az idők végének mélysége — éspedig úgy, hogy azt az ember maga idézi elő.

Egy ószövetségi textusban ezt mondja Isten nekünk, embereknek: „Tanúul hívom ma ellenetek az eget és a földet” (5Móz 30,19). Évezredekken keresztül a költői beszéd szép képeinek lehetett ezt tartani, amely az istentiszteletnek emelkedett nyelvéhez tartozott. Ma ez hirtelen közvetlen valósággá lett. Az ég és a föld az emberi cselekedetek tanújává lett, és fennáll az a veszély, hogy egyre inkább a vád tanújává lesz. Milyen

borzalmakkal népesítettük be az eget! Mit tettünk a Földdel! Olyan, mintha ez a két tanú ránk, emberekre nézne, mintha az ég azt kérdezné tőlünk: Mit akartok még ide fölküldeni? Az, ami valamikor az örök béke jelképe volt, most a csillagok háborújának színtere legyen? Olyan, mintha a vértől öntözött és kizsákmányolt Föld riadt állatként meglapulna: Ti félelmetesek, a végső csapást méritek rám? (5Móz 4,26; 30,19). „Tanúul hívom ma ellenetek az eget és a földet” mondja az Úr. Most teljességgel a háború és a béke kérdéséről van szó, ezt nem lehet szépiíteni vagy jelentéktelennek tüntetni fel.

Ez az ősi textus mégis a reménység textusa, és az is marad; azért nem kell, hogy megrémítsen és kétségbe ejtsen, mert azt mondja: tehetek még valamit. Térjetek meg, mondja nekünk az Úr. Mert az idő ugyan nem áll meg, de a jövő sincs végleg meghatározva; még választhattok. A vonat elindult, de a váltókat még lehet állítani. Isten ezt mondja: „Életet és halált, áldást és átkot adtam elődbe, hogy válaszd az életet, és akkor életben maradsz, te és utódaid”. Ő mondhatja ezt. Mert aki kezében tartja az időt, és akié a jövő, az előnkbe adhatja ezt, hogy válasszunk és döntsünk. Az ókori Görögország tragédiáiról és napjaink fatalistái mind valami feltartóztathatatlan sorssal számolnak, amely fenyegetően függ fejünk fölött, és jön ránk elháríthatatlanul — könyörtelenül — természeti szükségszerűséggel, s akkor mi tehetünk, amit akarunk. A Biblia bizonyosságtevői Isten figyelmeztetésével és ígéretével számolnak. Ők az okkal és okozattal számolnak. Ha ti ezt teszitek, így gondolkodtok, ilyenek vagytok, akkor ezt várhatjátok. De ha másképp cselekedtek, gondolkodtok és mások vagytok, akkor mást várhattok: életet vagy halált, bemenetelt Uratok örömebe vagy sirást és fogcsikorgatást, jövőt és békét vagy borzalmas véget.

Ma ez dől el. Ma ezt ti döntitek el. Mert nem adatik nekünk más jel — mondja Krisztus —, mint annak a Jónásnak jele (Mt 16,4), aki prédikált Ninivének és az megtért és megtartatott. „Az ég arcát meg tudjátok ítélni”, mondja Krisztus, „az idők jeleit pedig nem tudjátok megítélni?” (Mt 16,3). Aki az idők jeleit nem veszi észre vagy nem érti meg, az eltéved, és ezt csak akkor veszi észre, amikor már késő van. Mert az idő nem ismeri a visszautat.

Igen, ez volt Izráel alapvető felismerése, ebben különbözött a környező népektől: az idő nem visszatérő ciklusokban mozog mint a természet, az évszakok, ahol a nyár és tél után ismét nyár és tél jön. Hanem az ember élete és a népek élete azt jelenti: úton lenni abból, ami volt abba, ami lesz, az ismeretből az ismeretlenbe. Ez kezdődik Ábrahámval, aki maga mögött hagyta az ismertet, és elindult az ígéretek felé. És Izráel népe egész történetét ilyen Ábrahám-vándorlásnak tartotta, vándorlásnak a régiből az újba, a jól ismertből a még soha nem látottba. És a próféták Keresztelő Jánosig, Jézus útegyengetőjéig útnak indították az embereket, mert tudták, hogy a történelem halad előre, és figyelmeztetésről meg ígéretről szóltak, mert tudták, hogy az emberiség útja válaszut. Itt döntésre van szükség. És itt szükség van útmutatóra is.

Krisztus tanította tanítványait és ezt mondta: „Aki hallja ezeket a beszédeimet és cselekszi azokat, hasonló az okos emberhez” (Mt 7,24), akinek biztos talaj van a lába alatt, akinek jövője, reménysége van. „Aki pedig hallja tőlem ezeket a beszédeket, de nem cselekszi, az hasonló a bolond emberhez” (Mt 7,26) — „et fuit ruina illius magna” mondja a latin bibliafordítás: és a vége romhalmaz.

Természetesen ez az útmutatás nem egyszerűen okos magatartásra és általános életbölcösségre vonatkozó tanácsadás, hanem annak ismeretén alapul, hogy ez végső sorban nem a mi történelmünk, hanem Isten történelme velünk. Ezt tudta már az ósáta, Ábrahám: van egy időn túli szövetségestársam, és Istennek terve van velem. Vándorlok az ismeretlenbe, de ott már várnak engem. Ezért nem szabad eltévesztenem az utat. És így énekel Zakariás Izráel történetének és Krisztus történetének a fordulópontján arról a szövetségről, amelyről megemlékezett az Úr, és az esküről, amellyel megesküdött atyáknak, Ábrahámnak. Nekünk is van egy időn túli szövetségestársunk, és annak is van velünk terve. Krisztus, aki ismeri az Atyát, ezért tud utat mutatni nekünk, ő az, aki számunkra rendeltetett, és őbenne van reménység számunkra és a mi világunk számára. Aki ma a Hegyibeszédet olvassa, emlékezzék erre.

A Német Demokratikus Köztársaságban élő egyházból jövök. Ez egy szocialista társadalomban élő egyház. Ez számunkra új tapasztalatokat jelent, és néhány dolgot mi újra megtanultunk. Mert először sokan közülünk olyannak tartották az időt, mint amilyen az évszázak körforgása: ezért olyannak látták a környező világ eseményeit mint az őszi esőt és a téli viharokat. Azt gondolták, hogy az egyház valami biztos ház, amelyben mindezt átvészelhetjük, míg odakinn minden újra megváltozik, és olyan lesz mint az előző évben volt. Ma már tudjuk, hogy a mi történelmünk is vándorlásnak a történelme: a régiből az újba, a jól ismertből az ismeretlenbe. Ma már tudjuk, hogy számunkra a szocializmus az a környező világ, amelyben mi, Isten vándorúton levő népe, felverjük sátrainkat. Senki nem maga határozta meg azt az évszázadot és azt a földrészt, amelyben megszülessen; hanem Isten kereste ki ezt számunkra, mert neki itt van szüksége ránk. Így az ő kereszttyén egyháza vándorlásának története küldetés-történetté lesz. És ha mi a tőle kapott megbízatásnak elegendő akarunk tenni, nem szabad megállnunk, vagy hátrafelé tekintenünk. Mióta ezt megértettük, megtapasztaltuk, hogy ismét több ember érdeklődik az egyház iránt: emberek, akik beletartoznak és ismét valami újat várnak Krisztustól, — és olyan emberek is, akik nem tartoznak bele, mégis várnak valami újat tőlünk, keresztyénektől. Kérjük Istent, segítsen minket, hogy megértsük az idők jeleit, és vállaljuk a ránk háruló felelősséget.

Mert mi tudjuk: a reménység növekedni fog ebben a világban, ha mi, az Úr tanítványai, a világnak azt a darabját, amelyen keresztül vándorutunkat vezérelte, az ő kezéből vesszük mint olyan helyet, ahol szüksége van ránk, és ha mi a fenyegetett teremtettség számára az életet választjuk azzal, hogy Isten parancsolata és akarata szerint cselekszünk.

2. Krisztus, a testvér, aki közbenjár értünk

Amikor világossá válik a felelősségünk, felelősségünk a világ reménységéért, ugyanakkor világossá válik a kudarcunk is, a bűnünk. Mert ez a világ tele van szenvedéssel: szenvedéssel a háború és a betegség miatt, a pusztító éhség és a mezítelen nyomorúság miatt, szenvedéssel az igazságtalanság miatt. Mikor én, mint az öreg Európában élő keresztyén mindezt felsorolom, tudom: nem a mi szenvedésünkről beszélek, hanem a mi bűnünkről. Nyilvánvalóan van már köztünk, emberek közt, olyan szenvedés, amelyet egyesek mások miatt kénytelenek magukra venni; és ti, afrikai, latin-amerikai, ázsiai testvéreink, ti tőlünk

és miattunk szenvedtek. Nálunk vannak bőségben élő társadalmak, miközben ti ínségben éltek. Mi jóllakottak és jól ellátottak vagyunk, míg ti éheztek és ellátatlanok vagytok. Mi felépítettünk keresztény civilizációkat, miatt más kontinenseket megfosztottunk történelmüktől, és kultúrájukat tönkretettük. Itt az ideje, hogy bocsánatot kérjünk tőletek azért a teherért, amelyet vállaitokra vetettünk, és azért a szenvedésért, amelyet nektek a mi jólétünk és szenvedéstől való félelmünk miatt kell hordoznotok.

Ma kiderül, hogy mi ezzel nem kerültük el a szenvedést. Az óvilág keresztényei között is növekszik a szenvedés miatti szorongás, természetesen ez másfajta szorongás. Az apostolok olyan üldöztetésről, szorongatásról és elnyomatásról beszéltek, amelyet nekik és gyülekezeteiknek el kellett szenvedniük. A Föld éhezőt a szárazság katasztrófái és a ragály gyötirik; de minket éhező gyermekeik arca, kétségbeesett anyjuknak a képe üldöz, amelyet tömegtájékoztatói eszközeink kényelmes szobáinkba hoznak be — minket lidércnyomások üldöznek. A nyomorultak tele vannak aggodalommal a javak igazságtalan elosztása miatt, meg nappalaik és éjszakáik ínsége miatt; a mi aggodalmunk pedig egyre nő, mert nekünk biztos tudomásunk van az igazságtalanságról, ami ebben a világban van, és arról, hogy ebben részük van a gazdag keresztényeknek és a gazdag egyházaknak. A szegény nemzeteket nyomja ínségük beláthatatlan volta és helyzetük kilátástalansága, amelyben erőt vesz rajtuk, az a félelem, hogy Isten elhagyta őket; ránk pedig nehezedik siralmas tehetetlenségünk, amikor látjuk, mennyire nem jutunk túl nagy felhívásokon és alkalmankénti lelkesedéseken, mivel végül is mindig mi magunk állunk az útban. Tudom ugyan, milyen sok nyomorúság van a világban, mégse szabadulok meg a magam kis gondjaitól, testi bajaimtól, hétköznapi problémáimtól, mégis magamba fordulok. „Még ha veled együtt kell is meghalnom”, mondom az Úrnak; de mikor szükségem volna ránk, már elaludtunk. Milyen kevés erő van egyházainkban! Milyen kevés nagy ember, nagy szilárdság, nagy áldozat! Szenvédünk ennek a világnak nyomorúságától, mert ijedten vesszük észre, milyen kevés az iránta való felebaráti szeretetünk. Minél jobban megismerjük magunkat, annál jobban fenyeget minket a reménytelenség. Szenvédünk ennek a világnak a szenvedésétől amiatt a bűn miatt, amelyet mi raktunk rá. Nem lehet csodálkozni azon, hogy nem merünk szemébe nézni Istennek, aki felelőssé tett minket a teremtett világért. „Hol vagy Ádám?” — kiált. „Hol van a testvéred, Ábel?” — kérdezi. „Te vagy az ember!” — mondja. „Hova menjek leked elől? Orcád elől hova fussak?” (Zsolt 139,7). Emberek Isten haragja alatt. Emberek menekülésben — az Ő szeme elől.

Krisztusban reménység a világért. Itt állunk mi egyedül, egy látószólag Istentől elhagyatott világban. Egyszerre észre vesszük: éppen itt áll Isten mellettünk. Ő belépett a történelembe. Nemcsak nézi, nemcsak utánanézi, hanem hozzá is tartozik.

„Isten emberré lett érted, ember. Isten Fia, aki a mi vérünkkel egyesült” (Gerhardt Pál). És ő jól tudja, mit jelent: emberré lenni és a mi vérünkkel egyesülni. Tudja jól, hogy ő, Krisztus, mit vesz ezzel magára. Amire Ti, testvéreim Afrikában és másutt, kényszerítve vagytok, azt ő önként teszi: vállal éhséget és nyomorúságot, szegénységet és gyalázatot, hogy közel legyen hozzátok. Hogy egyszer s mindenkorra megmutassa, melyik oldalon áll: a legkisebb embertársak oldalán, azoknak az oldalán, akik kenyérre és igazságra éheznek. Aki keresztre feszítettet, szomjúságában és Istentől elhagyatottságában kiáltott, az ez-

zel bizonyítja és megerősíti, hogy kire érvényes az ő akarata szerint az ígért.

Mert ennek a világnak a szenvedése mindig a mi magunk miatti szenvedést is jelenti, a mi fogyatékoságunk, tehetetlenségünk miatti szenvedést, azért ő nemcsak a fájdalmakat és a nyomorúságot veszi magára, hanem tehetetlenségünk megtapasztalását és bűneinket is. Ő kész ezt a mi terhünket is magára venni. Aki bíránk, maga szenved vétkeink miatt. Aki mindenható, maga is átéli tehetetlenségünket. Aki a világ alapja, mellettünk áll a magy mélységben. „Így szólt hozzám” — mondta Luther — „tarts ki mellettem, most kell, hogy sikerüljön neked”.

Azóta érvényes, amit az apostol ír: „Isten, aki ezt mondta: sötétségből világosság ragyogjon fel, — ő gyújtott világosságot szívünkben” (2Kor 4,6). Ő nagyon jól tudja, hogy ez ragyogó világosság az üldözött, aggódó, elnyomott egzisztencia számára. Bármennyire másképpen néz ki az apostol életében meg azoknak a világ különböző részeiben élő keresztyéneknek az életében az, ami üldöz, aggaszt és elnyom, azt gondolom, egy közös bennük: az az értelmezés, amelyet az apostol mind ennek ad: „Ez a kincsünk pedig cserépedényekben van” (2Kor 4,7). Nem mi magunk vagyunk azok, akik ragyogunk. Mi egy ragyogó kincs silány tartói vagyunk, értéktelen csomagoló eszközök, törekeny és gyenge agyagedények. Ezzel azonban nem az emberiség régi panaszdalának ad hangot, nem a múlandóságunk fölötti szomorkodásnak, hanem Pál a reménység szavával folytatja: „azért, hogy...”. Az a mondat, amely ezzel a „hogy”-gyal kezdődik, erre a kérdésre felel: mire? mi célból? Mert Istennél nemcsak alapja van mindennek, hanem célja is, nemcsak oka, hanem rendeltetése is: „hogy ezt a rendkívüli erőt az Istennek tulajdonítsuk, és ne magunknak” (2Kor 4,7). Ahhoz, hogy e világ szenvedését ne csak a szívére vegye valaki, hanem azt teljes erős szívvel hordozza is, hogy ennek a világnak a bűnét ne csak a tudatába hatolni engedje vagy kétségbeessen rajta, hanem azt elviselje és kegyelmesen új kezdeté változtassa, ahhoz emberfölötti, mindent felülmúló erőre van szükség. Legyen egészen világos: ez az emberfeletti erő nem belőlünk jön, nem is kell, hogy belőlünk jöjjön. Azért, hogy reménységeinket ne illúziókra építsük, ne agyagedényekre, és ne agyaglábakra álljunk, ne erős egyházra és az egyház nagy személyiségeire, ne ütőképes programjainkra, ne magunkra számítsunk. Hogy megtanuljunk imádkozni az őegyházzal: „Dicsérünk és imádunk téged, Urunk. Te vagy a szeretet, és te hordozol mindnyájunkat kegyelmeddel.” Ami az emberi erőt meghaladja, azt mi emberek nem tudjuk előteremteni, az reménytelenül sokat követel tőlünk.

Krisztusban az isteni erő jött ebbe a világba, és azóta a gyengékben hatalmas ez az erő. „DE” — mondjuk; mert a Krisztusban való reménység egy ilyen mindig új „de”-ben jut kifejezésre. „Üldözöttek vagyunk”, mondja Pál, „de nem elhagyatottak. Kétségeskedünk, de nem esünk kétségbe” (2Kor 4,8.9). Ezzel ő csak azt a „de” szócskát veszi az ajkára, amelyet mi Krisztustól már ismerünk: „E világon nyomorúságotok lesz. Bizzatok, én legyőztem a világot” (Jn 16,33). „Nektek most szomorúságotok van, de ismét meglátlak majd titeket, és örülni fog a szívetek” (Jn 16,22). Nagypéntek — de húsvét, kereszt és szenvedés — de feltámadás. Így tanulták meg mondani a tanítványai is: „Mester, egész éjszaka fáradtunk ugyan és semmit sem fogtunk, de a te szavadra mégis kivettem a hálót” (Lk 5,5).

Reménységet a világ számára Krisztusban soha nem fogunk ott találni, ahol a biztonságos megelégedettség, ahol az önelégültség ural-

codik, ahol mindig sikerül valamiféle eszközökkel kipárnázni és lecsiszolni az élet keménységeit. Hanem ott van hatása, ahol az emberek megértették ezt az isteni „de”-t, és maguk megtanulták mondani: Itt egy öreg ember — mindenkinek az a benyomása, hogy ennek az élete már csak kereszt —, de aki hozzá jön, vigasztalást talál az ő megvigasztaltságában. Itt egy kicsi, tekintély nélküli gyülekezet — minden ellene szól: a látszat, a statisztika, a korösszetétel — de az úrvacsorai istentiszteleten tudja, hogy együtt énekel Isten dicsőségének fenséges körusával, és hogy megvan a helye a communio sanctorum, a szentek közössége hatalmas asztalánál. A keresztyénység — mind mélyebben megérinti: „erőnk-magában mit sem ér” —, de nem marad tétlen, és ezen gyengék erejének szól az ígélet.

Az evangéliumban tudósítást olvasunk arról, hogy a tanítványoknak, a keresztyénységnek, az emberiségnek a hajója hogyan hánykolódik a viharban távol minden menedéket nyújtó parttól, és hogyan fenyegeti a veszély a negyedik éjszakai órváltáskor, akkor, amikor az éjszaka a leg-sötétebb. „De”, olvassuk, „a negyedik éjszakai órváltáskor odament hozzájuk Jézus” (Mt 14,25). Izráel fiai ott vándoroltak történetük viharos hullámain és szomjúsággal teli szakaszain keresztül; de amikor eljött az idő teljessége, „odament hozzájuk Jézus”. A tanítványok ott mentek megzavarodva és reménytelenül Emmaus felé; de szomorúságuk közepette „odament hozzájuk Jézus”. Luther Márton az Isten és önmaga fölötti kétségbeesés fenyegette; de amikor legmélyebb volt az éjszaka, „odament hozzá Jézus”. Ez nyilvánvalóan alapvető mintája annak a Krisztus-történetnek, amely feltartóztathatatlanul halad a mi világunkban akkor is, ha a világtörténelem alig veszi ezt észre. Ez rejtett története Isten országának, amely Krisztusban már elközéltett, és amely a mi világunkban növekedik, mint éjszaka a vetés. Olyan ez, mint a mustármag: amikor elvetik „a legkisebb minden mag között”: összetéveszthető ezer más kicsiséggel, belekeveredik a mindennapi élet legkisebb dolgaiba, könnyű semmibevenni, és látszólag egy szellő is le tudja fújni. „De amikor felnő, nagyobb minden veteménynél, és fává lesz, úgy hogy eljönnek az égi madarak és fészket raknak ágai között” (Mt 13,31.32). Tehát: a csekély külső jelben ott a mindennél nagyobbak az ígérete, a keresztyénység látszólag olyan sebezhető reménységében a nagy Sálóm, a béke árnyékot adó, szélesen kiterjedő fája, a legkisebb és a leghétköznapibb dologban az örök és végérvényes, a legcsekélyebben a legfelségesebb: Krisztus, a mi testvérünk, Krisztus, a mi megváltónk.

3. *Krisztus, az Úr, aki célhoz vezet minket*

Ha mi Isten országáról beszélünk, akkor a világ teljessé lételére tekintünk — tehát nemcsak a végre, hanem a célra is, nemcsak a történelem egészére, hanem annak értelmére is. Mi ad értelmet az életnek? Mi ad értelmet az én életemnek? Számunkra ma egyre világosabb lesz: az ember valódi szükségleteit kielégíteni biztosan fontos; de a kielégített szükségletek nem tesznek ki még egy értelmes életet. Ha megkapjuk azt, amit kívántunk, az szép dolog; de a beteljesedett kívánságok még nem jelentenek beteljesedett életet. „Az élet több”, mondja az Úr (Mt 6,25). Az, amit életnek ismertetek meg, nem lehet még minden. Ezt ma sokan látják, vagy legalábbis sejtik. De mi ez a „több”? kérdezik. A Biblia erről a reménységre vonatkozó nagy képeiben beszél. A mi időnkben éppen az ilyen reménység-képekben van nyilvánvalóan nagy hiány.

Nem sokan vannak olyanok, akiknek van bátorságuk és bizalmuk egy olyan világot lefesteni, amely teljességgel értelmes, és amelyben reménykedni valóban megéri. A bibliai üzenetnek ezzel szemben mindig megvoltak a reménységre vonatkozó képei, amelyek nem halványulnak el és mindig frissek: Paradicsom és az ígért földje, hazaérkezés, atyai ház, Isten békessége és messiási kor, Jézus valamennyi hasonlata az Isten országáról, a mennyei Jeruzsálem, és látomás arról, aki szemünkről minden könnyet letöröl. Csodálatos, hogy ezek a reménység-képek hogyan vonulnak át évezredekken, mennyire nem nyomta el ezeket a valóság, és nem hagyta le őket. Az emberiség története folyamán számtalan reménység zúzódtott szét, de a bibliai reménység megmaradt. Túlharsogják ugyan hangos, aktuális, változó, rövid időre szóló reménységek, elmerülni látszik, de azután újra felbukkan, és végigkíséri az emberiséget az idők folyamán. Mint a tűzoszlop és a betlehemi csillag, úgy halad előttünk.

Hogy itt mindig a reménység *képeiről* van szó, az ennek a reménységnek a legbensőbb lényegén alapul; mert ez olyasvalamire irányul, ami túlvan a mi tapasztalatainkon, és ezért csak képeken tudjuk megragadni. Amiben reménykedünk, az több mint az, amit már ismerünk. Mikor gyermekek voltunk, még intenzíven éreztük az ilyesféle reménységet. Mint felnőttek, elfelejtettük ezt; most azt kérdezzük magunktól, mire van még szükségünk vagy mit szeretnénk, és reméljük, hogy az bekövetkezik. Másképp van ez a gyermekeknél: akkor még reggel felkeltünk és az volt a reménységünk, hogy ma még valami nagyon szép dolog, valami nem sejtett dolog fog történni, valami egészen új tapasztalatra teszünk majd szert. Mint felnőttek, könnyen azt gondoljuk, hogy mi — legalábbis elvileg — már minden valóságot ismerünk; és így tulajdonképpen csak abban tudunk reménykedni, amit magunk vagy mások már egyszer átéltünk. Másképp van ez a gyermekeknél: tudják, hogy ők még távolról sem ismernek minden valóságot, ezért az ő reménységük sokkal radikálisabb és sokkal gazdagabb — reménység abban, ami számukra még teljesen ismeretlen, amiről csak ezután lehet majd mondani: erről még álmodni se mertem, ez teljesen meglepő, lenyűgöző, a megszokottat felülmúló. Jézus azt mondja: „Aki nem úgy fogadja Isten országát mint egy gyermek, az nem megy be abba” (Mk 10,15). Az Isten országa pedig reménység.

Ez az a reménység, amelyről Pál a szeretet himnuszában beszél. Itt a hit, szeretet és reménység szoros kapcsolatban van egymással (1Kor 13,13). Számára a szeretet és a reménység összetartozik. Mert egy embert szeretni azt jelenti: reménységgel lenni felőle, meggyőződve lenni arról, hogy ő végtelenül több mint az, amit én már belőle ismerek. A szeretetlen ember kritikusa józan pillantása csak azt látja, ami van, de a szerető ember pillantása a másikat annak minden lehetőségével, elgondolható és elgondolhatatlan jövőjével, változásaival és titkaival kiegészítve látja. A szeretet az embert messze nagyobbnak és gazdagabbnak látja, mint ami most tapasztalható. Mert a szeretetnek (1Kor 13) reménysége van felőle. És ezért írja Pál: ne tartsátok a töredéket egésznek, a tökéletlen már a célnak. Különbözik az életetek statikus, szegény, üres, azaz szeretetlen és reménytelen lesz. Ha világunkat nézitek, ne cseréljétek össze azt a töredékest, amely most ez a világ, azzal, amire Isten szánta; ne tévesszék össze történetének tökéletlen folyamatát teljeseződésének isteni útjával. Gondoljatok a Bibliának reménység-képeire.

Hogy ezek évszázadokon keresztül nem halványultak el, és mindig frissek, az végsősorban azon múlik, hogy itt nem egy kialakítható jövő

céljának terveiről, emberi vázlatokról van szó, hanem arról, hogy itt a világot Isten szerető szemével nézzük. Mert bár a Biblia bizonyosságtételében a világot és az embert szépítés nélkül látjuk, úgy, ahogyan az van, egyben Isten teremtményének és Isten nagy gondolatának is látjuk, úgy látjuk magunkat és világunkat, ahogyan Isten minket elgondolt és akart: az ember rendeltetését, ennek a világnak a rendeltetését látjuk. A világnak ez a másfajta, új látása ragyog fel számunkra Krisztus szavaiban mindenekelőtt úgy, ahogyan János evangéliuma mondja. Mert az, aki az Atyától jön, „arról tesz bizonyosságot, amit látott és hallott” (Jn 3,32). Ő tudja tehát, hogy milyen a világ és hogy milyen az ember az isteni szeretet pillantásában. „Mert az Isten nem azért küldte el a Fiút a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvöztüljön a világ általa” (Jn 3,17). „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy senki, aki őbenne hisz el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (Jn 3,16). Mindenki, aki hisz őbenne, aki ráhagyatkozik arra, amiről Krisztus bizonyosság tesz. És ő bizonyosságot tesz: „Úgy szerette Isten a világot”, és „az Atya szeret titeket” (Jn 16,27). A szeretet a világ alapja, nem a felzúszása, nem a mostani alakja, nem a jelenlegi lénye. Ami pedig ideiglenes, az nem végleges. Ezért igaz: ha ez a világ tele van is rémhírekkel, Hiób-hírekkel, a végső igazság számunkra kedvező. Itt a Szentlélekkel kell szólnunk, akiről Krisztus azt mondja, hogy „ő minket elvezet minden igazságra” (Jn 16,13). A Szentlélek, aki a próféták által szólt, és aki az apostolok által prófétált, nem felszínesen beszél arról, ami majd holnapután lesz, hanem a mát az isteni ígéret horizontjába állítja. Azon a nagy íven, amely a kezdettől a világ céljáig vezet, megmutatja azt a helyet, amely a mi kicsiny házunknak, a Földnek és a mi mai, hétköznapi életünknek a színtere. Bepillantást enged nekünk az isteni üdvörtörténet dicsőségébe. A Biblia arról is tud szólni, hogyan adódnak mindig olyan pillanatok az életben és a halál előtt, amikor ilyen bepillantást nyerne nek ajándékképpen: történetek a megnyílt égről. Jákób ősatyáról, a bűnösről és menekülőőről, aki álomban nyer bepillantást a nyitott égbe, és magát Isten színe előtt találja; másnap reggel pedig megvigasztalódva folytatja útját. Történet szól a betlehemi pásztorokról is, akik egy pillanatra magukat és világukat a megnyílt ég alatt az Úr világosságában látják; és hirtelen minden világossá válik számukra. István, abban az órában, amikor ellenfeleinek rádobált kövei alatt összeroskad, felpillant és meggyőződéssel vallja: „Látom az eget megnyílván, és az Emberfiát, amint az Isten jobbjára felől áll” (ApCsel 7,56). Most tudja, honnan jött és hová megy. De azt gondolom, hogy az első Péter-levél kezdete, vagy a Római levél 8. fejezete is a nagy bepillantás ilyen perceiről szóló bizonyosságtétel, bizonyoságtétel a Krisztusra pillantásról, akiben a világ számára reménység van. Mert ő hitünk szerint az időnek Ura, aki minden idő és a világ előtt Istennél volt, és akinek eljön az országa, amelynek nincsen vége, ahol a múlt és a jövő, az ősi állapot és a beteljesülés megszűnik Isten örök jelenlétében, aki „az ősi — első és az utolsó — eljövendő”, ahogyan Martin Buber mondja. Mi még úton vagyunk az új felé, ami még nincs; de Isten ígében mindez már itt van. Az ő kegyelmében ez már réges-régen megadatott. Ami számunkra még ígéret, az őnálá már régen valóság; ami számunkra a reménység, az őnálá már kezdettől fogva a valóság.

Luther Márton mondja: „Isten nem hosszúságában nézi az időt, hanem egészében, ahogyan te egy nagy fát, amely előtted fekszik a földön, egészében nézed, és így minden zegét-zugát egyszerre láthatod. Ezt nem tudod megtenni, ha csak a hosszúságát nézed. Mi a mi értelmünk-

kel az időt nem tudjuk másképpen nézni, csak hosszúságában. El kell kezdenünk számolni Adámtól kezdve, egyik évet a másik után, az ítélet napjáig. Istennél azonban mindez egy halomban van. Ami számunkra hosszú, az az ő számára rövid, mert nála nincs se mérték, se szám.

Így hal meg most már az ember. A testet eltemetik, az elenyészik, nyugszik a földben és nem tud semmiről. Amikor majd az első ember az ítélet napján föltámad, azt fogja gondolni, alig egy órát feküdt ott. Akkor majd körülnéz és észreveszi, hogy olyan sok ember született előtte és jött utána, akikről ő semmit nem tudott" (WA 14,70kk).

Kedves Testvérek, mi még az időben élünk, nekünk még az értelmünkkel számolnunk kell az időt és várunk kell a jövőt. Most tudjuk, hogy értelmes dolog ebben az időben tenni valamit a jövőért, a felebarátért, a békéért, az igazságért, a szeretetért. Ha helyet adunk a reménytelenségnek, akkor azt mindig nagyobbá tesszük ebben a világban. Ha feladjuk a szeretet felől való reménységet, igazat adunk az erőszaknak, és erőssé tesszük az ördögöt. De semmi okunk sincs erre. Mert a világ teljességre jutását nem nekünk kell megvalósítanunk; Isten tervében ez már régen megtörtént, és itt nálunk folyamatban van. Azok számára, akik ebben bíznak, értelmes dolog most a kicsi dolgokat is megtenni, mert azoknak helyük van az Isten nagy horizontjában; értelmes az egyes dolgokat is megtenni, mert Isten jótáll azért, hogy az egésznek van értelme. Ezért hamis az a kérdésseltevés: mi ad értelmet életünknek? Nem valami ad életünknek értelmet, hanem valaki: Jézus Krisztus, az élő Isten Fia és tanúja. Az ő szavára vessük ki a hálót! A szélcsendben az ő ígéretére feszítsük ki a vitorlát! Ültessünk facsemetéket, és vessük el reménységünk magvait tanácstalanságunk száraz földjébe; mert Isten Lelke átmegy életünkön, mint az áradó folyóvíz, amely mellé a fákat ültették.

A jövőt várjuk — kedvetlenül, vagy feszülten, tervezve, vagy megárással. Isten országa vár minket, ajtaja tárva van, vár minket az időkön át — szüntelenül — most.

Krisztusban van reménység a világ számára.

Fordította: **Muntag Andor**

Az öngyilkosság, mint lelkipásztori kérdés

„Minden közösség iratlan törvényei közé tartozik ősidők óta az is, hogy aki a tűzvész föllobbanását elsőként megpillantja, tüzet kell kiáltania, s ha nyomban hozzáférhet, a harangokat félre kell vernie... Korunk tudósának és művészenek, különösképpen az írás műfajaiban megszólalónak, felelőssége sokszorosára nőtt. Bűn tehát hallgatni, amikor már tudjuk, mit, s miként kellene tennünk.” Gergely Mihály: Röpirat az öngyilkosságról c. írásában olvashatjuk ezeket a sorokat.¹ Az öngyilkosság problémája nem elméleti kérdés. Másfél percenként egy öngyilkosság: ez a „világmérleg” ebben a szomorú kategóriában. S hozzá tíz másodpercenként egy öngyilkossági kísérlet.² S ezen belül Magyarország közel száz éve vezet az öngyilkossági statisztikában.

Nekünk is, teológusoknak, lelkészeknek, gyülekezeti tagoknak kell, hogy mondanivalónk legyen ezen a területen. A mi felelősségünk is, hogy tüzet kiáltunk, hogy az okokat keressük, hogy a megoldás után kutassunk, vagy legalábbis megpróbáljunk segítséget nyújtani. A döntő nem az, hogy milyen nagy bűn az öngyilkosság. Ennek emlegetésével több kárt okozhatunk, mint hasznot. Fel kell tennünk a kérdést, hogy vajon milyen terhek kínozzhatják az öngyilkosjelölteket, és hogy hogyan segíthetnénk rajtuk.

Néhány lélektani szempont

Dr. Erwin Ringel, az öngyilkosság problémájának nemzetközi tekintélyű szakértője említi egyik előadásában: „Egyszer megkérdeztem egy betegemet: »Miért akar meghalni?« Teljes felháborodással válaszolta: »Ugyan ki akarja ezt! Akarata ellenére teszi meg az ember.« Hadd emlékeztessem önöket egy Luther idézetre: »Sok embert, aki megöli magát, az ördög űz erre, ő gyilkolja meg őket, mint az útonálló az utasokat, nincs hatalmuk önmaguk felett.« Furcsa paradoxon ez: az öngyilkosjelöltek tulajdonképpen szeretik az életet. Nem meghalni akarnak. Különös intenzitással élik át az élet igenlését és tagadását. Csak nincs elég erejük ahhoz, hogy e kettősségben a pozitív oldalra álljanak. Az öngyilkosok tulajdonképpen nem meghalni akarnak, hanem jobban élni. A cél soha nem a halál, hanem a környezet, az életkörülmények megváltoztatása. Az áldozat halálával azt fejezi ki, hogy jelenlegi formájában képtelen elfogadni és feldolgozni életviszonyait. Az öngyilkosság az életosztón utolsó, kétségbeesett kísérlete a gyógyulásra, az élethelyzet gyökeres megváltoztatására.»³

Az öngyilkosság okairól számos statisztika készül. Ezek közül itt csak néhányat említek. (Természetesen a statisztikákban szereplő ok soha nem az egyetlen és sokszor nem is a legfontosabb körülmény, csupán az okok láncolatának legutolsó szeme.) A kimutatások szerint egyre ma-

gasabb a betegségek, különösen az ideg- és elmebetegségek miatt elkövetett öngyilkosságok száma. A korra jellemző megfeszített ütemű élet következmenyeit mutatja ez. Figyelemre méltó, hogy milyen alacsony százalékban fordulnak elő öngyilkosságok közvetlen anyagi nehézségek miatt. Magas az alkoholizmus miatt elkövetett öngyilkosságok száma. A „munkahelyi ok” megjelölés adatai sem elhanyagolhatók. S a legelgondolkodtatóbb ok a családi viszály. Az elmúlt években készült egy statisztika, mely szerint az öngyilkossági kísérletek majdnem 40 százaléka a családok elviselhetetlenül rossz légköre miatt következett be. Ezen az adaton belül is ijesztő a házastárssal való viszály mérete. Az öngyilkosok között emellett az öregek vannak a legnagyobb számban. Rینگel a fokozott szuicid-veszélyes csoportok élére az öregeket teszi, különösen, ha elmagányosodtak, második helyre pedig a gyógyíthatatlan betegeket. Ez a kettő nemegyszer egybeesik. Az öregkori öngyilkosságok okai között az elmagányosodás, kapcsolatszegénység, izolálódás, a fölöslegesség érzése szerepel, sokszor súlyos betegségekkel összekapcsoltan. Az okok között nem említik a szenvedésképtelenségét: sokan nem bírják beépíteni, feldolgozni a szenvedést, s általában a negatívumokat, s így ezekkel szemben teljesen védtelenek. Fokozott veszélyeztetettséget jelent a tartós túlterhelés is. Nagy veszteségek is kiválthatnak öngyilkosságot. Egy szeretett személynek az elvesztése különösen akkor veszélyes, ha mindent arra az egy emberrel való kapcsolatára tett föl valaki. Az öngyilkosságot kiváltó motívumok között szerepel az értelem és célvesztés, az élet totális értelmetlenségének érzése is. Minden egyes eset mögött az okok sorozata húzódik meg, de egyet nem szabad elfelejtenünk: „Az életet csak az adja fel, aki a szeretet reményét feladta.”⁴ Aki szeretetet érez, soha, semmilyen körülmények között nem lesz öngyilkos. Az *öngyilkosság elsörendü forrása a szeretet hiánya*.

Külön kérdés az, hogy van-e kapcsolat és milyen kapcsolat van öngyilkosság és vallás között. Ezen belül statisztikák vizsgálják azt is, hogy az öngyilkosság gyakorisága milyen arányban oszlik meg a különböző felekezeteknél. A rosszul értelmezett vallásosság erősíthet szuicid tendenciákat. A bűnösség igazi megismerése, a csak törvényszerű bűnbánat az evangélium vizsgálása nélkül öngyilkosságba vihet. Dr. Schwarz professzor előadásában⁵ felsorol olyan keresztyén tendenciákat, amelyek kifejezetten gátolják az öngyilkosságot: A keresztyénység az izolálódásból kivezet és elségít a tevékeny közösségre, a keresztyénység az agressziót felebaráti szeretetre változtatja, azt tanítja, hogy az embernek nincs rendelkezési joga élete felett, hanem annak alakításáért felelős. Kunt Ernő „A halál tükrében” c. könyvében szintén pozitív hangon nyilatkozik a keresztyéniséggel kapcsolatban: „A keresztyén vallás híveit nem az egyházi tilalom támogatja az öngyilkosság elkerülésében, hanem a hit, amely e kínzó, végletes kérdésfeltevéstől megóvjá őket, s amelynek birtokában az önkész halál nem annyira megvetendőnek tűnik számukra, hanem egyenesen elvetett, szóba sem jövő problémának”. Az ő vélekedésüket is fogalmazhatjuk meg: „Élni nem kell, hanem szabad.” Kierkegaard így ír erről: „A hívőnek megadatott a mindig biztosan ható ellenméreg a kétségbeeséssel szemben: a remény.”⁶ Valóban számolhatunk azzal, hogy a vallási normák visszatarthatnak valakit az öngyilkosságtól.

Durkheim tanulmányában⁷ részletesen vizsgálja azt a kérdést, hogy a protestáns lakosság körében miért magasabb az öngyilkosságok arányszáma, mint katolikus területen. Ennek okát elsősorban a két vallási rendszer természetében látja. Mindkettő a leghatározottabban tiltja az

öngyilkosságot és mindkettő Istentől származtatja a tilalmakat. A protestantizmus azonban — mondja — sokkal nagyobb mértékben engedélyezi a szabad vizsgálódást, mint a katolicizmus. A katolikus ember a vizsgálódás lehetősége nélkül, készen kapja hitét. A protestáns ember sokkal nagyobb mértékben alkotója saját hitének. Ahol pedig az egyén életét már nem szabályozzák mindenre kiterjedően a vallásos élet előírásai, ahol a lakosságra a szabadabb gondolkodás jellemző, ott a jelentkező egyéni konfliktusok nagyobb mértékben végződnek öngyilkossággal. Gerhard Schmidten szociológiai tanulmányában⁸ hasonló szempontokat vet föl. A protestantizmus kultúráját „nyitott rendszerként” jellemzi, szemben a katolikus „zárt rendszerrel”. Aki zárt rendszerben él, arra nem mehezedik az önálló válaszadás terhe. A nyitott rendszert a kérdésés, a keresés, az önkritika és az önvizsgálat jellemzi. Az egyik egy egészséges, biztosan kialakított világ, amelyből nem eshet ki az ember, ezzel szemben a másik vészterhes, szakadékos, Isten ítéletének kiszolgáltatott világ, amelynek ellene kell állni és amelyet alakítani kell, amelynek az ember áldozatul eshet és amelyben elpusztulhat.

S végül a megelőzés szempontjából felmerülő legfontosabb kérdés: Vannak-e az öngyilkosság várható bekövetkezésének előjelei? A szakemberek szinte egyöntetűen állítják, hogy ez az önpusztító folyamat már korai stádiumában felismerhető. A legalaposabb összefoglalás ezzel kapcsolatban az említett Erwin Ringel nevéhez fűződik. „A preszucidális szindróma (öngyilkosság előtti tünetcsoport) tünettana” címmel olvashatjuk ezt a tanulmányt a „Deviáns viselkedés szociológiája” c. tanulmánykötetben.⁹ Az öngyilkosság veszélyében forgó emberre három dolog jellemző: beszűkülés, gátolt és így saját személye ellen irányuló agresszió, valamint elhatalmasodó öngyilkossági képzetek, ill. halálelképzelés.

1. Beszűkülés:

a) Helyzeti beszűkülés: az öngyilkosjelölt úgy érzi, hogy körülményei fojtogató hatalommal veszik körül, s ő tehetetlenül áll velük szemben. Hatalmasan megnagyítja a tragikus, vagy tragikusnak érzett körülményeket, úgyhogy azok erőt vesznek rajta, megbénítják, sarokba szorítják, reménytelennek és kiúttalannak tűnnek. Az ilyen helyzeti beszűkülést kiválthatják tragikus életkörülmények, vagy pusztá képzelődés is.

b) Dinamikus beszűkülés. Azt jelenti ez, hogy az érzelmek, indulatok egyetlen irányba sűrűsödnek, a kiegyensúlyozó, szabályozó mechanizmusok pedig kudarcot vallanak. A személyiség dinamikája egyetlen irányban fejlődik, az ember egyoldalúvá lesz, rettegés, kétségbeesés, depresszió vagy félelmetes nyugtalanság lesz úrrá benne.

c) A beszűkülés harmadik formája az embertársi kapcsolatok beszűkülése. Az öngyilkosság veszélyében forgó ember mélyestegen elszigetelt és elmagányosodott. Nemcsak akkor lehet elszigetelt valaki, ha senkije sincs, hanem ha sok látszólagos kapcsolata semmit sem ér. Az ilyen ember számára a kapcsolatok lényegtelenné és jelentéktelenné válnak, majd számszerűen is beszűkülnek, míg végül az egyén egyetlen személybe kapaszkodik és tőle teljesen függővé válik.

d) A beszűkülés utolsó formája az értékvilág összeszűkülése. Az öngyilkosságveszélyében forgó ember ismertetőjele, hogy mind kevesebb az, ami fontos neki, hogy a dolgok elveszítik előtte értéküket. Ezen a ponton beszél Ringel a vallási és filozófiai rendszerek szerepéről a preszucidális fejlődés keretében. Az értékek beszűkülése azt jelenti, hogy a korábban fontosnak tartott dolgok egyre jelentéktelenebbé válnak. Ez alól nem kivétel a vallásos értékrendszer sem. Az öngyilkossá-

got elutasító vallásos és filozófiai rendszerek is annyira elértéktelenedhetnek, hogy a döntő pillanatban túl gyengének bizonyulnak az öngyilkossági késztetés ellensúlyozására. Így tragikus tény, hogy olyan világnézetek, amelyek önmagukban nagyon is alkalmasak arra, hogy az öngyilkosságtól megóvjának, éppen abban a pillanatban mondják fel a szöveget, amelyben a legnagyobb szükség lenne rájuk.

2. *Agresszió:* Az öngyilkosság veszélyében forgó ember olyan személyiség, akiben roppant erejű agressziós képesség fejlődött ki, tehát elviselhetetlen nyomással nehezedik rá a gyűlölet és elkeseredés, de nem képes levezetni ezeket az érzéseket. Így nem marad más hátra, mint hogy az agressziót maga ellen fordítsa. Freud hívta fel a figyelmet arra, hogy lényegében minden öngyilkosság megakadályozott gyilkosság.

3. *Öngyilkossági fantáziák:* Nietzsche szerint az a gondolat, hogy az ember öngyilkos lehet, sok nehéz éjszakán átsegítheti. De egészen más az intenzív gondolatbeli foglalkozás az öngyilkossággal. Az első az a képzet, hogy az ember halott, ekkor még nem az öngyilkosságról szól a fantázia, csupán az eredményről, a halálról. A második az a képzet, hogy az ember megöli magát, anélkül, hogy a végrehajtást illetően konkrét elképzelései lennének. A harmadik fok jelenti a legnagyobb veszélyt, mert ebben már meghatározott öngyilkossági módszereket gondol végig az egyén, gyakran a legapróbb részletekig. Az öngyilkos olyan ember, aki így képzeletvilágában egyenesen a halál felé tart, és ebben a tekintetben gyakran évekig időzik élet és halál határán.

Néhány teológiai szempont

Érdekes tény, hogy a Bibliában hiába keressük az öngyilkosság kifejezett tilalmát. Saul király, Ahitófel, Zimri vagy Júdás öngyilkosságával kapcsolatban is elmondhatjuk: „vétkei miatt történt ez” (1Kir 16,18—19). A Biblia soha nem erre az utolsó cselekedetre, hanem az azt megelőző bűnökre irányítja a figyelmet. Az öngyilkosság rendszerint a legsúlyosabb bűn következményeként jelentkezik. A Biblia nem azért nem tartalmaz tilalmakat az öngyilkossággal kapcsolatban, mert jóváhagyja azt, hanem mert az öngyilkosság tiltása helyett a kegyelem és a megtérés lehetőségét hirdeti meg a kétségbeesett embernek. Bonhoeffer beszél arról etikájában,¹⁰ hogy az öngyilkosság szélén álló ember nem hall többé semmilyen tilalmat vagy parancsot, csak Isten hitre, megmenekülésre, megtérésre szóló kegyelmes hívását hallja meg. A kétségbeesett nem menti meg a törvényt, amely saját erőire apellál, csak még reménytelenebb kétségbeesésbe úzi; aki az élet miatt esik kétségbe, azon csak valaki más mentő cselekedete segíthet, egy új életnek a lehetősége, amely nem a saját erőn, hanem Isten kegyelmén alapul. Aki nem tud tovább élni, azon már nem segít a parancs, hogy élnie kell, azon egyedül egy új Lélek segít.

Az öngyilkosság kérdését a teológiában elsősorban etikai szempontból vizsgálják. Ez azonban nem szolgálhatja azt a célt, hogy ítélkezzünk az öngyilkosok felett. Az öngyilkosság sokkal súlyosabb dolog annál, minthogy bárki is ítéletet mondhatna. A pusztá tény emlegetése pedig, hogy az öngyilkosság bűn, senkit nem ment meg az öngyilkosságtól. Aki öngyilkosságra készül, többnyire jól ismeri tettének etikai súlyát. Ha büntudatát „erkölcsi prédikációval” növeljük, kétségbeesését csak fokozzuk ezzel és a tragédia bekövetkezését csak siettetjük. Abban a pillanat-

ban pedig, ahogy egy öngyilkosság bekövetkezett, már nincs jogunk itélni. Isten megbocsátó szeretete köréből nem zárhatjuk ki éppen ezt az egy területet.

Ha öngyilkosságról, mint etikai kérdésről beszélünk, soha nem emlegethetjük csak az öngyilkosságot elkövető személy felelősségét, bűnösségét. Az öngyilkosság elsősorban a környezet számára etikai kérdés! Mennyiben járult hozzá a környezet, mennyiben járultunk hozzá mi, hogy egy embertársunk válságba jusson? Fölismerte-e a környezet, fölismertük-e mi, hogy egy embertársunk kétségbeesett, elvesztette minden reményét és a halálra gondol? És mit tett azért a környezet, mit tettünk azért mi, hogy segítségünk rajta? Valószínűleg nem vagyunk vele egészen tisztában, de mindannyian hozzájárultunk ahhoz, hogy sok emberben öngyilkosság előtti tünetcsoport jön létre. Mert az öngyilkosság előtti tünetcsoport kifejlődéséért sok ember felelős. A szülők, az iskola, a munkahely, de mindenki, aki az illető környezetében él. Ha csak a kapcsolatok beszűkülését vesszük: nem járultunk-e hozzá valamennyien, hogy egyesek beszorulnak az öngyilkosság előtti magányba, kapcsolatszegénységbe? Együtt vagyunk-e az emberekkel, vagy csak mellettük, vagy éppen ellenük? Vajon a sikert nem a másik ellenében akarjuk kivívni, tehát csak örülünk, ha a másik gyöngye, mert a gyöngye ember ártalmatlan ellenfél? Péter Handke leírja egyik könyvében anyja öngyilkosságát. A folyamatról ezt írja: Volt egy idő az életében, amikor valakinek csak a kisujjával kellett volna inteni és más gondolatokra jut. De senki sem intett a kisujjával. Vajon minket nem érhet jogosan ilyen vád? Vagy a felfügglemllett agresszió kérdése: Ha már hozzájárultunk ennek létrejöttéhez, mit teszünk annak érdekében, hogy az illetőnek legyen lehetősége valami megengedhető formában leadni ezt a feszültséget? A pszichoterapeutának hivatásánál fogva készen kell állnia, hogy tűrje a beteg agresszióját, lehetővé tegye levezetését. Vajon nem kelleme-e erre minden embertársnak készen állnia? Nem a felebaráti szeretet tette lenne ez? Merné valaki tagadni, hogy az öngyilkosságtól való megóvás nemcsak a szakemberek feladata, hanem minden egyes emberé?

A keresztyéni szeretet nem merülhet ki abban, hogy az öngyilkosokat egyházi temetésben részesítjük. Az élők felé kell idejében odafordulnunk. A legjobb hozzájárulás az öngyilkosság elleni küzdelemhez a felebaráti szeretet. A keresztyén embernek különleges megbízatása van erre, hiszen minden testvérében, a legkisebbnek mondottban is Krisztust látja.

Ha áttekintjük a teológiai etikák véleményét az öngyilkosság kérdéséről, a leggyakrabban ezekkel a szempontokkal találkozunk: a teremtés, és a megváltás művének tagadása, az ölés tilalmának áthágása, a hit és a remény elvesztése, az életnek mint ajándéknak és feladatnak semmibevétele. Valamennyi emberi élet létrejöttében ott van Isten életet teremteni akaró keze. Valamennyi emberi élet Isten tervének egy része, valamennyi emberi életnek rendeltetése van, annak is, amelyet az ember valamilyen okból elvet. Az öngyilkos ezzel a teremtő, alakító, ható erővel száll szembe, Isten tervét húzza keresztül. Az öngyilkosság elvetését azonban nem lehet valamilyen törvény, vagy pusztán a teremtő Istenbe vetett hit alapján megindokolni. Egyedül Isten Jézusban adott kegyelme az, ami valakit visszatarthat az öngyilkosságtól. Az életre mondott keresztyén „igen”-nek az az alapja, hogy Krisztus legyőzte a sötétség hatalmát, hogy Isten a megváltás Istene, aki igent mond erre a létre.

Se a teológia crucisra utal az öngyilkosság kérdésével kapcsolatban.¹¹ A keresztyén tudja, hogy az Istennel való találkozás semmiképpen nem jelent mindig harmóniát és rendíthetetlen nyugalmat. A döntő nem a kedélyállapot békéje, hanem Istennek a békéje, amely még a nyomorúság és nyugtalanság közepette is láthatóvá válhat. Hiszen olyan Istenünk van, aki időnként ellentéte álarca mögé rejtőzik. A keresztyén ember megérti, hogy már megszabadítottatt abból a helyzetből, amelyben az embernek egyébként adott esetben kétségbeesésében életéhez kelene nyúlnia. Hiheti, hogy Isten minden szenvedéssel és csalódással, amelyet gyermekei életében megenged, erőt is ad azok elhordozására és tetszése szerint áldássá teheti azokat. Tudja a Krisztusba vetett hitben, hogy van életének értelme, attól függetlenül, hogy ő maga földismeri vagy nem.

Bonhoeffer azt mondja,¹² hogy az öngyilkosság végső és külső önigazolása az embernek, mint embernek, és ezzel — pusztán emberi oldalról nézve — bizonyos értelemben önkéntes bűnhődés egy elhibázott életét. Nem a kétségbeesés maga a tulajdonképpeni okozója az öngyilkosságnak, hanem az embernek az a szabadsága, hogy még kétségbeesésében is egy nagyfokú önigazolást kereshet. Ha az emberi élethez való jogát valaki nem tudja életében érvényesíteni, még mindig megteheti ezt élete megsemmisítésével. Az öngyilkosság az ember kísérlete arra, hogy egy emberileg értelmetlenné vált életnek egy végső emberi értelmet kölcsönözzön valaki. Ha tehát arról kell beszélnünk, hogy az öngyilkosság elvetendő, ez nem a morál, vagy az emberek fóruma előtt érvényes, hanem egyedül Isten fóruma előtt. Bűnössé az öngyilkos egyedül Isten előtt válik, életének teremtője és Ura előtt. A hitetlenség az oka annak, hogy az ember saját magát akarja igazolni, és végső lehetőségként az öngyilkossághoz nyúl, mert nem hisz az isteni igazolásban. A hitetlenség feledtetni el az emberrel azt aényt, hogy az öngyilkosság sem szabadítja ki őt annak az Istennek a kezéből, aki sorsát rendelte. Van egy kísértés az öngyilkossággal kapcsolatban, amely különösen a hívőket fenyegeti. A saját élet tökéletlenségére irányuló gyűlölet, az ismétlődő engedetlenség megtapasztalása, az ebből adódó szomorúság és az élet értelmének megkérdőjelezése veszélyes órákhoz vezethet. Luther tudott erről sokat beszélni. Nincs olyan emberi vagy isteni törvény, ami ilyen esetben az öngyilkosságot megakadályozhatná, egyedül a kegyelem vizsgálata és a testvéri imádság ereje segíthet ilyen kísértések között. Nem az élethez való jog, hanem a kegyelem, hogy szabad tovább élni Isten megbocsátása alatt — ez győzheti le a kísértést ilyen esetben. Ki merné azonban állítani, hogy Isten kegyelme ne fogná át és ne hordozná az ilyen súlyos kísértés alatt összeroppanókat is?

Hol a megoldás, a segítség lehetősége? Csak az evangéliumból és a hitből, nem pedig a törvényből kell kiindulnunk. Az az ember, aki az öngyilkosság gondolatával foglalkozik, így vagy úgy minden esetben a kísértés sötéttségében van. A kísértés abban áll, hogy Isten elrejtőzött előle. A pusztá követelés, az üres tilalom nem menti őt meg. A kísértésnek ebbe a sötéttségébe világít be az a fény, amely nem azt mondja: „élned kell!”, hanem azt „szabad élned”. Ez az, amit egyetlen ember sem mondhat el másnak vagy magának, hanem amit Isten mondott és mond újra meg újra. A kísértés éppen abban áll, hogy az ember nem hallja Istennek ezt a szavát. Az evangélium szava ez: nem kell, hanem szabad élned. Az élet Istentől ajándékba kapott szabadság. Minden ember felé hangzik a biztatás: Isten kegyelmes hozzád. Egyszerűen ebből élhetsz. Ő viseli a felelősséget életedért, nem te magad. Ő teszi életedet azzá,

amivé akarja. Ő viszi célhoz, nem a te sikeredtől, vagy sikertelenségedtől függ az. Ő igazol, szentel meg és ment meg téged, nem tőled követeli ezt. Isten tulajdona vagy, ezért van megbocsátás, segítség, reménység számodra kimeríthetetlenül, határtalanul. Ezért nem akarhatod eldobni életedet, akármi legyen is abból. Isten, aki az emberhez Jézusban kegyelmes, mindig így beszél az emberrel és ez az igazi kiút a kísérből.¹³

A lelkipásztor felelőssége

Egyre több orvos és pszichológus veti fel élesen a kérdést: Miért nem tesznek többet az egyházak ebben az embermentő, lélekmentő küzdelemben? Vegyék már észre, mennyien szorulnának lelki segítségre! Gyakorolják hatékonyabban az irgalmasság cselekedeteit! Adjanak reményt! Buda Béla, a kérdés elismert tudományos szakértője a Vigília 1977. okt. 10. számában olvasható interjújában, mely heves vitát váltott ki, egészen odáig megy el, hogy konkrét javaslatot tesz: Az egyház kiadásaihoz való állami hozzájárulás nálunk is lehetővé tenné, hogy a minden helységben megtalálható pap vagy papok a prevenció munkát magukra vállalják, foglalkozásuk révén az emberek lelki ellátásában segítséget nyújtsanak. Hiszen megvan a szoros kapcsolatuk, különösen vidéken a családokkal, főleg az idősebbekben keresztül. Szakszerű betegkezelési tanfolyamokat kellene szervezni számukra — mondja. A Világosság 1978. januári számában (19. évf. 1. sz. 61. kk.) válaszol a vita-rovatban dr. Buda Béla, dr. Szerdahelyi Szabolcs ellenvetésére (Világosság, 1977. dec.), és a következőkkel indokolja véleményét: „Az öngyilkosság-megelőzési tevékenység igen fárasztó, áldozatos munka. Gyakorlatilag megfizetni nem lehet. Valami sajátos motiváció kell, hogy valaki ezt végezze. Vallásos emberekben ilyen motiváció gyakran és nagy mértékben jelen van, éppen ezért a világ számos pontján a közvetítő és az emberi segítő szerepet rájuk szokták bízni.” Sokan látják tehát azt, hogy ebben az életfontosságú segítségnyújtásban az egyházaknak, a lelkipásztoroknak is részt kell venniük.

Nem elégedhetünk meg azzal, hogy elméleteket gyártunk, hogy etikai szempontból vizsgáljuk a kérdést, hiszen elsősorban lelkipásztori feladatról van szó. Szolgálatunk közben szem előtt kell tartanunk Erwin Ringel véleményét, aki ezt írja: „nem hiszem hogy jogosultak vagyunk egy embert »csak azért is« életben tartani. Az egyedül jogosult dolog valóban megóvni az öngyilkosságtól, ha ti. sikerül úgy kezelniük, úgy befolyásolni, emberi kapcsolatok hálózatába beépíteniük, hogy lelkiállapota megváltozik, és újból örömet lel az életben. Ez az egyedüli valódi esélyünk.” A lelkipásztoroknak van a feladata, hogy valakit erőszakkal életben tartson — a tapasztalat azt mutatja, hogy ez nem is sikerülhet —, hanem az, hogy a kétségbeesettek, elkeseredettek figyelmét felhívja az újrakezdés, a megbocsátás, a viszonyok rendezésének lehetőségére, hogy rámutasson arra, hogy életük és szenvedésük nem értelmetlen, hogy rámutasson arra a Jézusra, aki a szeretetlenség miatt szenvedőket úgy szerette, hogy életét adta értük.

Az öngyilkosságra készülők 50—60 százaléka tette elkövetése előtt valami módon közli környezetével, mit forgat a fejében, szándékát öntudatlan segítségkéréssel is elárulja. Valami módon megpróbál közeledni egy számára fontos személyhez. Ez az ún. „cry for help”. Van tehát lehetőség arra, hogy tudomásn szerezünk erről, csak oda kell figyelni azokra, akikkel kapcsolatba kerülünk. A lelkészi hivatalokat gyakran

keresik fel krízisbe jutott emberek. Kísértések mélységeit járó emberek, akik elől Isten elrejtette arcát, akikben így riasztó, fenyegető üresség támadt. Életek múlhatnak azon, hogy komolyan vesszük-e problémáikat. Viszonylag gyakori és mély személyes beszélgetések során előkerülhetnek igaz gondok, segítséget igénylő súlyos problémák. A lelkigondozásban is egyre inkább előkerül a pszichoterápiából ismert fogalom: az empátia. Az empátia „azt a képességet és pszichológiai folyamatot jelenti, hogy az egyik ember beleéli magát a másik érzelmi állapotába és e beleélésen át képes azt a szokásosnál mélyrehatóbban, pontosabban megérteni.”¹⁴ Erre a megértésre volna szükség tulajdonképpen minden emberi kapcsolatban, de legalább a lelkipásztorokodásban. Az empátia alapja a személyes odafordulás a másikhoz, a türelmes figyelem. Aki így tud valakit meghallgatni, az eléri, hogy embertársa megnyílik, beszélni kezd. Az empátiával rendelkező „nem kívülről szemléli a másik embert, hanem megpróbálja magában felidézni annak érzelmi állapotát, késztetéseit, célját és attitűdjét...”¹⁵ Az empátiás képességgel bíró lelkipásztor hamar fölismerheti a különféle lelki zavarok nyomait, a személyiség veszélyes beszűkülésének jeleit. Nem követ el olyan hibát, hogy az öngyilkossági késztetésekkel vívódó személynek (akinek értékvilága erősen beszűkült!) az általánosságok szintjén vallásos értékeket, kötelességeket emleget, vagy netán elutasító magatartást tanúsít vele szemben. Sokkal inkább személyes, mély kapcsolat kialakítására törekszik, hogy érezze a hozzá forduló ember: rá számíthat. Mindenkor a bajba jutott életéből, helyzetéből kiindulva próbál segítségére lenni, vigasztaló, bátorító szavakkal, tanáccsal, vagy valami konkrét segítséggel. Szükség esetén szakorvoshoz küldi, igyekszik megszervezni a bajba jutott ember megmentését.

Ha egy öngyilkost megmentettek, életben maradt, akkor a lelkésznek fokozottan figyelnie kell erre az emberre. Tudva azt, hogy akit kórházból elbocsátottak, visszatér abba a környezetbe, melyet el akart hagyni, régi körülményei közé, amely helyett inkább a halált választotta. Alig képes változtatni életkörülményein, az öngyilkossághoz eljuttató legfőbb okokon. Segítségre, külső támogatásra szorul. A lelkésznek gyakran meg kell látogatnia őt. Főleg az első találkozás alkalmával kerülni kell minden szemrehányást, megszégyenítést. A segítségnyújtás főleg az örömezenet továbbadásában áll. A lelkésznek mindent el kell követnie, hogy az illető lelkileg megerősödjék és életkedvét visszanyerje. Az öngyilkosságot túlélő páciensek gondozásával kapcsolatban hasznos kézikönyv Artur Reiner „Ich sehe keinen Ausweg mehr” c. könyve. Konkrét tanácsokat ad azzal kapcsolatban, hogyan kell egy beszélgetést lefolytatni valakivel, aki az öngyilkosságot túlélte, milyen szempontok szerint kell végezni az öregek és betegek lelkigondozását, hogyan lehet tanácsot adni családi, házassági konfliktusokkal küszködőknek, hogyan kell bánni az öngyilkosság-veszélyeztetett fiatalokkal, alkoholistákkal, büntetettekkel és gyászolókkal.

Igaz az a megállapítás, hogy az egyház által végzett lelkigondozás nem kifejezetten öngyilkosság-megelőzés, vagy mentálhigiénés feladat, ennél bizonyos értelemben több kell, hogy legyen. Ennek csak úgy tud eleget tenni, ha az embert gondozza kitartóan, aki rábízott. Teljes figyelemmel felé fordulva, okos emberi szóval, bűnei alól feloldozva, ha kell orvosi terápiára irányítva.¹⁶

Az öngyilkosság nem más, mint kiáltás szeretetért — mondta valaki. Olyan kiáltás, amely már az öngyilkos életében elhangzott és amelyet már akkor kellett volna környezetének meghallani. Olyan kiáltás, ame-

lyet elsősorban nekünk kell meghallanunk, akik ezt a parancsolatot kaptuk: „Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást” (Ján 13,34).

Nagyné Ferenczy Erzsébet

JEGYZETEK

1. Gergely Mihály: Rőpirat az öngyilkosságról Budapest, 1981. 11. o.
2. Lelkipásztor 1979. máj. LIV. évf. 5. sz. 270. o. Dr. Bodrog Miklós: A százarcu öngyilkosság.
3. Viszkok Lajos: Az öngyilkosság okai és az ellene való küzdelem Keresztyén Igazság I. Evf. Sopron, 1934. 182. o.
4. Sadger idézi: Viszkok L. i. m. 185. o.
5. F. Schwarz—P. Mohr: Darf man sich das Leben nehmen? Zürich, 1954. 26. o.
6. Kunt Ernő: A halál tükrében Budapest, 1981. 119. o.
7. Emile Durkheim: Az öngyilkosság Szociológiai tanulmány Budapest, 1969. 153. o. kk.
8. Theologiai Szemle 1975. 11—12. sz. 331. old. Katolikusok és protestánsok.
9. A devláns viselkedés szociológiája Budapest 1974.
10. Dietrich Bonhoeffer: Ethik München, 1958. 113. o.
11. N. H. Sæe: Christliche Ethik München 1957. 193. o.
12. Bonhoeffer i. m. 111. o.
13. Karl Barth: Die kirchliche Dogmatik III/4. Zürich, 1969. 459.
14. Buda Béla: Az empátia jelentősége és jelensége a pszichoterápiában Magyar Pszichológiai Szemle 1976/2.
15. Buda B. i. m. uo.
16. Kipke Tamás: Az önpusztítás folyamata és a lelkigondozás Teológia XII. évf. 1978. 2. sz. 93. o.

Madarász Viktor:

Az utolsó vacsora

— A magyarbólyi evangélikus templom oltárképe —

A néhány évvel ezelőtt kiadott idegenforgalmi autótérkép csillaggal jelzi magyarbólyi templomunkat. A templom maga nem műemlék, csak műemlék jellegű épület. A csillag az oltárképre hívja fel a figyelmet, melyet Madarász Viktor festett, történelmi festészetünk egyik legnagyobbika.

A kép országos egyházunk egyik legértékesebb képe, megérdemli nemcsak a turisták, de mindnyájunk figyelmét.

Madarász Viktor élete, munkássága.

Madarász Viktor 1830. december 14-én született Csetneken, Gömör megyében. Családi hagyományok döntően befolyásolták egész életét. 1677-ben Lipót császár összeesküvők fejére 1000 császári arany vérdíjat tűzött ki, az összeesküvők között szerepelt a festő egyik őse, Madarász János is. 1704-ben Madarász Tamás II. Rákóczi Ferenc seregében harcolt. Családi hagyomány volt, hogy a tulajdonukban levő csetneki vas-hámor fegyvert szállított Rákóczinak. A családhoz tartozott Madarász László, az 1848-as Kossuth kormány belügyminisztere és Madarász József politikus, közülük az egyik Kufsteinben raboskodik, a másik 1849-ben Amerikába menekül.

Az apa, Madarász András öröklé a vashámort, magáévá teszi a reformkor törekvéseit: az Ausztriától független magyar ipar és kereskedelem megeremtését, ezért maga is nagy vállalkozásba kezd. Pécsre megy, a csetneki vasérc és a pécsi szén felhasználására Péccset „nagymeretű vasgyár felállítását javasolja részvénytársasági alapon”. Ez a részvénytársaság Madarász András vezetésével 1843-ban alakul meg, erőteljesen fellendül, úgyannyira, hogy 1848-ban Pécs számára ágyút szerel, vasgolyót önt, s a független Magyarország számára vasúti sint akar gyártani.

Ennyi előzmény után érthető, hogy Madarász Viktor 18 éves pozsonyi diákként odaáll a honvédek sorozó bizottság elé... Sápadt, vézna, szűkmellű, s mindezt azzal igyekszik palástolni, hogy nemzetiszín bojttal ellátott pipa lóg a szájában. Elküldik, erre sírvafakad, s akkor mégis besorozzák katonának. Végigharcolja a szabadságharcot, s már hadnagy, mire a világi fegyverletelre kerül a sor. Eszékre viszik fogolyként a várba, onnan sikerül megszöknie, előbb Csetnekre menekül, majd Péccset bujkál.

Festészeti tanulmányait a pécsi Pósa Gusztávnál kezdi, majd miután Budán és Pesten nem volt felsőoktatás, Bécsben folytatja. 1853—55 között tanul a bécsi akadémián, azután Waldmüllernél magánúton.

Első jelentős képe: „A kuruc és a labanc”. Üldözött család menekül egy templomba, az apa már halott, az asszony félti a fiát s félve méz az ajtó felé, ahol éppen belép az üldöző labanc, — a másik fia. A háttérben egy pap, amint békítő áldásra nyújtja a kezét... A nemzeti széthúzás tragédiáját jeleníti meg ez a kép. Béküljetek meg, ne hadakozzatok egymás ellen — sugallja a nézőknek. „A két testvér” címen állíthatta ki Budán. Abban az időben a költők hallgattak, a cenzúra nem engedte megjelentetni verseiket, ez a festmény beszélt, búcsújárás indult meg. Nemcsak a műértők, hazafiak ezrei nézték meg.

1856-ban Madarász Viktor Párizsba megy. Cogniet, Delaroche és Delacroix tanítványa lesz. Tizennégy évet tölt ott, s közben szinte tüntetően őrzi magyarságát, zsinóros ruhában jár s képeit a hazai közönségnek festi. Ennek ellenére: „a párizsiak befogadtak, mentül magyarabb voltam, annál nagyobb volt a tisztességem” — írja haza. A két Dumas, Victor Hugo és Boudelaire fogadták barátságukba. S talán őt ismerve mondta Victor Hugo: „A múzsa tartozik az elnyomott népeknek!”

Magáévá teszi a romantika festészeti és eszmei törekvéseit: mondanivalót mint saját élményeit festi meg, — az egyéniség tragikus sorában szemlélteti és ábrázolja a közösséget, — a fény és az árnyék ellentéteiben jeleníti meg mondanivalóját, — a képeken mozgás van, mindig történik valami... A romantika történelmi képei mindig üzennek valamit a jelennek s állásfoglalásra kényszerítik a nézőt.

1859. Életének és művészetének csúcsa, remekműveket termő esztendő. A Zách Klára, majd „Zrínyi Iлона bírái előtt” képek után elkészül s Pesten kiállításra kerül legnagyobb műve, „Hunyadi László sirtása”. Orlai Petrich Soma és Jókai Mór lelkesedezik, a kiállítás után színes műlapok országszerte viszik hírét. 1861-ben Párizsban is bemutatják, nagyszerű kritikák jelennek meg, s ő az első, aki a képért a francia állami nagy aranyérmét is elnyeri nemcsak a magyar de a Monarchia festői közül. A kép nagy nemzeti gyászt idéz, a kápolna félhomályában Hunyadi László fekszik a ravatalon, markáns arca a fehér lepedő alatt is vádlóan mered a nézőre: itt árulás történt, egy nemzet megszégyenítése.

Madarász Viktor múltbafordulása tehát haladó jelentőségű, hiszen a történelem alakjai közül a leghaladóbbakat választja ki: Thököly, a Zrínyiek, Rákóczi, Dózsa, majd Kossuth és Petőfi.

1864. „Zrínyi és Frangepán”. Méltatója szerint: „történelmi festészetünk legkiérleltebb alkotása”.

1866. „Krisztus az olajfák hegyén” c. képét a párizsi Salon kiállítá-sáról Eugénia császárné, III. Napóleon felesége vásárolja meg. Reprodukció vagy silány másolatok formájában családi otthonok falán ma is gyakori kép.

1868. Három jelentős kép: „Dobozi és hitvese”, „Dózsa György”, „Dózsa népe”. „Ezeknek a tárgyaknak a feldolgozásában is, művészi temperamentumában is első nagyszabású megfestesítője a magyar szellemnek és úttörője az európai kapcsolatokat híven gondozó, de egyúttal magyar szellemű festői iskolának” (Petrovics Elek, Madarász Viktor centenáriumán). Dózsa György felé fordulása forradalmi történet szemléletére vall, ezzel messze megelőzi korát s példaképül szolgál az utána következőknek.

1870. Hirtelen törés az életében. Hazatelepszik, a pesti Fasorban műtermes villát építtet, s részt vesz egy történelmi festmény pályázaton. A témák adottak, Székely Bertalan Thököly búcsúját festi, Benczúr Gyula Vajk megkeresztelését. Madarász Viktor képe: „Bethlen Gábor tudósai körében”. A pályázatot Benczúr Gyula nyeri, Madarászt pedig becsmérlő rosszindulat veszi körül. A pályázatot — jöllehet Benczúr Gyula művészi nagyságát el kell ismerni — nem művészi, de politikai szempontok döntötték el. A „Vajk megkeresztelkedése” c. képen a háttérben álló német-római császár szinte főszereplő, aki tulajdonképpen ott sem volt az eseményen, így a kép — a kiegyezés politikájával való egyeztetés miatt — tulajdonképpen történelemhamisítás.

1873. Meghal Madarász András, az apa, vagyonát nyolc felé osztják, a festő egy rézüzletet örököl. Az üzlet vezetésével megbízott alkalmazott nem becsületes, így a festő megosztja erejét az üzlet és a festészet között, majd 1880-ban — elsősorban Keleti Gusztáv kritikái miatt — visszavonul. Keleti Gusztáv Madarász Viktor képeit „gyarló kísérleteknek” nevezi, s tőle „magasabbrendű szakismeretet követel”. (A hajdan levitézlett festő, hírhedté vált kritikus más esetekben is melléfogott, ócsárolja Munkácsy, Zichy Mihály képeit, sőt Szinyei Merse „Majális”-át is!)

Ettől fogva ritkán fest, 1875-ben „Petőfi halálát!” Nem a legjobb képe, felfokozza az érzelmeket... Tragikomikus vonás: a képen egy bécsi cég vagyont keres, falusi kocsmák és otthonok falán ezerszám megtalálható a gyenge színnyomat, a festő pedig az eredetét nem tudja eladni.

1877. Kossuthal levelezik, fényképet kér tőle, ennek alapján hiteles és jó portrét fest róla. 1880-tól beül a rézkereskedésbe, felhagy a festéssel, „lekvárfőző és disznófeldolgozó gyülevészekkel veszekszik”.

1903-ban vesz újra ecsetet a kezébe, de meggyöngült látása és a hosszú szünet után már nem tud remekművet alkotni. Rákóczit, Berzsenyit, Kossuthot festi s Petőfi „feltámadását...” Még néhány csöndes esztendő, s 1917. január 10-én meghal. Lyka Károly írja halála után: „... alkotásai... rokontalanul pompáznak, elkülönítve, mint ama kőtömbök, amelyeket a síkság füvére gördített messzi hegyekről az ár...”

Sokak szerint nemzeti festészetünk egyik legjelentősebb alakja volt. Módszerét — a fény és árnyékhatások ellentétére épített kompozíciók

formát — Munkácsy és követői fejlesztették tovább. Egyéni nagyságán túl előfutára Munkácsy Mihálynak.

Az oltárkép története.

A magyarbólyi templomot 1858. október 10-én szentelték fel, erre az alkalomra készült el az oltárkép is. Azt nem tudjuk, hogy a képet Párizsban festette-e Madarász vagy itthoni tartózkodása esetén Pécsen, mindenesetre a keletkezési ideje a párizsi évekre esik. Ez a festő legtermékenyebb időszaka, közvetlenül a Hunyadi László siratása előtti idő.

Az egyházközség canonica visitatio-s jegyzőkönyve szerint Madarász Viktor a képet 420,— Ft-ért festette, a kialakított díjból azonban 294,— Ft-ot (70%) elengedett.

A Madarász család evangélikus volt, s a Pécsen szervezkedő kis evangélikus gyülekezet 1846—1869-ig Magyarbólyhoz tartozott, bár közben Pécsen is volt káplán (és iskolamester egy személyben), a lelkész Roykó Károly magyarbólyi lelkész volt. A festő bátyja, ifj. Madarász András a pécsi gyülekezet „világi elnöke”, s Roykó Károly lelkész kereszteli Madarász Viktor testvérét, unokaöccsét, esketi húgát, Madarász Herminát 1848-ban. A pécsi evangélikus templom oltárképét is Madarász Viktor festette 1880-ban.

Az oltárképen megtalálható a festő „M” jelzése.

A kép más, mint a megszokott, hasonló témájú képek. Nem mozdulatlan „tabló”, az alakok élnek, mozognak, figyelnek Jézusra vagy éppen „tiszteletlenül” beszélgetnek. Júdás „kinéz” a képből, kiválik a tanítványok köréből. Figyelemre méltó az arcvonásokban megmutatkozó gazdagság, a tanítványok arcán ott van jellemük. Jézus arca sem középkori „szentkép”, bár talán túl fiatalos, kissé idealizált.

Oltárképünket sok évtized gyertyafüstjétől Tarai Teri, a pécsi Janus Pannonius Múzeum restaurátora tisztította meg 1973-ban. Becsben tartjuk mint nemzeti vagyonunk egy darabját, ún. „becikkelyezett műkincs”.

(Irodalom: Mendöl Zsuzsa, Emlékezés Madarász Viktor romantikus történeti festőművészre, Dunántúli Napló, 1981. január 15. — Elsősorban Székely Zoltán, Madarász Viktor, 1954. Székely Zoltán rendezte ugyan csak 1954-ben Madarász Viktor emlékkiállítását, melyre nagy alkotásainak sorát restaurálták.)

Zászkaliczky Pál

A neurózis vallási mezű „önvédelmi” formái

(Elhangzott a M. Pszichiátriai Társaság Pszichoterápiás Szekciója Relaxációs, ill. Komplex Pszichoterápiás Munkacsoportjának 1984. ápr. 19—20-i közös konferenciáján, a M. Tud. Akadémián, mintegy félszáz rövid előadás sorában. A szakember hallgatóság és a vezetőség a legfigyelemreméltóbb három közé sorolta.)

Minél erősebb egy neurózis, annál jobban igyekszik kitölteni a rendelkezésre álló teret, hogy uralmát megszilárdítsa, s áldozata személyiségének új meg új területeire hatoljon be. Eközben kiépíti önigazoló rendszerét, ami néha olyan jól sikerül, hogy az érzelmi, akarati, gondol-

kozási és magatartási zavarok, a neurotikus kínok rendszere úgyszólván megdicsőül. Mert ha már nem tudunk segíteni nyomorúságunkon, akkor csináljunk belőle erényt, amennyire csak lehet. Mennyire másképp fest a szinte művészién lakkozott önrombolás, mint a dekorálatlan, a póriás. A neurozís természetéhez tartozik, hogy gondoskodik önmaga lehetőleg tetszetős tálalásáról. Ha pedig magasztossá tud emelkedni, teljes a siker: *ráveszi a páciens, hogy „önhitűleg” fojtogassa magát*, a rendelkezésére álló legmagasabbrendű meggyőződést használva fel ködösítésül, illetve dicsőfénynek.

A neurozísnak ez a „homeosztázisa” (kb.: változatlanságának fenntartása) különösen harcossá bizonyulhat, ha egészséges tendenciák szorongatják, netalán direkt pszichoterápiás ostromnak van kitéve, és így fenyegetve érzi magát. Mert akkor bizony vége szakadhat annak a szép világnak, amikor a beteg még nem tudta, mit is cselekszik voltaképpen, és tetszés szerint takargathatta nyomorát sorssal, véletlennel, a gonosz világgal, avagy gyönyörű elvekkkel, hittételekkel — pontosabban: ezek neurotikus torzulásaival, patoform pótlékaival. És fellángol a *rezisztencia*: a neurozís védi magát, többnyire szívós, ámyalt stratégiával, nem egyszer fanatikus ellentámadásokkal, „az utolsó golyóig”. S ehhez neki minden jó. Természetesen a vallás is. Hiszen minél zengőbb korbá nyúlnak vissza a betegség keserű gyökerei, minél izzóbbak az elfojtott konfliktusok, minél „gazdagabb” múltú a patogenezis (kórkifejlődési folyamat), a lelki megtépettség annál intenzívebben szállhatja meg a személyiségzavarban szenvedő ember érzés- és gondolatvilágának *ellenőrzési pontjait*. Befolyásolhatja a lelkiismeretet, az erkölcsi és világnézeti meggyőződést; természetesen a vallásos hitet is, főként ha emberünk erre mintát kapott gyermek- és ifjúkorában. A neurotikusan deformált hit és életforma légköre ugyanis képes átjárni a felnövekvő gyerek emocionálisát, szemléletét, reakálási módját, beleivódhat természetébe, rá-rakódhat istenképére.

Lelkészként és pszichoterapeutaként egyaránt tapasztaltam: *a neurozís a hitet sem kéméli* — meglovagolja, átzínezi, parazitaként beleeszi magát, igyekszik átgúrní saját képére és hasonlatosságára, hogy vele igazoltassa önmagát, szövetségesévé alázza, s mindezt észrevétlenül teszi. Ily módon aki a neurozist támadja, olyan látszatba kerül, mintha a hitet támadná, tehát a hit nevében kell visszaverni.

Pál apostol szerint az ördög gyakran a világosság angyalának adja ki magát. Talán nem túlzok nagyon, ha ilyesféle trükköt látok abban, hogy a kóros gondolkozási és magatartásformák alkalomadtán szívesen kanyarítják magukra Krisztus köpenyét, vagy bármi hasonlót. A pszichoterápia mindenesetre sokszor superego-gyógyászat is.

A depressziós például a Bibliát is depresszív szemmel olvassa, s alázatosság címén szinte minden negatívumot magára vonatkoztat. Így aztán, lebecsülve magát, képességeinek kibontakoztatásával jórészt adós marad. Ugyanide tartoznak a bűnbánat ürügyén krónikusan önmarcangoló, akik mazochizmusukhoz általában meg is találják a textust. Egy súlyos depressziós, ötvenes nő kínzó kételyeire panaszkodott: elnyerheti-e ő a bűnbocsánatot? Kiderült, hogy nem a bűnössége, hanem az aggályossága rendkívüli, tele öríási gátlásokkal, melyek hátterében melan-kóliás anyja és nagyon durva, részeges apja rejtett. Ennek nyomán tipró erejű önleértékelő hajlam sorvasztotta, önvédő képessége alig volt több a semminél, feldolgozatlan *apaélményeit* pedig kényszerűen kivétítette a mennyei *Atyára*, akit ezért nem tudott irlgalmasnak tartani. Az analízis során eleinte egyetlen bíráló szem sem szólni az apjára

„tiszteled atyádat és anyádat” jelszóval, holott mindenekelelt parentogén (szülő okozta) ártalmakba betegedett bele. Nagy és igen kényes „menetelés” során kezdte lassan megérteni, hogy szüleinknek nem kritikátlansággal tartozunk, és ha egy muhk panaszt sem mer szólni, még mértéktartó formában sem, attól csak feltorlódnak benne saját keserű indultai, és órá magára zúdulnak vissza az *autoagresszió* pusztító következményeivel. Nagy szorongások, „biblikus” tiltakozások, pszichoszomatikus tünetek bősége közepette derengett föl benne apránként: *lelkiismerete olyan, mint az a kutya, amely a betörő helyett a gazdának esik neki* — ha ugyan akad kuttyában ilyen. Lelkiismeretben sajnos akad — de ennek hangját ne tévessze össze az Istenével.

Ugyanő folyton azokhoz szaladgált volna „megbékülni”, akiknek az ő beteges önvádlásai szerint netalán „panaszuk volt ellene” (Mt 5,23—24), mert superkegyes követelményeiknek ő nem mindenben volt hajlandó megfelelni, s akik mellesleg ilyen döntés elé akarták állítani: „Választanod kell — Jézus, vagy a pszichoterápia?!”. Megkérdeztem tőle: Vajon a farizeusoknak volt-e panaszuk Jézusra? Biztosan volt — felelte. És Jézus rohant-e bocsánatot kérni tőlük? Döbbenet válaszolt: én erre sose gondoltam... Ezután már valamivel könnyebben beszélhettünk arról, mitől lehet neki „lelkiismeretgyulladás”. (Conscientitis...)

Egy másik, hasonló korú asszony mindjárt az analízis elején lelken-dezett: mennyire örül, hogy lelkes-pszichoterapeutához jöhetett a klinikán, mert — úgymond — a hitetlen orvosok és pszichológusok úgysem értik meg őt. Erre gyanút fogtam, csapdától tartva: tudattalan szándékával így akar talán eleve lekenyerezni, hogy aztán elfogadjam bajának vallási csomagolását, s ne nézzek utána a tartalomnak. Vagyis hogy segítsék neki meg *nem* gyógyulni — beérve a „csomagolópapírral” —, miközben mindketten azt hisszük: megtettünk minden lehetőt. Elég hűvösen kitértem a „mellébeszélgetés” elől, s panaszairól kérdeztem. Erre vádolni kezdte magát, hogy ő milyen rossz katolikus, mert családjának nagyobb részét nem sikerült hitre vezetnie. De kissé könnyen mondta ezt, s éreztem, és még mindig „fal”. Aztán lassan elérkezett fő keserűéhez: *imádkozás közben istenkáromló gondolatai támadnak*, kényszerűen, ellenállhatatlanul. Erről annyit vallott ki ügyel-bajjal: az első blaszfémia mindig Szűz Máriának szól, s róla terjed aztán szét az egész Szentháromságra. Ez értékes támpont volt; arra kértem hát, beszéljen az édesanyjáról.

Az anyjáról nehezen, de kiderült: rideg, parancsnokló, szeretetlen légkörben nevelte, vallásilag is rendkívül szigorúan. A páciens négyéves korában egyszer eltaszította magától az anyját, amikor az ölbé vette, s ezért később is megújuló szemrehányásokat kapott tőle. Betegünk már maga is anya volt, amikor több napos látogatásról távozó anyja után keresztet vetett. (Ezt be is mutatta, rögtön hozzátéve: De nehogy ebből valamire következtetni tessék!) Többek között megkérdeztem, mikor erősödött fel különösképpen a Mária elleni gyalázkodási kényszere (mert beszélt ilyen hullámzásról). A megadott dátum azonos volt az anyja halálának az évfordulójával! Ez már a bizonyosságot jelentette. Tehát: gyermekkorai légkörében számára a vallás igen nagy mértékben a földi és földöntúli büntetéssel fenyegető, hideg és merev követelményeket jelentette, anyai zsarnoksággal. Ez elleni heves lázadását kénytelen volt akkora erővel elfojtani, hogy a keserűség idővel mintegy égig lövellt lelkéből, jelképesen pontosan az „égi anyát” találva el, másodlagosan pedig azt a vallást, amelyet bizonyára az anyja is a szeretetlen szigorjegyében kapott, így aztán ennél különbet nem tudott átadni. — Ami-

kor ezzel az asszonnal végre valódi problematikáját kezdtük megbeszélni, igen óvatosan haladva a meg-megújuló ellenállás túskebokrai közt, akkor vette kezdetét oldódása s egyben hitének is tisztulása a kulancsként befűrödött szorongásoktól és balhiedelmektől, melyek az adott vallás eredeti tartalmainak tűnhettek.

A neurotikus ellenállás (tudattalan gyógyuláellenesség) fifikája kimeríthetetlen: esetenként a leghatásosabb formát öltheti, kiterjesztvén csalárd hatalmát a legmélyebb meggyőződésekre. A beteg általában megpróbálja ellenállásába integrálni gyógyását is, főleg ha megorrintja, hogy annak világnézete közel áll az övéhez. Talán szívesen is választ ilyen terapeutát. Ha ezt a buktatót el tudjuk kerülni, a ránk bízottat hitével-elvével együtt, melyet tiszteletben tartunk, olyan tisztázódáshoz segíthetjük, amely életének megújulását jelentheti.

Dr. Bodrog Miklós

Énekelni énekkarral és gyülekezettel

Tanulmányomban három oldalról próbálom megközelíteni a kijelölt témát: történeti, teológiai és gyakorlati szempontból.

1. Az egyházi éneklés történetének vázlata

Az egyháztörténet korszakait áttekintve láthatjuk, hogy az éneklés szeretete gazdag örökségként maradt ránk, hogy összekapcsoljon keresztyén őseinkkel, akik már a megdicsőültek seregében énekelnek, de azokkal is, akik ma szerte a világban ugyanezekkel az énekekkel dicsőítik Istent.

Az első évszázadok istentiszteletein nemcsak egyes tagok, hanem az egész gyülekezet énekelt zsoltárokat és újonnan keletkezett énekeket (Kolossé 3,16; Jel 15,3). A 4. század második harmadával, amikor a keresztyén tanítás elterjedt, az egyházi ének ragyogó virágkorba lépett. Az énekek nagy részét a zsoltárok, valamint az Ó- és Újtestamentum 10 Canticuma képezte (Canticumnak nevezzük a Biblia énekeit, pl. 2Mózes 15, vagy Lukács 1 stb.).

Erő és bensőségesség áradt az őskeresztyének zsoltár- és himnusz-énekléséből. Augustinus Confessioiban ezt írja: „Mennyire sírtam himnuszaidnál és dicséreteidnél, mélyen megindítva kedvesen éneklő gyülekezetednek hangjától.”

Az őskeresztyén gyülekezeti egyháznak katolikus papi egyházzá való átalakulása magával hozta azt, hogy az egyházi ének is a klérus feladata lett. Az 5. századtól kezdve csupán a papok vagy a templomi énekesek arra rendelt különös rendje énekeltek. A régi templomban a kórus ott volt, ahol most az oltár. Pad vagy szék nem volt. A gyülekezet állt és énekelte. Mivel a legtöbbben kottaismeret hiányában nem tudtak énekelni, a jó énekesek a templom közepén tömörültek, majd később korláttal el is különítették magukat. Később már a kívülállóknak nem is énekeltek. Így alakult ki a kórus szolgálata.

Ekkor virágzik a keresztyén énekművészet legcsodálatosabb alkotása: a gregorián ének. Csak iskolázott énekesek énekelhették, mert igen nehéz volt. A helyes az lett volna, ha a művészi gregorián éneklés

mellett megmaradt volna a hívek egyszerű és mindenki által énekelhető énekkincse is.

Az évszázadok folyamán hatalmas énekkönyvek keletkeztek. Egy érdekes számadat: ma az evangélikus egyházi énekek száma kb. 100 ezerre tehető (ez a szám természetesen nem a dallamokra, hanem a szövegekre értendő!). Bach idejében a német énekeskönyvben 5 ezer ének volt.

Amint láttuk, a gyülekezet már az ősegyházban is énekelte. Amikor a gyülekezeti éneket a papi ének kiszorította, akkor is énekelte a gyülekezet, ha a misén nem is, de pl. a körmeneteken. — A reformáció jelentősége abban állott, hogy visszaállította a gyülekezet éneklő tevékenységét az istentiszteleten. A másik nagy jelentőségű vívmány az, hogy a gyülekezet anyanyelvén énekel. A reformációtól napjainkig megmaradt egyházunkban az éneklés jelentősége. A Luther által elképzelt módon a gyülekezeti ének mellett jó darabig megmaradt az evangélikus istentiszteleten a művészi karének liturgikus szolgálata is. Itt említjük meg, hogy ugyancsak fontos szerepet kapott a lutheránus liturgiában az orgonajáték, mégpedig nem mint díszítés, hanem mint önálló liturgikus tényező! A 18. századtól kezdve azonban hanyatlak az egyházi zene. A templomi kórusok megszűnnek, az egyházi zenét csupán egy személy, a kántor műveli, akinek énekkara nincs, csupán egy korálkönyve és egy értéktelen prelúdiumgyűjteménye. De a múlt században egyházzenei újjászületés kezdődött, amely századunkban bontakozott ki teljesen és örömmel mondhatjuk, hogy ez napjainkban is folytatódik. Ennek az egyházzenei eszmélődésnek lényeges mozzanatait majd az alábbi teológiai részben fogjuk megvilágítani.

2. Az egyházi ének teológiája

A történeti részben említett egyházzenei megújulás nem zenei, esztétikai vagy kulturális alapokon indult meg, hanem liturgiai, ill. alapvető teológiai felismerések gyümölcseként jött létre. Amikor a következőkben nagy vonásokban kifejtjük a gyülekezeti éneklés vagy az énekári szolgálat teológiai alapjait, csupa olyan dologról lesz szó, amelyek a 18. századtól kezdve fokozatosan elhomályosodtak egyházunk gondolkodásában és amelyek újra felismerése valóságos egyházzenei megújulást eredményezett.

Mindenekelőtt az istentisztelet és az éneklés összefüggéseit kell világosan meglátnunk. Ezeket fejti ki Mahrenholz egyik tanulmányában („Das Wesen des christlichen Gottesdienstes”). Ebben azt hangsúlyozza, hogy a liturgia kétoldalú cselekmény pap és gyülekezet között. Nemcsak a papnak, de a gyülekezetnek is van „hivatala” (Amt). Ezekből következik, hogy az istentisztelet „sikere” nemcsak a paptól, hanem a gyülekezettől is függ. Mivel az istentiszteletnek két partnere van, emiatt az istentisztelet nem létezik — egyszerűbb vagy gazdagabb — liturgia nélkül. Ha a gyülekezet csupán egyetlen éneket énekel vagy csupán áment mond a pap imájára, már az is liturgia.

A lelkész és gyülekezet tehát az istentisztelet két partnere. Az istentisztelet az Ige és az arra való felelet, továbbá az ígéhirdetés a dicsőítés, továbbá az ajándék és a feladat pólusai között játszódik le. (Pl. a lelkész hirdeti az Igét, amire a gyülekezet dicsőítéssel válaszol.) Tágabb értelemben az ígéhirdetés nemcsak a prédikáló lelkész funkciója, hiszen a gyülekezeti énekek is van prédikáló jellege.

Ennyit az istentisztelet és az ének összefüggéseiről. Az egyházi ének szűkebb értelemben vett teológiáját legyen szabad kifejtennem egy Luther-idézet kapcsán. Luther 1542-ben, a Babst-féle énekeskönyv előszavában ezt írja: „Énekeljetek az Úrnak új éneket, énekelj az Úrnak te egész föld! Mert Isten megvidámította szívünket és lelkünket szerett Fia által, akit érettünk odaadott büntől, haláltól, ördögtől való megváltásra. Aki ezt komolyan hiszi, az nem tehet mást, mint hogy vidáman és jókedvvel erről beszél, hogy mások is meghallják és oda-
jöjjenek.”

a) A Luther-idézet első szava „énekeljetek”. Tehát az éneklés az egyházban nem szeszély, hangulat, izlés dolga, hanem olyan szolgálat, amelyre az Ige hív fel. Énekeljetek, mert az éneklés a hívő szív hálaáldozata Isten felé, de egyben szolgálat is a felebarát felé.

b) „Új éneket.” Az új ének tartalma más, mint a régié. Itt nem évszámról van szó. Mi a régi ének tartalma? Az, ami a bűnös ember szívében van: önzés, hiúság, kétségbeesés, gőgös fennhéjázás, dermedt félelem vagy vigasztalan szomorúság. — Az egyházi éneklés lényege viszont, hogy az „új” ének. Szolgáljon például a 357. ének, amelynek első verse így hangzik:

„Jézus, boldogságom, Közeledbe vágyom, Te vágy örömöm,
Lelkem üdvösségét, az életet, békét, Neked köszönöm.
Megváltóm, jó Pásztorom, Nálad nagyobb, drágább kincsem
Egen, földön nincsen.”

A megújult ember „új” éneke ez. Amit Jézus cselekedett a góthai kereszten, az tölti el szívét most örömmel. Az eredeti szövegben így hangzik: „Gottes Lamm mein Bräutigam.” Tehát utal Isten Bárányára, aki meghalt értünk.

A „régí” ének lényege: énekből, zenében elmondom azt, ami a szívemben van. Az „új” ének lényege: magasztalom Istent azért, amit Krisztusban cselekedett. Tehát az egyházi énekből nem a magunk lelkiállapotáról énekelünk! Franck János fenti énekének lényege sem az, hogy a maga szívének állapotáról énekelt. Nem a vallásos, hívő hangulat a tárgya, hanem Jézus Krisztus. Nem véletlen, hogy az egyházi ének legtisztább megnyilvánulásával éppen a reformáció énekeiben találkozunk. Itt láthatjuk, hogy ezek Isten üzenetét hordozzák és nem az ember vallásosságáról tesznek bizonyosságot.

c) „mert Isten megörvendezettette szívünket.” Tehát ez az öröm az éneklés rugója, és nem a harmóniák, vagy a dallamok vagy a hangszínek szépsége. Az evangélium készíttet éneklésre. Lírai vagy esztétikai vonalon nem lehet az egyházi zenét megérteni. Mivel az evangélium hangzik felénk, azért énekelünk! Nem „díszítjük” vele az istentiszteletet. Nem a „zene szeretete” készíttet rá, hanem az, hogy szívünk így tud igazán megnyilatkozni és legméltóbban hálat adni Istennek.

d) „az Ő szerett Fia által.” Éneklésünk állandó tartalma Jézus Krisztus, aki érettünk megfeszített és feltámadott. Hogy éneklésünkben mennyi a szubjektív és objektív mozzanat, az ettől a középponttól függ.

e) „hogy mások is meghallják.” Az egyházi zene szolgálat, bizonyoságtevés énekléssel Isten hűségéről és szeretetéről. Célja, hogy mások ezt hallva szintén eljussanak Isten szeretetének meglátására. Ebben az értelemben lehetünk éneklésünkkel a felebarátunk javára. Ebben az összefüggésben teljesen nyilvánvaló, hogy az egyházi ének teológiája szervesen illeszkedik bele diakóniai teológiánkba.

Az egyházi zene szolgáló jellege igen szépen jut kifejezésre még Bachnak magasrendű muzsikájában is, amikor zenéjével a gyülekezetnek akar szolgálni, éppen a gyülekezeti énekek, korálok megszólaltatásával. A lutheránus egyházi zene legsajátosabb eleme a korál, a gyülekezeti ének, amely szerves része Bach egyházi zenéjének. A korál az a híd, amely összekapcsolja a művészi zenét a gyülekezettel. A korál fejezi ki, hogy a zeneszerző számol az élő gyülekezettel, amely a zenét elsősorban nem műértő füllel, hanem hívő áhítattal hallgatja.

Témánk összefüggésében ki kell térnünk a *gyülekezeti ének* és az *énekari szolgálat kapcsolatára*. Elvileg az egyházi énekarnak kétféle szolgálatáról kell beszélnünk: a liturgikus és a koncert szolgálatáról.

1. *A liturgikus kóruszolgálat szinte ismeretlen gyülekezeteinkben.* A legtöbb énekkar tudatosan vagy tudat alatt csak a koncertszolgálatot ismeri. Az istentiszteleti szolgálatuk is inkább „műsorszám”, semmint imádat vagy prédikáció. Némi de tempore jellege van ugyan a szolgálatoknak, de szervesen nem illeszkednek be a liturgiába és említt sokszor idegen testként hatnak. Az énekkar liturgikus szolgálata az, amikor szerves kapcsolatban felelget papnak és gyülekezetnek. Új énekeskönyvünk a 18–39-ig közölt zoltárányaggal különösen jó alkalmat ad kórusaink liturgikus szolgálatára. Ha a kórus liturgikus szolgálatot végez, azonnal nyilvánvalóvá lesz, hogy a liturgiát 4 tényező alkotja: gyülekezeti ének, papi ének, énekkar és orgona. És ez a négy önálló és mégis szerves kapcsolatban van egymással. Itt domborodik ki az is, hogy az énekkar a gyülekezet része, a jó hangúakból és zeneileg képzetekből alakult kis csoport, ami a gyülekezet nevében, annak megbízásából viszi a gyülekezet hálaáldozatát Isten elé. Felmerül a kérdés, nem kellene-e az énekart valamilyen formában az egyházi szolgálatba beiktatni, hogy ezzel is dokumentáljuk annak a gyülekezeti jellegét? Az orgonista ugyancsak a gyülekezet nevében és annak megbízásából viszi Isten elé a gyülekezet hálaáldozatát orgonajátékában, amely adoratív jellegű. Ebből következik, hogy elő- és utójáték alatt nem lehet beszélgetni.

2. *A liturgikus szolgálat az énekkar és a gyülekezet igazi összekapcsolása.* Ez egészen más összekapcsolódás a gyülekezettel, mint amikor az énekkar „előad” egy számot a zenés áhítaton vagy elénekel egy darabot a prédikáció után. Itt közös szolgálatot végez pap, kántor, kórus és gyülekezet. Itt megvan mind a négy tényező igazi aktivitása, ami igen nagy jelentőségű.

Mind ezek miatt rendkívül fontosnak tartom, hogy legkisebb énekkarunk is tanuljon meg legalább egyes részleteket az énekes liturgiából (vö. az új Énekeskönyv 70. oldalától kezdve leközölt énekes liturgikus rendeket: „A vasárnapi istentisztelet énekes liturgikus rendjei.” Ennek az anyagnak gyülekezeti betanítása és vezetése csakis egy kórus segítségével képzelhető el).

3. *A koncert mint szolgálat.* Az éneklő gyülekezet és a templomban éneklő kórus szerves egységet jelent. Más szóval, minden fajta egyházi zene alapja az éneklő gyülekezet. Használjuk ugyan a „hangverseny” kifejezést, zenés áhítataink kapcsán, és ez nem is baj, de tisztában kell lennünk, hogy az éneklő gyülekezettől elszakadó muzsika elvileg már nem tekinthető egyházi zenének. A koncert vagy hangverseny elnevezés tehát nyugodtan használható, miután nem a helyes elnevezés a döntő, hanem a helyes lelkiület.

Az előző pont után azt lehetne mondani, hogyha ilyen fontos a

liturgikus szolgálat, akkor talán nincs is szükség arra, amit általában egyházzenei koncertnek nevezünk. A válasz egyszerű: arra is szükség van. A koncert nem áll ellentétben a liturgiával, ha azt liturgikus lelkülettel végezzük. Maga a „koncert” szó különben a 17. században a kantáta elnevezése volt és azt a zenei formát jelölte meg, amelyben szólisták nem szerepeltek, hanem az énekkar, ill. zenekar csoportos, felelgető formában muzsikált. Bach maga is sokáig „concerto”-nak nevezte kantátaíit.

Nagyon jónak tartom pl. az „egyházzenei est” elnevezést. Erre azért van szükség, mert van a gyülekezetnek egy olyan rétege, amely a vokális és instrumentális egyházi zenéből többet is akar hallani, mint ami a liturgia kereteiben elfér (természetesen örömmel szolgálunk azoknak is, akik nem tagjai gyülekezetünknek és kizárólag az egyházi zene hallgatásáért jönnek el ilyen alkalmakra).

Az egyházzenei est is szolgálat. A zene adoratív és predicatív jellege itt is éppen úgy megvan, mint a liturgiában. Nagy problémát okoz az, hogy mi legyen az ilyen zenés est *rendje*. Ige, imádság hogyan kapcsolódik a zenéhez. Ha csak *keretként* veszik körül a zeneszámokat: lectio, ima és áldás, akkor semmi közük az elhangzott zenéhez. Ha viszont egy előadás áll a középpontban, tetszőleges egyházi vagy teológiai témával, abban a percben megfordul a dolog és most a zene lesz „keretté” a középpontba helyezett előadás köré.

Néhány szót kell szólnunk arról a *feszültségről* is, amit sokszor tapasztalunk az éneklő gyülekezet és a művészi egyházi zene kapcsolatában. Nem kisebb zenetudós, mint Friedrich Blume ír arról „Die evangelische Kirchenmusik” c., 1931-ben megjelent könyvében, hogy meglepő módon már a 16. század végén sok helyütt panaszolták: a művészi kórusmuzsika elveszi a gyülekezetől az éneklés lehetőségét. Pontosabban az volt a helyzet, hogy egyrészt a „művelt réteg” nagyon is igényelte az istentiszteleten a gyönyörű reneszánsz kórusműveket, de az egyszerű hívek inkább énekelni akartak volna. Mindez igazolni látszik, hogy a zene mint Isten adománya is sokszor lehet kísértéssé és részben indokolja Zwingli vagy Kálvin határozott negatív álláspontját mindenfajta istentiszteleti muzsikálással szemben. Persze a megoldás nem a művészi muzsika száműzése az istentiszteletről, hanem a helyes arányok megtalálása. Ha a zene annyira „túltengett” a 16. századi lutheránus istentiszteleten, hogy elvette az időt a liturgiától, a gyülekezeti énekléstől, sőt a prédikációtól is, ott bizonyára aránytalanságok léptek fel. Már utaltunk az egyházi zene „felelet” jellegére, ami szerint az egyszerű korál épp úgy, mint a többszólamú kórusmű, vagy kantáta nem más, mint *felelet Isten igéjére*. Ezért helyes és szükséges istentiszteleten és hangversenyeken is az Ige megszólaltatása. Az Ige mindig szükséges tanítása és üzenete mellett hangversenyeinken szimbolikusan is jelzi, hogy mindenfajta egyházi zenét az Ige alá állítunk. Emiatt helyes az is, ha még az énekkari próbán is van igeolvasás, rövid igemagyarázat, ima. Mindez jóval több, mint külsőség. Közismert, hogy Bach Jézus nevében fogott hozzá zenei munkáihoz, mikor kottáit fölé a két „J” betűt írta: „Jesu Juva”, „Jézus segits.”

3. Gyakorlati tanácsok.

A liturgikus formákat mindig fenyegeti az ellaposodás, élettelenné válás. Ez természetesen vonatkozik a gyülekezeti éneklésre is, sőt a kórus szolgálatára is. Mit tehetünk ez ellen?

Először a gyülekezeti éneklés felfrissítésére adunk tanácsokat, azután szólunk a kórus feladatairól.

a) *Orgona előjáték.* Egy megfelelő, de soha nem túl hosszú prelúdium kedvet adhat a gyülekezeti énekléshez. Persze fontos követelmény az orgonista megfelelő hozzáállása, amikor is nem „szerepelni”, hanem szolgálni akar az előjátékkal. Az előjáték célja, hogy *benső csendet* teremtsen a szívekben és előkészítsen az Ige hallgatására.

b) *A váltakozó éneklés.* A váltakozó éneklésen értjük azt, hogy a gyülekezetet csoportokra osztjuk és ha mód van rá, énekkar és orgona közreműködésével váltakozva énekeljük végig az énekverseket. Vegyünk pl. egy öt versszakos éneket, énekeskönyvünk 44. számú énekét: „Ó, felséges Úr...” Ennek váltakozó éneklése így alakulhat:

1. vers férfiak és orgona

2. vers nők és orgona

3. vers orgona szóló (Lehet a dallamnak egy orgonakorál feldolgozása egyszerűbb vagy művésziesebb formában. Ha a kántor a korálkönyvi letétet eljuttatja, az is elég.)

4. vers énekkar (többszólamú feldolgozásban)

5. vers gyülekezet, énekkar, orgona együtt.

Énekkar hiányában a 4. verset egy szólista is énekelheti, legjobb erre egy fiúszoprán hang. Egyébként ez a rend énekkar, sőt orgona hiányában is, megfelelő módosításokkal, megvalósítható. A váltakozó éneklés egy templomi vallásos esten vagy szeretetvendégségen igen hatásos zeneszám lehet. Ez a forma egyszerű feltételek között is könnyen megvalósítható.

A következőkben még néhány módszert ajánlunk éneklésünk felfrissítésére, ami olyan helyeken is alkalmazható, ahol énekkar, sőt még orgona sincsen.

c) Időnként tartsunk *hymnológiai előadást* szeretetvendégségen vagy vallásos esten. Ilyenkor a szakértő előadó (lelkész) elmondhatja az énekszerző életrajzát, esetleg az ének születésének körülményeit, vagy az énekhez fűződő lelki áldásokat egy-egy keresztyén testvérünk életében... — Ugyancsak ajánlatos prédikációinkban az Ige üzenetét egy-egy énekidézettel megvilágítani.

d) Tartsunk ún. „*énekpredikációkat*”. Mit jelent ez? Legyen a prédikáció alapigéje egy bibliai vers és egy énekvers együtt. Igen jó ezt adventi vagy böjti sorozatban úgy megvalósítani, hogy egy ének verseit sorban, egymás után vesszük estéről estére.

e) Készítsünk vagy készíttessünk *énekábrázolásokat*. Ez alatt értjük az ének szövegében szereplő képek megrajzolását. Célyszerű, hogy ne a lelkész, hanem valamelyik rajzolni tudó gyülekezeti tag készítse az énekábrázolást éspedig úgy, hogy előzőleg a bibliaórán a lelkész elmélyíti az ének teológiai tartalmát, és közösen megállapítják, hogy mit lehet képileg ábrázolni. Ezután következik az arra vállalkozó gyülekezeti tag munkája, aki az elkészített igeábrázolást a gyülekezeti teremben vagy a templom előcsarnokában kifüggeszti. Luther és Gerhardt énekei különösen is gazdag képanyagot tartalmaznak. Példa gyanánt emlitem Rudolf Schäfer ábrázolásait Luther énekeiről.

f) Hallottam már nagyon jól sikerült *sorozatot*, amely az egyházi esztendő egy szakaszát vette végig egy vallásos esten: a Húsvét utáni 6 vasárnapra kijelölt 6 különböző ének *korálelőjátéka* szolgált meg úgy, hogy a lelkész minden korálelőjáték előtt pár mondatot mondott az illető vasárnap jellegéről, a korálelőjátékban felcsendülő ének tartal-

máról, hangulatáról. Így kapott az orgona igazi liturgikus és gyülekezet-
építő szolgálatot ezen a zenés estén!

Szóljunk ezeketán néhány szót az énekkari munka fellendítéséről!
Legfontosabb kérdés, hogyan kapcsolódjon be a liturgiába az énekkar?
Az evangélikus istentiszteleten négy fontos helye van az énekkari szol-
gálatnak: introitus

evangélium- vagy epistola-motetta
váltakozó korálének
sub communione szolgálat

Lássuk ezeket egyenként: Introitus: Itt elsősorban énekeskönyvünk
zoltáryanagának megtanulására gondolok, amely a 101. lapon kezdődik.

Evangélium- vagy epistola-motetta: itt általában a vasárnap jelle-
géhez, a prédikáció textusához fűződő kórusműre gondolok. Mikor az
énekkari riportokat készítettem, nagy öröömre találok olyan kó-
rusvezetővel, aki a lelkész prédikációjához illő és kapcsolódó kórusmü-
vet tanít be, amihez nagy rugalmasság és önfegyelem szükséges.

Váltakozó ének: erről már beszéltünk.

Az utolsó kifejezés, „sub communione”, az úrvacsora alatti ének-
kari szolgálatra vonatkozik. Erre is van példa énekkaraink szolgálá-
tában és jó lenne ezt minél gyakrabban alkalmazni. Itt az éneklés az
úrvacsora kiosztása alatt történik.

Altalánosságban örömmel tapasztaljuk, hogy új *Énekeskönyvünk*
serkentőleg hat gyülekezeteinkben az énektanulásra. Az is öröndetes,
hogy egyre több helyen tanulják meg a különféle mellék-istentiszteleti
liturgiákat. Mindez jótékonyan frissíti fel liturgikus életünket.

Kántoraink kiképzése orgonás és karvezetői szolgálatra főton tör-
ténik. A zenei tudásban szép eredményeket értünk el, csak a szolgálat
lelke hiányzik sok, egyébként tehetséges kántorunkból. Sajnos, az ilyen-
nek a jól ismert „szalmaláng” lelkesedés után szögre akasztják kántori
bizonyítványukat. Vannak szépen karban tartott templomainkban szép
hangú orgonáink, amelyek elnémultak, mert nincs aki szolgáljon. Pedig
talán csak a szomszéd községből kellene átjönnie a kiképzett kántor-
nak vasárnaponként. A lelkészek szeretete és megbecsülése bizonyára
serkenetheti fiatal kántorainkat a rendszeres szolgálatra.

Az egyházi zene fellendülését szolgálhatja, ha rendszeresen tartunk
orgonaestet a gyülekezetben. A rendszerességet jelenti már az is, ha
akár csak évi egy alkalom van. Talán éppen a vendégművész orgona-
játéka serkenti majd továbbtanulásra és buzgóbb szolgálatra a hely-
beli kántort. És egyáltalán eszméleti az egész gyülekezetet, hogy mi-
lyen szép orgonájuk van, amit érdemes megbecsülni és karbantartani.

Az egyházzenei élet felpozsúdlását szolgálják az egyházmegyei kán-
tortalálkozók és az egyházmegyei kórustalálkozók. Mindkét formának
már szép hagyományai vannak néhány egyházmegyénkben. Az új Éne-
keskönyv előkészítése és fogadása kapcsán magam is több kántortalál-
kozon vettem részt és megható volt látni hűséges kántoraink tanulási
vagyát, szolgálatkészségét, fogékonyágát és lelkesedését.

„Éneklő egyház” vagyunk. Ez jelenti a gyülekezet éneklését is és
a kórus éneklését is. Többször hangsúlyoztuk, hogy minden egyházi
zene alapja az éneklő gyülekezet, de ez azt is jelenti hogy a kórus
sohasem énekelhet a gyülekezet helyett. Lehetnek szép szokásaink, mű-
vészi zeneszámaink, keresztelők, esküvők, temetésekn stb.: mindez so-
hasem fogja pótolni a gyülekezeti éneket.

A gyorsan változó zenei ízlés és divat hatással van egyházi éneklésünkre is. Fiataljaink szívesen éneklik a gitáros énekeket. De mi, akik a korábbi hangjai mellett nőttünk bele egyházunk istentiszteleti életébe, sokat tehetünk azért, hogy a régi lutheránus énekkincset továbbadjuk az új generációnak. Luther Márton, Gerhardt Pál és magyar reformátoraink énekei, amelyek évszázadok hitét őrzik, ma is olyan kincsnek tekintendők, amelyek átültetése az eljövendő gyülekezet számára a mi szent felelősségünk és szolgálatunk. Új Énekeskönyvünk ritmikus formában közli énekeink nagy részét. Hisszük, hogy ez a frissebb hangvétel is közelebb hozza énekeinket a fiatalokhoz.

* Hadd fejezzük be egy Luther-idézettel: „Deus praedicavit evangelium etiam per musicam”, — „Isten a zene által is prédikálja az evangéliumot”. Minden azon múlik, hogy énekkaraink és gyülekezeteink szívből vallják ezt és tudjanak imádkozni azért, hogy Isten valóban tegye az evangélium eszközévé szolgálatukat. Mi, lelkészek is sokat tehetünk ezért, ha gyülekezeteinkben és kántorainkban ezt a hitet munkáljuk.

Gáncs Aladár

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Albrecht Chr.: Einführung in die Liturgik (Berlin 1964)
Blume Friedrich: Die evangelische Kirchenmusik (Potsdam 1931)
Eisenhuth H. E.: Gelobt sei deine Treue
Luthers Lieder (Mit Bildern von R. Schäfer, Leipzig 1931)
Mahrenholz Ch.: Musicologica et liturgica (Kassel 1960)
Rietschel-Graff: Lehrbuch der Liturgik (Göttingen 1951)
Väterling Ch.: Grundsätze für den Liedgebrauch (Musik u. Kirche 1959 II/182)

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 15. VASÁRNAP

Mt 6,19—21

Tisztaszívűség gazdagságára

A textushoz

Amikor végiggondoljuk Jézus szavait, amelyeket az anyagiakról mondott, világosan látnunk kell, hogy ha a gazdagság és az arra törekvés veszélyeiről beszél, nem dicsóíti (eszményíti) a szegénységet! Reálisan nézte Jézus az anyagiakat, Isten gondviselő eszközének tekintette azt. Annak halmozását nem úgy emlegette, hogy valaki Isten gondoskodását halmozza, és ezzel még közelebb kerül Istenhez, hanem úgy, hogy az elfordítja az embert Istentől, mert a halmozás köti le, s az önbiztosítás tévútjára sodródik.

Jézus éles szavakkal ecseteli, hogy a kincsgyűjtésben mutatkozó hamis biztonság miként válik az Isten szerinti élet akadályává. Sőt formálisan lehetetlenné teszi azt (nem szolgálhattok két úrnak). Önzővé teszi az embert a kincsgyűjtés. Tulajdonképpen ez a magafelé fordulás teszi lehetetlenné a mennyei kincs gyűjtését. Elzárja maga előtt az utat az örök élet javainak megszerzésére.

Jézus nem a földi vagyontól, hanem a halmozástól óv! Az anyagi javak mögött jelentős erőbefektetést kell feltételeznünk. Tehát a halmozás nagy befektetést igényel. Ezzel szemben azok, akik tönkreteszik azt, amit gyűjt az ember: jelentéktelenek. A rozsdá, a moly, vagy szű, tolvaj. Ilyen jelentéktelen veszélynek van kitéve az, amire egy egész életművet kész áldozni valaki. A hangsúly a földi kincsek múlandóságán van.

Mire kell gondolnunk, amikor a halmozás motiváltságát nézzük? Talán az ősi vágy jelenik meg ebben is: a boldogság, a biztonság, az igazi élet. A hamis jellegére többféle utalást találunk: magának gyűjt, nem Isten szerint gazdag (Lk 12,21), haragot gyűjt a harag napjára (Rm 2,5), az öncélú gyűjtögetés szinte feledteti, hogy oda kell állni Isten elé (Jk 5,3). A gyűjtögetés lelkülete; önző, embertelen magatartás (Lk 12,33).

Jézus nem egyszerűen valamitől eltávolodást, valamiről való lemondást igényli, hanem ennek pozitív értelmét azzal adja meg, hogy „aki nem gyűjt velem, az tékozol” (Mt 12,30) — tehát egyértelműen követésre hív! Ez adja a mennyei kincs gyűjtésének értelmét, tartalmát és a célját: Jézus mögé kell állni... Ebben a gyűjtésben a szolgálat lesz a fő mozzanat: a szeretet, mely ad, szolgál, osztogat.

A mennyei kincs tehát: csatlakozni Jézushoz! A Jézushoz csatlakozás nem vakhit és vak engedelmesség, hanem átgondolt mozzanat. Átgondolja az ember az evangélium igazságát és annak megfelelő szolgálat magatartását. Sajátos élethelyzetünkben a szolgálat alkotó elfogadása és megvalósítása.

Ez magából a hegyi beszédből is következik. Hiszen a hegyi beszéd olyan tanítás, amellyel Jézus a hallgatóit követésére hívja el. Nem egyszerűen erkölcsi tanítást ad. Ami elhangzik a hegyi beszédben, az elvá-

laszthatatlan Jézus személyétől. Éppen ezért ez a tanítás sem csupán értelmi felvilágosítás, hogy milyen felesleges a kincsgyűjtés — hiszen így a másik oldalra lendülünk át: a felelőtlen mának-élésbe! Vagyis a gyűjtés maga, jövő felé mutató. Ezzel is a személyes szolgálatra hívás történik.

Ez a hívás-jelleg kidomborodik abban is, hogy Jézus az anyagiakhoz való viszonyt az Istenhez és az embertársakhoz való viszony kérdésévé tette. Sohasem önmagában tárgyalja az anyagiakat. Szükségesnek tartja az anyagiakat, de a javakkal tartozik az ember: nem zárhatja el embertársai elől, nem veheti el tőlük, nem teheti az Isten helyére. A gazdag azért lett bolond, mert nála Isten helyett az anyagiak kerültek előtérbe. A gazdag ifjú pedig azért távozott Jézustól, mert az anyagiak Isten helyét foglalták el az életében (szívében!).

Mi lehet a mennyei kincs? A Jézus követése mellett — mert ez biztos, hogy a mennyei kincsek legfontosabbika! — azok az ajándékok, melyet a Jézust követő úton Istentől elfogadhatunk: a reménység (Zsid 119,56), a bölcsesség (Zsid 119,98), a nyugodtság (pl. 15,16), a földiekkel való felelős szolgálat, a bűnbocsánat, a hit, de legfőbb kincsünk az evangélium. A mennyei kincsek gyűjtése azt jelenti ezek szerint, hogy azért kaptunk mindent Istentől ebben a világban, hogy azzal az ő akarata szerint éljünk. Így nem az önzés szemüvegén át nézzük az Istentől kapott javainkat és nem az önzés lelkületével rostálgatjuk azokat, amik körülvesznek bennünket a világban (Kol 3,1—2).

Textusunk megértésében természetesen segítséget nyújtanak azok az igék, amelyek az evangéliumokban az anyagiak kérdését taglalják: a hegyi beszédből, a bolond gazdag története, és a gazdag ifjú esete. Az apostoli levelekből elsősorban Kol 3,1—2,1; Tim 6,9—10; Jk 5,1—6 textusai segítenek a helyes mederben megmaradni, mert a tévitanítás (rajongás!) lehetősége a küszöbön ólálkodik.

Az igehirdetéshez

Az igehirdetés bevezetésében egyensúlyozzuk ki a textus felolvasásakor keletkező első benyomásokat azzal, hogy Jézus véleményét, útmutatását összefoglaljuk az anyagiakról a gazdagság és szegénység relációjában.

A mennyei kincs gyűjtése nem jelent szükségszerűen a világtól és az anyagi javaktól teljesen elzárkózó életet, hiszen Jézus útmutatásában hívó szó hangzik el: velem gyűjtsetek... (Mt 12,30).

Az ember gyűjtögetésében hangsúlyt kap az ősi vágy: a boldogság, a biztonság, az élet biztosítása. (Erről azonban az igehirdetésben semmiképpen ne szóljunk cinikusan, ironikusan, gúnyolódva, nehogy úgy hallatszék, hogy az igehirdető irigylí a gyűjtögetők lehetőségét, mert esetleg neki nincs ilyenre módja!)

Jézus ennek a „megszállott” életstílusnak a veszélyét látja, amikor a gyűjtögetés kudarcára a gyűjtésre fordított hallatlan energiabevetés-szel szemben a leghaszontalanabb értékeket állítja: rozsdá, szű, tolvaj. A veszély ugyanis az anyagiakat fenyegeti — de ha figyelünk Jézus szavaira, akkor arra is rájövünk, hogy nem az anyagiakat fenyegeti a veszély egyszerűen, hanem a gyűjtögetőt! (Itt van Jézus diakóniája!)

Egzisztenciális hatása van annak, milyen kincset gyűjt az ember. Miután Jézus a szívet említi, nem maradnak személytelenek a földi kincsek éppúgy, mint a mennyeiek sem azok! Kifejezésre jut az Istennel és

az embertársakkal való kapcsolatban — s ez is jelzi, hogy semmiképpen sem marad személytelen a kapcsolat!

Jézus maga segít nekünk, amikor követésére hív, hogy el ne szakadjunk Istentől, de embertársainktól sem. Csak így tudjuk teljesen Istennek adni a szívünket, hogy megteljen az a bűnbocsánat, a reményesség, a szeretet, a mindenünkkel való szolgálat kincseivel.

Sose fedelkezve meg arról, hogy ez a kincsünk cserépedényben van (2Kor 4,7).

Jézus előttünk jár, aki „gazdag létére szegénnyé lett értetek, hogy ti az ő szegénysége által meggazdagodjatok” (2Kor 8,9) a mennyei kincsekben: a tisztaszívűség gazdagságára (2Kor 8,2) eljutva.

Detre János

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 16. VASÁRNAP

Mt 6,1—6

A Hegyi Beszéd bevezető szakaszában Jézus rámutat Isten királyságának kegyelmi ajándékára. Beszédének központi mondanivalóját így foglalja össze: „Ha a ti igazságotok messze felül nem múlja az írástudókét, akkor semmiképpen sem mentek be a mennyek országába”. Jézus nem vitatja el tehát, hogy az írástudóknak és a farizeusoknak is van valamiféle igazságuk, de ez az igazság nem felel meg az isteni követelménynek, mert abból a törekvésből indul ki, hogy a törvény betöltésével szerezzen magának Isten előtt érdemeket. Az így gondolkodó ember ezzel mintegy jogosan elvárja, hogy Isten fogadja el teljesítményét és biztosítsa érte az Ő országába való bemenetelt. Ezt az igazságot önzés motiválja és ezért nem érvényes az Isten előtt. A tanítványnak, ha be akar jutni Isten országába, az írástudókét „messze felülmúló igazságra” van szüksége. Jézus az előző fejezetben felállítja a követelményt, amelyet a törvény értelmezésének a példáival szemléltet. Az ószövetségi törvény ismertetése után Jézus mindig visszatér a magasabb igazságra vonatkozó igényével, amikor azt mondja: „Én pedig azt mondom nektek...”

Textusunkkal kezdődő szakaszban Jézus ennek a gazdagabb igazságnak a helyes megnyilvánulását kívánja bemutatni. Ezt három tételben tárja elénk. Először szól a jótékonyág gyakorlásáról (2—4. v.), másodsor az imádkozásról (5—6. v.), harmadszor a böjtölésről (16—18. v.). F. Rinecker Máté evangéliuma magyarázatában (Das Evangelium des Matthäus) már áttételesen szól a több igazságról, mint lényünket átjáró valóságról. Ahol Istennek ez az ajándéka megvan, ott új élet van. Ezért fogalmaz így az előbbinek megfelelő hármas beosztásban, hogy 1. a jócselekedet gyakorlásában az új élet úgy mutatkozik meg, mint a kéz szolgálata a felebarát iránt, 2. az imádságban az új élet úgy mutatkozik meg, mint a száj szolgálata az Isten iránt, 3. a böjtölésben az új élet úgy mutatkozik meg, mint lelkünk szolgálata a belső harcával szemben. Ez a szolgálat azonban csak akkor igaz, akkor Istennek tetsző, ha a gyümölcsstermés természetes csendességében érlelődik életünkben. A böjtölésről szóló szakasz már nem tartozik hozzá alapigénkhez.

Textusunkban előforduló két bibliai fogalmat még végig kell gondolnunk. Az egyik az 1. versben fordul elő. Ezt különböző szavakkal igyekeznek visszaadni a fordítók. Luther „Almosen”-nel fordítja. Nyomá-

ban Károlyi Gáspár a magyarba is átvett „alamizsna” szót használja. A zürichi kiadású Biblia a „Gerechtigkei” szóval igyekszik visszaadni az eredetiben levő kifejezés értelmét. Ez szó szerinti fordítással adja vissza az eredeti szót, a dikaiosüné-t. Új fordítású Bibliánk a „jó cselekedet” kifejezés használatával arra utal, hogy itt az írástudók igazságát felülmúló igazságnak a gyakorlatban való megnyilvánulásáról, jó tettekkel való érlelődéséről van szó. A másik fogalom a „miszthosz”, ami magyarra fordítva jelenthet bért, szoldot és jutalmat. Itt inkább ez utóbbi jelentésében használatos. Nem fizetést, hanem elismerést, dicséretet, jutalmat ad a titokban végbemenő cselekedeteket is ismerő Isten.

„Életünk Krisztusban elrejtett élet.”

Ágendánk az előbbi mondatban adja meg a vasárnap igéinek összefoglaló témáját. A mai ige mondanivalóját így is összefoglalhatnánk: Az új élet csendesen (titokban) működő, de valóságos élet. A farizeusi igazságot megítéli szavával Jézus, mert arra éppen az jellemző, hogy felszínes. Az inkább takaró, álarc, vagy máz. Olyan, mint a rozsdás lemezen a lakk, amely ideig-óráig takar, de hamar lepattogzik és meglátszik a rideg valóság. Ezt az álligazságot messze felülmúló igazságot Jézus ajándékozza nekünk. Erre éppen az jellemző, hogy belsőleg átjárja az azt elfogadó ember életét, újjáformálja, újjáteremti. Így lesz ez a több igazság életfolytatássá. Így válik ez a magasabb rendű, valódi igazság a jónak cselekvésévé, s Isten felé forduló imádsággá.

Az Isten által megújított életnek ez a működése csendben, „titokban” történik. Az előző fejezetben Jézus azt mondja a tanítványoknak: „ti vagytok a föld sói, ... ti vagytok a világ világossága” (5,13—14). Amikor az ételbe tett só elolvad, hogy ízesítse azt, mindez csendben, szinte észrevétlenül megy végbe. Amikor a lámpa világít, az is hangtalanul szórja sugarát. Ha a gyertya, vagy lámpa sercegni, pattogni kezd, ez inkább zavarja a látást, mint elősegíti, és előbb vagy utóbb kialszik. Jézus az itt idézett kettős hasonlatával és az alapigében többször is előforduló „titokban” kifejezéssel éppen arra hívja fel a figyelmet, hogy az önmegtartás, reklámozás nem az új élet jellemzője. Jézus az új életnek két csendes funkcióját mutatja be.

Az egyik ilyen funkció az imádság. Egy hasonlattal élve azt mondhatjuk, hogy az imádság olyan az új élet számára, mint a növény számára a gyökér, amellyel belekapaszkodik a táptalajba. Az imádság megkapaszkodás az életet adó Istenbe. Az imádság azonban nemcsak a megmaradásunknak az eszköze, hanem a másokért végzett szolgálatnak a lehetőségét is magában hordozza. Úgy imádkozhatom másokért, hogy azt csak én tudom és az Isten, akihez könyörögtem. Így az imádság rejtve maradhat, úgy ahogyan Jézus az igében szól erről. Jézus az imádsággal kapcsolatban belső szobáról beszél. Számunkra ilyen belső szoba a templom, de ilyen belső, a világ szeme elől elrejtett hely a gyülekezet közössége is. Ahogyan a növény gyökere rejtetten halad előre a föld mélyén, és rejtetten mennek benne végbe a táplálékfelvételi folyamatok, az imádságnak is ilyen rejtettnek kell maradnia. Aki azonban az Istenrel való közösség meghitt rejtekéből ki akarja emelni az imádságot és odatánni a világ elé, talán éppen a bizonyágtétel jelszavával, az úgy tesz új életének a hajtásával, mint a vihar a gyökereitől kitépett és felfordított növényvel. Ennek fizetsége, következménye az, hogy elhal az előbb még működő élet. Nem a nyilvánosság elé tárt imádságainkkal, hanem a belőlük merített erő megmutatásával, az abból következő gyümölcsstermessel kell szolgálnunk.

Az új élet működésének másik megnyilvánulási formája a jótékony-ság gyakorlása. A Biblia új fordítása ezt adomány adásának, a korábbi fordítás alamizsna osztogatásnak a kifejezéseivel adta vissza. Az eredeti szó ennél sokkal gazdagabb tartalmú. A megújult életű embernek minden, a másik felé forduló szolgálatát magába foglalja. Egyházunkban használatos szóval így mondhatjuk: diakóniai szolgálat. Az új életnek ez a funkciója nem mérülhet ki könyöradomány osztogatásában, vagy templomi adomány átadásában. Ennél sokkal többet kell adnunk: önmagunkat. Isten által megújított szeretetünket a házastársnak, a szeretetre vágyódó gyermeknek, a megértést váró öregnek. Adnunk kell az Isten által megszentelt képességeinket a közösség érdekében a munkában. Adnunk kell az Isten által belénk plántált felelősséget az embervilágért, az Isten teremtette élet fennmaradásáért. Mindezt úgy, hogy ne kíváncsoljunk belőle érdemet, ne jegyezzük fel magunknak, ne emlegessük mások előtt. „Ne tudja a te bal kezed, mit tesz a jobb.” Az új élet gyümölcstermése olyan magatöltő értődő, mint a virágnak az illata, mint a napnak a sugara. Nem betervezett, hanem természetes létfunkció. Olyan, mint az egészséges ember lélegzése. Nem a tudatunkkal vagy akaratunkkal szabályozott működés. Ha egyszer már oda kell figyelniünk és tudatunkkal, akaratunkkal kell irányítanunk lélegzésünket, akkor az már levegő után való kapkodás, amely csakhamar halálhörgésbe csaphat át.

Jézus a csendesen imádkozó és a feltűnést kerülő szolgálatban fáradó embernek ígér fizetséget. Ez a szó, amelyet Bibliánkban így fordítottak, nem a teljesítményért járó bért jelöli meg, hanem azt a jutalmat, amivel Isten jó atya módjára megajándékozta gyermekeit. A titokban elmondott imádság jutalma a meghallgattatás. S mi a szolgálat jutalma? Hadd idézzem itt Löhe Vilmos ismert mondatait: „Mit akarok? Szolgálni akarok! Kinek akarok szolgálni? Az Úrnak az Ő nyomorultjaiban és szegényeiben. És mi az én bérem (jutalmam)? Az én bérem az, hogy tehetem”. Ezután mi hadd kérdezzünk tovább. Miért tehetem? Azért, mert Isten Krisztusban bűnbocsánatot adott nekem. Elvette bűneimet és nekem ajándékozta az ő igazságát. Ezzel adott nekem új életet. Ő tett engem imádkozó emberré, és Ő formálta úgy életem fáját, hogy az a szeretet és a szolgálat jó gyümölcsseit teremje. Az igaz jutalmam azonban nemcsak az, hogy mind ennek részese lehetek és egyben továbbadója, hanem az én igaz jutalmam, ahogyan ezt Hengstenberg Károly énekszerző a 62. énekünknek új énekeskönyvünkbe be nem került versében megfogalmazta: „Jutalmam Ő”, maga az Úr. Ő az enyém és én az övé vagyok örökké.

Pintér János

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 17. VASÁRNAP

Jn 17, 20—26

A mentő szeretet felelőssége

Nemzedékek váltják egymást, a külső körülmények változhatnak, de az isteni elhívás—küldetés állandó feladat marad mindaddig, amíg meg nem újul az egész teremtettség.

Jézus ún. főpapi imája — amelyet János evangélista közöl — tudósít arról, hogy Jézus elvégezte küldetését, a munka folytatását biztosít

totta s véghezviteléről a Szentlélek elküldésével gondoskodik. Mivel így az egész válságmű nemcsak az ő, hanem a Szentháromság ügye, ami nem az ő munkája, arra kéri az Atyát, mert szeretete célhoz akar érni.

Az ima világosan több szakaszra oszlik. Szól Jézus munkája lényegéről (kijelentette Isten nevét), majd a tanítványokért, valamint az ő utódaikért könyörög. A golgotai keresztre menő Jézus nemcsak vállalja a sorsát, nemcsak meghal, hogy megváltsa a bűnös embert, hanem mozgósít is minden erőt az emberért, hogy az ember megértse Isten szeretetét és részese legyen az Istennel való közösségnek.

Kijelölt szakaszunk szól az egyház, a gyülekezet, a bizonyosságtevők szolgálatáról. A megváltás műve az időben, a mindenkori jelenben valósul. Ehhez kellene a mindenkori eszközök, akik ezt végzik (igehirdetők, bizonyosságtevők, tanúk). „Keresztyén reménységünk — azzal együtt, hogy bizalom és várakozás Istenre — egyúttal aktívva is tesz és munkába állít Isten világaért. Ennek a szolgálatnak két fő ága van: szolgálat Isten igéjével, és szolgálat a krisztusi szeretet konkrét, segítő jócselekedeteivel. Mert az egyház élete nem öncél. Az egyház azért van, hogy a körülötte levő világban Isten szeretetének az eszköze legyen.” (LVSZ állásfoglalás 65.)

Hiteles krisztusi szó, Krisztusról szóló híradás kell, hogy Krisztus megdicsőítse az Atyát, megmutathassa, hogy a szent Isten a bűnös emberen keresztül megfoghatatlan ajándékokat tud adni: szeretetet elsősorban, igazi, őszinte emberséget, de hitet, reménységet is, amely nyitottá teszi a teljes élet felé.

Nemzedékünk és magyar evangélikus népünk Isten ajándékozó kegyelméből sajátosan élhette át a világ evangélikusságának közösségét a budapesti nagygyűlésen. Nyelvek, fajok, népek közös hitvallásától az istendicsőítésig és az úrvacsoravételéig. És nemcsak azzal a tízegyházy ezerrel, akik testileg jelen lehettek, hanem a százazrekkel és milliókkal, akiket ezek képviseltek. És még tovább kell tágítanunk a kört, Krisztus mentő emberszeretetének vonzókörét, mert ő azokat is látja, szereti és a mi figyelmünket is felhívja azokra, akik majd ezeknek a bizonyosságtevőeknek a nyomán hisznek majd, indulnak el, vagy erősödnek meg.

Az egyházat Krisztus szüntelen folyó munkája — imádsága — Istennel való közössége hozza létre, teremti. Ebben a történelmi áramlásban áll benne a mindenkori jelen keresztyénsége, amely egyben a jövő formálója is. Ez a keresztyénség pedig akkor és abban egyház, hogy nemcsak útjelző tábla, hanem megajándékozott testvér, aki személyes hitével és szeretetével segíti célhoz azokat, akik magukban még képtelenek előbbrejutni.

Az eszközök akkor végzik jól munkájukat, ha egyik ebben a felelősségben. Rólunk, mai egyháZRól van szó. Jézus imádságát nem kihallgatta titokban az evangélista, ránk örökitette, hogy tanítson és eligazítson.

Egyfelől a helyünkre tesz. Eszközök vagyunk. Nem mi — az egyház — valósítjuk meg Isten országát. Ő maga. Akkor is, ha minket használ. Másfelől azonban hatalmas biztatást kapunk, hogy szükség van ránk, hogy jó reménységben végezhetjük szolgálatunkat.

Szolgálatunk feltétele az *egység*, a Krisztusban hívők egysége. Ez teszi hitelessé a szolgálatot.

Milyen egység ez? Az Atya—Fiú egysége. A cselekvés, a szolgálat egysége. Megváltani, felszabadítani az embert. Egység nem öncélúan, valaki ellen, hanem az emberért. Felelősség a másikért, összefogás az

emberért. Egy ember kevés, de a sok jóakarató ember Isten rendje szerint valamit valóra válthat Isten világából.

Isten újjáteremtő, megigazító munkáját egyszülött Fiában, a Jézus Krisztusban végezte és végzi. Az emberré lett Fiában, a Názáreti Jézusban és a megdicsőült Fiában, kinek titokzatos teste az Egyház közössége. Isten—Fiú—Egyház megkülönböztető valóságok, de a szolgálat, a tökéletes új élet, mellyel Isten megajándékozta Övéit, egy. Valósággá is úgy lesz ebben a világban, hogy a folyton változó történelmi alakulásban Krisztuson át Istenre irányultan egyképpen mutat a győzelmes cél felé.

Ehhez adja Jézus a maga dicsőségét. Vagy legalábbis valamit a dicsőségből, ami a szeretet bizonyítéka. A dicsőséget mi nem kényszeríthetjük ki, de kapjuk az engedelmségért és az emberek érdekében. A szeretetnek mindig van egy többlete, ami megmagyarázhatatlan, meghaladja emberi képességeinket, Isten szeretetének a visszatükröződése (feltétlen, megelőző, előlegező).

Krisztus emberré lett, de akkor is Isten volt. Nem úgy lett szolidáris, hogy megértette az embert, hanem mert értette Isten szándékát az ember felől, engedelmesen járta az emberség útját, hogy az emberrel közölje Isten ajándékait. Nem uniformis, hanem összhang! Nem azonoság, hanem egycélúság. A szolgálatvállalás egysége a kereszthalálig menő engedelmség, bizodalmas ráhagyatkozás, amelyet Isten őrző, oltalmazó ereje az idő távlatában mutat fel egyre dicsőségesebb fényben. Nem feltétlen külső dicsőség, bár az is lehet jó és hasznos, hanem belső erő, a szív áramának lüktetése, mely bizonyítja, hogy nem dogmatikus, áporodott szózuhatag omlik alá, hanem Krisztus emberszeretetének aktuális, mindent betöltő valósága.

Hogy elhiggye a világ! Hogy a hit valóság és nem álmodozás. Mit hisz, mit tart Istenről, vallásról, vallásos emberekről az a világ, amely velünk érintkezik? A világnak azt kell észrevennie, hogy ezek egy nagy cél érdekében munkálkodnak. Valahogy úgy, ahogyan Turmezei Erzsébet verse szól a titokzatos testről: „Egy test... / Egyik kezével könnyeket töröl, / másik kezével sebeket kötöz, / a harmadikkal utat épít / szívektől szíveikig. / Mind dolgozik: a negyedik, / a századik, az ezredik, / szánt-vet, hidat ver, ültet szüntelen. / Magyarországon és Tanganyikában / és Kínában és bárhol a világon, / mindenfelé találsz ilyen kezet, / és mindenütt a menny felé vezet, / S az Ó kezére ismersz boldogan. / Egy test. Sok tagja van. // Egy test... / Egyik szájával gyermeket tanít, / másik szájával szenvedőt vigasztal, / a harmadikkal békít, / a negyedikkal szegények szívének / hirdetik az evangéliom. / Van szája milliom. / S Magyarországon és Tanganyikában / és Kínában és bárhol a világon, / a vándorutat akármerre járod, / hangját, szavát mindeütt megtalálad, / s ráismersz boldogan. / Egy test. Sok tagja van.”

Nem külső egységről van itt szó. Ezért itt az egység fogalmát akár behelyettesíthetnénk pl. a mindenki, az egyaránt kifejezésekkel. Az egység, amelyre Isten megigazít: szolgáló egység, a szolgálat egysége. Abban legyünk egyek, hogy szolgálatunk nélkül nem vagyunk „igazak”, igazi keresztyének, mert nem adjuk tovább a kegyelem áramlását. Az elektromos vezeték is akkor igazi vezeték, ha átadja az elektromosságot.

Ennek az egységnek a kijelölhető részei:

1. Egység az Istenben való hitben, munkájában, hogy az egy folyamat: „küldtél” — Jézust, apostolokat, mai bizonyosságtevőket — a bűnös emberhez. A küldés szüntelenül tart, személyesen szólít meg, hogy legyenek munkások az Isten szőlőjében.

2. Egység az Isten aktív szeretetében, megváltói munkájában. „Szeretted őket”, szereti az elveszett, a bűnös embert. A küldés alapja mindig Isten szeretete, aki nemcsak engem szeret és éppen azért tesz testvérévé, hogy a másikat, a felebarátot is szereti.

3. Egység az Isten megbízói munkájában: „a szeretet bennük legyen”. Hogy mi is szeretettel hordozzuk a mentés, gyógyítás felelősségét, munkáját. Hogy az „agapé”, az isteni szeretet áramlásának az eszközei legyünk.

Végül az is bátorítás, Isten kegyelmes ajándéka, hogy Urunkkal valóságos közösségben vagyunk és maradunk mindvégig. Senki és semmi el nem szakíthat Ótöle. Nekünk akarnak embereknek furcsának tűnhet Jézus szájából az „akarom” kifejezés. Ez azonban semmiképpen sem jézusi „akaratoskodás”, hanem az ember vállalása mindenén keresztül. Mert szeret minket, mindvégig szeret minket. Szabadítson fel ez derűs munkálkodásra!

Kovács Pál

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 18. VASÁRNAP

1. János 3,19—24

Egzegézis

A levél szerzője nagy valószínűséggel megegyezik a negyedik evangélium írójával, az Újszövetség „teológusával”. Levele ékesen bizonyítja, hogy a teológia nem egyszerűen Isten lényével foglalkozó tan, hanem olyan gyakorlati tudomány, mely Isten és ember relációjában keresi a felmerülő kérdésekre a választ. Az eredeti szöveg néhány kiemelt kifejezése, ennek a teológiai szemléletnek az alappillére.

„Peithó” — rábeszélni, megnyugtani. Egyértelműen pozitív cél érdekében kifejtett fáradozás. Érdekes, de a Szentírásban gyakori szókapcsolatban fordul elő textusunkban: „peisomen tén kardia” — szó szerint: rábeszélni, meggyőzni a szívet. A „kardia” szó jelentése itt „lelkiismeret”.

Feltűnő a párhuzam a „kataginoszké” és a „ginószkei” igék között. Az előbbi a lelkiismeret negatív, bennünket vádoló aktusa, utóbbi Isten tárgyilagos emberismerete. Isten mindent tudása nem jelent rögtönítélést, noha nem lenne igazságtalan.

Agapétoi — Szeretteim! János leveleiben nemcsak udvariassági formula.

parrészia — nyíltság, bizalom, félelem-nélküliség

entolē — parancsolat, megbízás

πισzteuszómen és agapómen — higgyünk és szeressünk... ez a tulajdonképpeni kapcsolópont Isten és ember viszonyában: Istenhez köt a hit, embertárshoz a szeretet.

De tempore

Agendánk a vasárnap üzenetét egy rövid felszólításban foglalja öszsze: SZERETETBEN! Az egyházi esztendő adott időszaka ezt külön is aláhúzza: reformáció hónapja van. A lelkiismeret rettenetes súlya alól felszabadult Luther bizonyágtétele nyomán emberek ezrei jutnak el az

ítelő Istentől a kegyelmes Istenig. Textusunk egyik centruma egyben a reformáció alaptétele:

„bizalommal szólhatunk Isten előtt...”

A textus másik fókusza az előbbi felismerés következménye: „...szeresük egymást, ahogyan erre parancsolatot adott nekünk...”

Az igehirdetés menete

1. „Elhagyott engem az én szívem is...”

Reményik Sándor soraival indulunk:

„Ez a legnagyobb bűn.

Ez a legszörnyűbb büntetés.

S a legnagyobb nyomorúság is ez:

Elhagyott engem az én szívem is.”

A Zsolt 40,13 nyomán született vers a lélek olyan mélységeibe vezet el, amelyet textusunk is exponál, amikor a szív vádolásáról beszél. A szív vádolása, azaz a lelkiismeret emberlétünk belső mértéke, vészjelzője. Olyan, mint a láz, mely egy alattomos, súlyos betegségnek talán az egyetlen kifejezője.

A lelkiismereti konfliktusok drámai megjelenítése a zene és irodalom állandó témája: Jób kv., Antigone, Csillag a máglyán, István a király...

Nemcsak kiemelkedő személyiségek hordoznak magukban ilyen konfliktusokat. A hétköznapi emberben is — olykor a felszín alá kényszerítve, máskor váratlan kirobbanással — jelentkeznek a szív vádoló hangjai. Szomorú dokumentumai ennek öngyilkosok hátrahagyott búcsúlevelei. Korunk embere a világnézeti, ideológiai konfrontációkat kerülve reméli megtalálni a lélek csendjét. Sokan igyekeznek életükből kikapcsolni minden közösségi felelősségvállalást, mások a család szigorúnak vélt kööttségeit próbálják lazítani. „Ne szólj szám, nem fáj fejem” — tartja a közmondás. Ám, ha nem szól a száj, szól a lelkiismeret! Ha nem fáj a fej, fáj a szív! Valahogy mindig felszínre törnek a szív vádjai: neurózisban, fóbákban, alkoholizmusban...

A szív hangjait elnyomhatja a nappali élet zaja, de az éjszaka csendjében fülsiketítővé válik.

Erről beszél János apostol, aki bizonyára sokszor hallotta visszhangozni Jézus szavait: „Nem tudjátok milyen lélek van bennetek” (Lk 9,55).

Az Újszövetség számtalan locusának tanúsága szerint ott kezdődik a keresztyén élet, amikor a szív vádolása elviselhetetlenné, minden külső elítélésnél nagyobbá válik.

2. „Bizalommal szólhatunk Isten előtt...”

Hiábavaló fáradozás lenne a lelkiismeret hangját elnémítani, viszont lehet áthangolni Isten „hullámhosszára”.

Az eredeti szöveg szerint: rá kell beszélni, meg kell győzni a szívünket, hogy Isten szeretete hatalmasabb minden bűnnél. Így lehetünk tanúi Isten lélekgyógyító munkájának. Már az Ószövetségben nyomonkövethetjük Isten következetes lélekgyógyító terápiáját.

Jer 17,9—10.

„Csalárdabb a szív mindennél, javíthatatlan; ki tudná kiismerni?”

Én, az ÚR vagyok a szívek vizsgálója, a lelkek megítélője...”

Ézs 40,2.

„Szóljatok Jeruzsálem szívéhez, hirdessétek neki, hogy letelt rab-sága...”

Hózs 2,16.

„Elvezetem a pusztába és szívére beszélek...”

Isten terápiájának betetőzése a Krisztusban kapott kegyelem. Krisztust a bűnös emberhez, a bűnös emberért küldte a Mennyei Atya. Gyógyítások alkalmával hányszor hangzott ajkáról:

„Bízzál... megbocsátattak bűneid...”

A testi gyógyításban is döntő fontosságú a bizalom orvos és beteg között. Isten a legvégsőig ment el, hogy bebizonyítsa: benne bízhatunk. A Mennyei Atya végső érve az elidegenedett gyermekekért folytatott harcban a kereszt!

Ha valaki szívében egyszer fellobban a bizalom kis lángja, az hihetetlen változást jelent az élet folytatásában. Erről a csodálatos eseményről csak lírai hangon lehet beszélni, amint énekünk mondja:

„Isten, szívem néked adom Kedves ajándéku...”

„...édes bizalomra gyúl, Hogy kegyelmes leszel...”

(319. 1,3)

Ha mindez megtörténik is, az ember mégis bűnös marad, de megkegyelmezett bűnös. Továbbra is igazak a szív vádjai, de Isten nagyobb a mi szívünknel. Ezt a valóságot a reformációban fedezte fel újra az egyház: simul justus et peccator. Vajon ennek tudatában élünk-e mi, mai evangélikusok? Ha így lenne, nem lennénk sokszor olyan csüggedtek, látva kicsinyedségünket, gyarlóságainkat. Nem lennénk olyan mellőngetően öntudatos evangélikusok sem, akiknek vallásossága nem egyéb, mint a dicsó múlt emlegetése.

3. Higgy és szeress!

Rideg, barátságtalan családban felnövő gyermekek maguk is lelki-leg érzéketlenné, érzelmileg szegényekké válnak. Sajnos sok példa adódik erre talán éppen a gyülekezetünkben is. Isten családjában felnövekedve mi, gyermekei, a legideálisabb körülmények között élhetünk, hiszen neki gondja van ránk. A valóban Isten közelségében élő embernek is vannak problémái, de van reménysege is. A bajjal együtt Isten a szabadulás útját is megadja. Az ilyen lelki családban felnőtt keresztény ember nem is tehet mást, mint amit maga is átélt: szeretetet ad tovább. Az üzletember üzlettársat, a főnök a beosztottat látja a másik emberben — Isten a teljes embert látja és szereti. Így kell nekünk, gyermekeink is a teljes ember felé fordulnunk szeretetünkkel. Aki a látható testi problémák mellett láthatatlan, de nagyon is létező lelki problémákkal is küszködik. A lelkigondozást ember és ember között is a bizalom felébredésével kell kezdeni. Ennek kiváltképpen való útja a szeretet! (1Kor 13.)

János apostol a Nagy Parancsolatot így tolmácsolja: Higgy és szeress! Istenbe vetett hit nélkül nincs a teljes emberért munkálkodó szeretet — emberszeretet nélkül hitelét veszített a hit.

Reformáció havában gondoljunk arra is, hogy a lutheri tanítás szerint — mint Krisztustól kapott küldetés — szinte a harmadik szentségünk a bűnbocsánat hirdetése, a meggyötört lelkiismeret felszabadítá-

sa. Sok evangélikus abban látja a katolikus egyháztól való különbségünket, hogy nálunk nincs gyónás. Ez nagy tévedés és nagy veszteség, mert sok helyen így is gyakorolják, azaz nem élnek vele. A lelkesznek Krisztustól kapott parancs, a gyülekezetnek pedig kimondott vagy ki nem mondott igénye. Ez vonatkozik Isten tágabb családjára is. A hívő ember ne akarjon a hitetlenek lelkiismerete lenni, de felelős szeretettel szolgáljon minden embernek evilági téren és lelkiében egyaránt.

Fülünkben cseng még LVSZ VII. Nagygyűlésének témája:

Krisztusban — Reménység a világnak

Reménység az emberiségnek

Reménység az egyháznak

Legyünk az új reménység hordozói mi, Magyarországon élő evangélikusok.

Győri Gábor

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 19. VASÁRNAP

Elhivatásunkhoz méltóan dolgozni — másokért

Csel 20,32—35

Néhány megjegyzés

Pál búcsúzik az efézusi vénektől. Textusunk búcsúbeszédének utolsó szakasza. Ez a szakasz sok hasonlóságot mutat Mózes énekével (Deut 33), de különösen Sámuel búcsújával (1Sám 12), érdemes mindkettőt áttanulmányoznunk!

A 32. verset a r. kat. fordítások másként adják vissza: „néki halma van arra, hogy felépítse művét, és megadja nektek az összes szentekkel közös örökséget” (Békés—Dallos). Egy másik fordítás (értelmezés) szerint: „az összes megszentelték között öröksézt adjon nektek” (Csia).

Ugyancsak jelentést-motiváló értelmezés a 35. versben az, hogy az „erőtlenek”, „gyengék” így szerepel: „elerőtlenültek” (Csia). Ez a fordítás különösen a betegeket és az öregeket veszi célba, azokat, akik valamikor tudtak, ma már nem tudnak gondoskodni önmagukról.

A Jézustól idézett mondatot az evangéliumok nem őrizték meg.

Az alapige mondanivalója

A búcsúzó Pál apostol Isten kegyelmére bízta szeretteit. Meg van győződve arról, hogy az ÚR befejezi azt, amit elkezdett, s az efézusi gyülekezet tagjaira is gazdag mennyei örökség vár. Az örökségért már nincs mit tenniük, az készen van, ehelyett más dolguk van: Pálhoz hasonlóan kemény munkával kell gondoskodniuk a gyengékről, a megrokkantakról. Aki így tesz, megtapasztalhatja Jézus szava igazát: „Nagyobb boldogság adni, mint kapni!”

Témánk így alakulhat

A gazdag örökséget adó Isten rendelkezése szerint egész életemet mások támogatására kell szánnom. Vagy: „Isten munkára rendelt, hogy segíteni tudjam a felebarátomat”.

„Dolgozni csak pontosan, szépen...” — idézik gyakran azok is, akik szívesen elmennének a munka temetésére. A ma embere — éppúgy mint Pál kortársa — hol lenézi, hol isteníti a munkát. Pl. Platon is beszél a derekas munka fontosságáról, máshol pedig azt írja, hogy „a kézművesek életmódja a lélek károsodását és az erény megcsorbulását hozza magával”.

Jó tisztán látnunk a munka értelme kérdésében, hiszen a munka és az élet összetartoznak: „Ha valaki meg tudná mondani, miért dolgozom, életem értelmét mondaná meg!”

1. *Isten munkára rendelt.* A munka teremtési rend, hiszen a teremtő Isten munkálkodik Isten. A pogány istenek uralkodnak, harcolnak vagy elmélkednek, a mi Urunk „mind ez ideig munkálkodik” (Jn 5,17). Maga a teremtés is munka volt. (A teremtéstörténetben a LXX egyetlen szava — az ergadzomaj — mögött az eredeti héberben 4 szó szerepel a munka megjelölésére. Az egyik a „creatio ex nihilo”-t jelenti (Gen 1,1; 27—28), s mindig az Isten munkájára vonatkozik, sohasem jelöli az ember tevékenységét. A másik szó jelentése: alkotni, dolgozni — pl. 2,4/b. Egy harmadik szó — pl. 2,7 — megjelöli a kézműves és művészi munkát, végül a negyedik — a kert beültetésével kapcsolatban, 2,8 — a kertési és a földműves munkák megjelölésére szolgál. Isten a teremtés során teremtett is, alkotott is, formált — mint a kézművesek, kertet is ültetett mint a kertészek). Isten volt az első, aki dolgozott, nemcsak teremtett, de „emberi” munkát is végzett, ezzel megteremtette a munkát is, példát is adott annak végzésére, s megtanította az embert dolgozni.

Isten az embert munkára teremtette. A kultúrparancs végrehajtása a dolgunk. A kert — a világot művelni és őrizni kell, a feleség ebben is segítőtárs. A munka az ember életének tartalma és feladata.

Isten a munkát parancsolja is, többféleképpen. Pl. a harmadik parancsolattal kapcsolatban: „Hat napon át munkálkodjál és végezd minden dolgodat” (Ex 20,9). A hetedikkel: „Ne lopj!” A törvény tiltja a lopás minden fajtáját, s ugyanakkor becsületes munkára kötelez. Isten megadja a becsületes munka jutalmát is.

A munka tehát nem büntetés, hiszen a kultúrparancs a bűneset előtt hangzott el. Az viszont igaz, hogy Isten az ellene lázadó embert megbüntette, a munka verejtékes lett, nehéz, sokszor eredménytelen. Erőfeszítést követel, nem lankadó szorgalmat.

Ez bizony nem könnyű. Hiszen a környezet — mint az őskeresztyének idején sokszor másra csábít. Az athéniaiak is pl. Pál ottjártakor egyből sem töltötték az idejüket mint azzal, hogy valami „újságot mondjanak vagy halljanak” (Csel 17,21). Sport és játék, társaság és politika töltötték ki napjaikat. Ugyanakkor akadtak rajongók a keresztynékök között is, akik közelre várták Jézus visszajövetelét s várakozásuk miatt felhagytak a mindennapi munkával is.

2. *Isten nemcsak rendelte, számon is kéri munkánkat.* Megítéli. (Az Újtestamentum az „ergon” szóval jelöli a munkát is, de általában minden emberi cselekedetet is. Ebből az következik, hogy ahogyan tetteink bűnösek, munkánk is az (Tit 1,16; Róm 3,12). Nincs büntetlen ember, nincs bűn nélküli munka sem, forrásában vagy szándékában, céljában vagy véghezvitelében át van szöve bűnnel...

Nem az a bűn, hogy könnyíteni akarunk a munka terhén. Szabad használnunk az eszünket is. Nem szabad viszont másokat megkárosítanunk! Van, aki rosszul végzi munkáját, ímmel-ámmal, felibe-harmadá-

ba... S ki-ki munkájával vétkezik: az eladó rosszul mér, hibásan számol. — megrövidíti a vásárlót. Rosszul elvégzett munkáért vesz fel pénzt — becsapja a munkáltatót. Manipulál — s felveri az árakat. Nem figyel oda, s kárba vész a rábízott érték, károsodik a rábízott ember.

Egy másik fajta bűn a munka istenítése. A szerzési lehetőség miatt agyonhajszolt, rövidebbre zsugorított élet. „Öt iga ökröt vettem, szántóföldet vettem, nem mehetek” — még az ÚR színe elé sem... Valóban?! Az ÚR napja úgy jön el, mint a tolvaj, s akkor „kinek-kinek a munkája nyilvánvaló lesz!” (IKor 3,13).

Áldottak, akiket az ÚR munkában talál. Áldottak, akik szeretetben munkálkodnak, hitükben megújulva munkájukat is tisztogatják a bűntől, munkájukkal is szolgálják az Istent. Áldottak, akik megszentelik az ünnepet — s egyben pihennek is, s e kettőből erőt nyernek hétköznapi munkájukhoz.

3. *Munkánk célja — a gyengék támogatása, a felebarát java.* Krisztus is azért lett szegény, hogy sokakat gazdagítson. Pál is ezt tette, a vele levőkről tulajdon kezei gondoskodtak. A mi dolgunk is — mások gazdagítása.

„A tolvaj többé ne lopjon, hanem inkább dolgozzék, és azt cselekedje kezével, ami jó, hogy legyen mit adnia a szűkölködőnek” (Ef 4,28).

Ki az közülünk, aki ezért „hajt”? Nem a megélhetésért, életszínvonalá emeléséért, egy majdani kényelmes életmódért, bővülködésért és fényűzésért, hanem az egyre értékesebb (!) szolgálatért? Pedig ezt akarja az Isten: dolgozzunk egyre többet, hogy segíteni tudjuk a rászorulókat. Jézus ígérete szerint csak abból lesz maradandó kincs, amivel embertársainkat segítettük, a többbit rozsdá és moly emészti meg.

Jó lenne, ha példákat tudnánk sorolni gyülekezeti tagokról, akik ezért vállaltak másodállást, hogy ismeretlen kishagydíjast rendszeresen támogassanak..., vagy másokról, akik azért béreltek ki kertet, hogy egy szeretetotthonnak megtermeljék a téli zöldséget..., presbitériumról, aki azért vállalt „keresztény szombatot”, hogy egy özvegyasszony összedőlt házát újjáépítse... Csak azért nem tudunk példákat, mert nem tudja a balkéz, mit tesz a jobb? Vagy ilyen példák nincsenek is?

Legtöbbször nem elég az alamizsna. Talpra kell állítani a gyengét, rehabilitálni munkaerejét, visszaadni élete értelmét, visszavezetni oda, ahonnan kiesett vagy kilökték..., sokszor nem is egy-egy emberről van szó, de családokról, veszélyeztetett néprétegekről..., megannyi feladat, amit munkánkkal vagy munkánk mellett Gazdánk parancsára el kell végeznünk!

A munka kötelesség, fáradságos és nehéz, az erőtlenség miatt történik, de boldogságot ad annak, aki végzi. Boldogságot, mert aki kapott Krisztus szeretetéből, annak van mit adnia is, s megtapasztalhatja Krisztus szava igazát: „Jobb adni, mint kapni!”

Zászkaliczky Pál

REFORMÁCIÓ ÜNNEPE

Zsolt 36,6—10

• A hétköznapi sorában kedves piros betűs egyházi ünnep a reformáció napja. Nem üdvörtörténeti, de nem is csupán egyháztörténeti jelentőségű ünnep. Minket kérdez meg ez a zsoltár. Hogyan vallunk Istenről? Van-e bátorságunk, van-e személyes tapasztalatunk Róla.

Lutherről, a reformátorról az elmúlt évben sokféle aspektusból hangzott el értékelés. Egyet nem szabad felednünk: Luther első, legfontosabb kérdése ez volt: hogyan állok meg Isten előtt? Milyen a Vele való kapcsolat? Mit hozhatok fel mentségemre? A megtalált válasz kívül esett a középkor teológiájának gondolatartományán. Mert volt bátorsága önmaga érdemét elvetni, saját személyes valós ismeretében bűnös állapotát realisan látni, ezért fedezte fel Isten igazi nagyságát, örök lényegét: a kegyelmet.

Ez az ősi zsolttár is erről énekel. Érdemes figyelni arra, hogy textusunkat megelőzően a zsolttár a hitszegő, Istenre nem figyelő ember magatartását jellemzi, s e sötét háttéren rajzolja meg Isten ember által meg sem érdemelt, de Reá annyira jellemző hűségét, szeretetét. A hit mindig Isten cselekvésébe, a meg nem érdemelt kegyelembe fogódzik. A hit ugyanis mindig ott születik, ahol az ember belerendül Isten meg nem szolgált szeretetébe és kitartó hűségébe. Az Ószövetség mély teológiai tartalmat hordozó három kifejezése: heszed, emuná és a mispáh — szeretet-hűség, megbízhatóság és igazság-üdvrend szerepel igényben, amelyekre önmagunkban is felépíthetjük prédikációinkat, mint kulcsfogalmakra. Természetesen a mai mondanivaló megkeresése mellett. — Szárnyaid árnyékába menekülnek az emberek: kettős jelentésű. Lehet az Isten templomába való menekülés ősi jogára gondolni, ahol teljes védettséget élvezett a bűnös és ha elkötelezte magát a templomi szolgálat segítésére, akkor felelősségrevonás nélkül élhetett, de lehet Mt 23,37 értelmében arra is következtetni, hogy amint a kiscsirkéket szárnya alá gyűjti anyjuk, akként védelmezi Isten az övét. Az első értelmezésnél a kérubok szárnya, itt a tyúkanyó szárnya kép-értelmezés szerepel.

A dúslakodnak házad bőségében — nem kultikus étkezésre utal, de spirituális értelmű. Isten jelenlétének átélése, szeretetének kiáradása, igéjének gazdagsága, (ma: az úrvacsora öröme is) rejtőzik a kifejezés mögött. Az istentisztelet megbecsülése, értéke benne lüktet e zsolttársorban.

Isten minden élet forrása gondolatban ott van a biológiai lét ajándékán túl az a valóság is, hogy „csak a Vele való élet érdemi meg az élet nevet” (Pálffy M.). Az Úr világossága pedig a kinyilatkoztatott Isten dicsősége, kábódja. Isten nélkül olyan az ember, mint a föld Nap nélkül (A. Weiser).

Az önteltségben tetszelgő ellenség haragja elől az Isten oltalma alá menekülő ember himnusza e zsolttár (H. Kraus). A veszélyhelyzetben bizonyos Isten kitartó hűségében, amilyenek Istent megismerte, s aki Ő valójában. Ezt Jézus Krisztus személyében különösen nyilvánvalóvá tette. A zsolttáros személyes helyzete nagy átfedéseket mutat Luther élete egyes részleteivel. (Sem V. Károly, sem X. Leó nem tudták felmérni a reformátor személyének világ- és egyháztörténeti jelentőségét.)

V á z l a t Személyes vallomás Istenről

1. *Isten szeretete minden képzeletet felülmúl* — (6). Ő nem fér bele gondolkodásunk emberi kategóriáiba. Messzebb lát. Ott korigál, ahol mi már nem is reménykedünk. Így lesz a testvérvásárból életmentő szolgálat József életében. S amit emberek gonoszul terveztek, Ő jóra fordította. Így éli át Dávid is, a zsolttár írója: bár bűne elszakítja Istentől, de Isten még sem veti el, hanem szövetségi hűségét megbizonyítja életében.

Ezért lehet nemcsak Saul királyt megvidámító lantos, de Istent egész életében szolgáló király.

Az isteni szeretet leghatalmasabb Fia, Jézus Krisztus életében nyilvánult meg. Ahol gonosz ajkak szégyenről suttoztak, ott Isten dicsősége, nagysága, minden képzeletet felül múló módon jelent meg Fia feltámadásában.

Ki gondolta volna, hogy az egykor keresztyéneket öldöklő Saulból az evangélium lángelkű Pál apostola lesz?

Amikor Ziegler Margit, az egyszerű német bányász felesége világra hozta első gyermekét, nem sejtette, hogy történelmet formáló személyiség kicsi bölcsőjét ringatja. Hogyan is gondolta volna, hogy Isten asszisztense ő egyháza megújításában Márton fia felnevelése által. Még kevésbé tudhatta, hogy a reformáció evangéliumi felismerései fia születése után 500 évvel abban az egyházban is hatnak és átütő erővel szólalnak meg, ahonnan egykor kiközösítették?

Ne rekedjünk meg létűnt évszázadok poros történelmi lapjain — mondhatja bárki. Igaza van. Isten azonban napjainkban is felülmúl szeretetével minden képzeletet. Fiatalokat szólít meg, akik boldogan engedelmeskednek hívásának. Életeket újít meg, akikről már mindenki lemondott, csak Ő nem. Új presbitereket állít szolgálatba ott, ahol már nem volt remény a gyülekezet megmaradására. Felráz a temetői hangulatból, mert új pünkösödöt készít gyülekezetében, új reformációt: hogy felfedezzük ismét szeretete határtalanságát.

Befejeződött az ifjúsági LVSZ konferencia és a Nagygyűlés. Nekem ez az ünnepsor egyházunkban és hazánkban Isten minden képzeletet felülmúló szeretetéről prédikált.

2. *Isten igazsága szilárd, rendíthetetlen (7).* Aki járt már hatalmas hegyek lábánál, átélte porszem voltát, de ha a Békás szoroson végigbandukolt, életreszólóan elkíséri e hegyvonulat sziklaszilárdsága, rendíthetlensége. A zsolttáros Isten kijelentett igazságát, üdvrendjét ilyenek, ilyen bizonyosan megváltozhatatlannak tartja.

Isten szólt önmagáról Mózesnek mennydörgésben, égő csipkebokor fényes látomásában, Illésnek halk hang suttogta jelenlétét, Ézsaiás menyeyei trónuson látja a szentséges Istent, aki előtt ő csak tisztálal lehet. Krisztuson keresztül az emberséges Isten jelent meg közöttünk.

Talán nem véletlen, hogy az aramei nyelvből ránk maradt szavak a görög Újszövetségben hitünk igazságának egész tartalmát, az üdvrend lényegét magukban hordozzák: Abbá: atya — Isten szerető atya. Effata: nyilj meg — aki megnyílik Isten szeretete előtt és befogadja, az kerülhet üdvösséges kapcsolatba vele. Thalita kumi: kelj fel — Isten szeretetével meggyógyulunk és járhatunk a világban. Maran atha: jövel Uram — várjuk Jézust, hogy mindörökké vele legyünk. (Egész igehirdetés sorozatot lehetne tartani e döntő igék alapján).

Ez Isten üdvrendje, igazsága, mely változatlan, örök. Körülöttünk változik a világ, nemzedékek váltják egymást. De az evangélium staféta-botját is átadjuk, hogy Isten örök „mispáthja” hirdetésének és érvényre jusson sokak életében.

A reformáció abban végezte el Urától kapott megbízatását, hogy ez a rend újra világosan megszólalt, s benne Isten kegyelme jutott diadalra. Nekünk sem kell szégyelnünk az evangéliumot, mert Isten hatalma az minden ember javára és megmentésére.

3. *Isten az élet és öröm forrása (9—10).* A zsolttáros hitével úgy látja, Isten minden életkezdet elindítója. S ez nem ellenkezik természetudo-

mányos ismereteinkkel sem. Tudósok az élet kialakulásának hogyanját kutatják, mi is örülünk, ha minél több érdekes részlet feltárul e titkok halmozából. A végső kérdésnél: honnan az élet csíráját hordozó fehérje-sejt eredete, világnézeti döntésre utaltak vagyunk. Vagy a sejt létét fogadjuk el minden időtől létezőnek, vagy Istent tartjuk örökkévalónak. A keresztyén ember ma is együtt vallja a zsolttárossal: Nálad van Uram, az élet forrása. Az élet azonban nem pusztán biológiai lét, (biosz), hanem Istennel való kapcsolat (dzóé) is. Az előbbi az utóbbi feltétele. Hitünk szerint Istennel való kapcsolatunkban nyer értelmet biológiai létünk is. Jöllehet, az élet önmagában is értelmes.

Élet és öröm elválaszthatatlanok egymástól. Ahogy a zsolttáros is tudja, az örömteli élet szép. Isten pedig jelenlétével örömet kölcsönöz az életnek. Ez az öröm magában foglalja a bűnbocsánat örömét is, ami Luther legnagyobb felfedezése volt.

4. *Isten világosságánál látjuk a magunk sötétségét és a világosság útját.* Önismeret nélkül nincs reális helyzetfelismerés sem. Luther önmagába nézett, amikor indulatai tüzet perzselőnek érezte, ösztön-erejét önzőnek, akaratát gyengének tartotta ahhoz, hogy Isten előtt kegyelmet találjon. A Szentíráshoz menekült, hogy világosság ébredjen benne. Ma sincs másként. Isten igéjének világossága nélkülözhetetlen helyes keresztyén önismeretünkhöz. Így egyszerre látjuk a bennünk rejtőző erős énség sötétségét és a világosság útját: az Istenhez vezető ösvényt. Korunk embere mintha túlértékelné önmagát, máskor a „minden mindegy” hangulatába esik, vagy úgy véli feladatai meghaladják saját erejét. A keresztyén ember valós önismeretével, tényleges környezetlátásával sem elbizakodottá nem válhat, mint aki mindent meg tud oldani, sem kétségbe nem eshet, mert Isten nagyobb a mi szívünknel. Ezért elfogadva Isten bűnt megbocsátó szeretetét célegyenest törekszik a világosság útján való járásra. Egyéni, családi és közösségi gondok megoldásának magáravállalásával él, szolgál és szívesen jár az egyenesség, becsületesség és megbízhatóság keskeny útján.

Szebik Imre

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 20. VASÁRNAP

2. Ts 2,13—17

Megjegyzések az alapigéhez

A thesszalónikai gyülekezet megalapítása Pál apostol nevéhez fűződik. Csupán rövid ideig (3—4 hétig) tartózkodott itt a 2. missziói útja során. A zsidók ellenséges támadása távozásra készítette. Ott kellett hagyania egy élő hitű, de tapasztalatlan gyülekezetet. Értük való aggodalma íratja vele a nekik szóló két levelet. Örül a róluk kapott jó híreknek. Segíteni akarja őket, hogy megálljanak a hitükben és elkerüljék a tévelygések buktatóit. Különösen is egy dolog foglalkoztatja a gyülekezetet: Jézus visszajövele. S éppen ennek félreértése rejti magában az igazi hittől és a helyes keresztyén magatartástól való eltávolodás veszélyét. Rendetlenség, munkakerülés üti fel a fejét a gyülekezetben. A jövő helytelen értelmezése kihat a jelenre. Pál helyére akarja tenni a dolgokat. Nem az a baj, hogy Jézust várják, hanem hogy ebből téves következtetéseket vonnak le a jelenre vonatkozólag. A helytelenül ér-

telmezett jövő helytelemné teszi a gyülekezet jelen magatartását. Ez pedig kárára van a gyülekezetnek, sőt ezen túl az evangélium ügyének.

Egy, a hit útján elindult, de még korántsem a célnál levő gyülekezetet buzdít, tanít, erősít szavaival az apostol. Az úton levő gyülekezetre számtalan veszély, büktató vár. Mi menti meg a gyülekezetet? Mi segíti, hogy célhoz érjenek?

Textusunkban az apostol három dolgot hangsúlyoz:

1. *Ne feledkezzenek meg Isten mindent megelőző szeretetéről.*

„... akiket szeret az Úr, mert kiválasztott titeket az Isten kezdetől fogva az üdvösségre... Erre hívott el titeket... hogy részesüljete...” Ezekkel az igékkel Pál azt hangsúlyozza, hogy Isten megelőző szeretete hozta létre, s tartja meg a gyülekezetet. Ez a hitük, de keresztyén életfolytatásuk egyetlen biztos alapja. Különösen is a kiválasztás hangsúlyos, amelyhez kiegészítésül hozzáteszi: „kezdetől fogva”. Ahogy ezt az írásmagyarázók többsége értelmezi, ez a kifejezés nem a thesszalónikai gyülekezet alapításának kezdetére utal, hanem sokkal inkább arra a „kezdet”-re, melyről a Szentírás első soraí és János evangéliumának eleje is beszél. „Mielőtt nekünk egyáltalán valami a birtokunkban lett volna, mielőtt valamit tenni, teljesíteni és megszolgálni tudunk volna, Isten minket saját, szabad akaratából kiválasztott az üdvösségre” (NTD). Ennek a mindent megelőző szeretetnek mindig újbóli felismerése és megtapasztalása a személyes életben az alapja annak, hogy egyáltalán Jézushoz tartozhatnak.

A legrégebbi kéziratok egy részében a „kezdetől fogva” helyett az „első zsengejéként” szó szerepel. (A görögben kevés az eltérés a két szó között: ap arches — aparchén.) Az első zsenge, a természetes zsengeje, melylyel hálááldozatot mutattak be. Másutt is használja Pál ezt a szót a keresztyénekre (1Kor 16,15). Ilyen értelemben a kis thesszalónikai gyülekezet csak egy ígéretek kezdete Isten nagy aratásának, mely folytatódik mindenütt és mindenkor az idők végezetéig.

Isten cselekvésének elsődlegességét húzza alá a két kifejezés is: „a Lélek megszentelő munkája” és az „igazságban való hit”. Sem a megszentelődés, sem a hit nem az ember munkája, hanem Istené. Veszélyek között, tévtanítások keresztüzében Istennek erre a szeretetére való emlékezés őrizheti és tarthatja meg elsősoron a gyülekezetet.

2. *Ne tántorodjanak el a hallott evangéliumtól.* Az apostol a felvasott versekben nem marad meg az Isten szeretetére való emlékeztetésnél, hanem rögtön továbbmegy egy lépéssel, s emlékezteti a gyülekezetet az ebből következő feladatára. „Ezért tehát, álljatok szilárdan, és ragaszkodjatok a hagyományokhoz...” Nem szünergizmus Pálnak ez a gondolatmenete — mintha Isten és az ember között megosztódna az üdvösségszerzés dolga —, hanem ezekben a versekben arra utal, ami az egész Újtestamentum tanítása is: Istené és az ő cselekedetéé egyedül a dicsőség, hogy nekünk üdvösséget szerzett, de mindig követi ezt a határozott felhívás a saját feladatra. Attól a téves felfogástól akarja óvni a thesszalónikai keresztyéneket, hogy Isten szeretetét, ajándékait elfogadva ölbetét kézzel üljenek és várják Jézus eljövetelét. A „megállás” kifejezését Pál másutt is szívesen használja. Már az Ótestamentumban is szerepel ez a kifejezés. Mózés az Egyiptomból való kivonulás kritikusi pillanatában szólítja fel a népet: álljatok helyt. Isten készíti népe számára a szabadulást, az üdvösséget, de erre az alapra rá kell állni és rajta kell maradni. Szinte makacsul kell hozzá ragaszkodni.

Mi segít ebben? A hagyomány, a paradoxis. Ez Pálnál nem csupán a zsidó írástudói hagyományt jelenti, hanem a keresztyén tanítás átha-

gyománnyozását. Ebben a tekintetben a keresztyének helyzete hasonló a választott népéhez. Elfogadni — átadni, ismét elfogadni és átadni: ez az evangélium útja. Pál többször is hivatkozik arra, hogy amit ő átvett, azt adja tovább. (A feltámadásról szólva: „azt adtam át nektek, amit én magam is kaptam” 1K 15,3. Az úrvacsoránál: „én az Úrtól vettem, amit át is adtam nektek” 1K 11,23.)

Ezzel az elfogadással és az azt követő átadással azonban a gyülekezet nemcsak a maga számára őrzi meg az evangéliumot, hanem a miszsiói parancsot is csak így teljesíti. Ez áll a mai gyülekezetekre is. A nagy láncnak „elfogadni — továbbadni — elfogadni” nem szabad megszakadnia. Ez a gyülekezet felelőssége. Természetes, hogy a „hagyomány” megismerése még nem tesz keresztyénné, de megteremti az újjászületés, a hitreébredés lehetőségét.

3. *Belső meggyőződésünk, hitünk tükröződjék a mindennapi életünkben.* „Maga pedig a mi Urunk Jézus Krisztus és az Isten, a mi Atyánk... vigasztalja a ti szíveteket és erősítsen meg titeket minden jó cselekedetben és beszédben. Az igazi hit nem marad soha elmélet, csupán belső meggyőződése valakinek, hanem az tükröződik a mindennapi élet megnyilvánulásaiban. Nem a személyes ügye csupán valakinek, hanem annak kihatása van másokra is, éppen a jó cselekedetben és beszédben való szolgálatban. Az apostol itt óv attól a szűk perspektívájú keresztyén szemlélettől, ami csak a maga üdvösségét tartja szem előtt. A hit szolgálatra adatik. Az igazi hit mindig az embereknek való segítőkész munkára, a feléjük hangzó jó szóban realizálódik.

Ugyanakkor a gyülekezet megtapasztalja, hogy a szolgálaton keresztül ő maga erősödik. „Minden munka, ami jó és minden szó, ami a szeretetet szolgálja, nyereséget hoz nekünk, hogy mi belsőleg megerősödjünk” (A. Schlatter).

Biztos a jövő?

Ma sokak ajkáról hangzik el a kérdés aggóva és félelmekkel terheltlen: milyen jövő vár ránk? Milyen jövője lesz az utánunk következő nemzedéknek? Lesz-e egyáltalán jövő? Az aggodalom nem alaplatlan: talán soha nem fenyegette annyi veszély világunk jövőjét, mint napjainkban.

De legalább ilyen aggodással és kétségekkel terheltlen hangzik a kérdés sok keresztyén ajkáról gyülekezete jövőjét illetően: lesz-e jövője és milyen a gyülekezetemnek? Talán a változó világban jobban érzékeljük, hogy még egy stabilnak látszó gyülekezeti jelen sem garancia a biztos jövő számára.

Pál apostol is a jövőért való aggodás kézteti levélírára. Aggódiát a thesszalóniki gyülekezetét. Azokért a keresztyénekért, akik rövid ott-tartózkodása alatt örömmel befogadták ugyan az evangéliumot, növekedtek is a hitben, mégis sokféle veszélynek voltak kitéve. Elindultak a Krisztus útján, de még messzebb volt tőlük a cél, mint ők gondolták. Vajon hogyan állhatnak meg a hitben? Hogyan maradhatnak a jövőben is gyülekezet? Átadják-e a meghallott evangéliumot és hogyan?

Mindezek a kérdések nem csupán a thesszalónikai gyülekezet kérdései, hanem a mai gyülekezeteké is. Krisztus útján elindult gyülekezetek, hogyan maradhatnak meg az elkezdett úton, hogyan juthatnak el a céljig?

1. *Ha reménységüket Isten megelőző szeretetére alapozzák.* Úgy maradhatunk meg a hit útján, ha mindig újra emlékezünk Isten minket megelőző szeretetére. Szeret, kiválasztott, elhívott Isten bennünket. Egy-

szóval: megelőzött szeretetével. Hitükben biztosan álló és hitükben erő-
len gyülekezetek egyedül erre alapozhatnak. Nem tehet önhitté, önma-
gunkat becsapóvá a saját hitünk erőssége és nem ejteth kétségbe tulaj-
don hitünk erőtlensége. Biztos egyedül az Isten minket megelőző szere-
tete, melyhez hálával és reménységgel mindig visszatérünk.

2. *Ha szilárdan állnak rá erre az alapra.* Isten szeretetéről az evan-
géliumból győződhetünk meg újra és újra. Pál nem röstelli mindig újra
figyelmeztetni, emlékeztetni erre a gyülekezetet. Ez Pál korában először
a szóbeli hagyományt, majd az írásba foglalt evangéliumot jelentette.
Mai gyülekezetek a Szentírásón és az igehirdetésen keresztül erősödhet-
nek meg Isten szeretetének bizonyosságában. Az evangélium az a kincs,
amihez szinte „makacsul” kell ragaszkodnunk. Nem engedve a kísérté-
seknek, hogy ettől akár „egy centimétert” is eltávolodjunk.

Ahogy azonban „vettük” az evangéliumot (a hagyományt), úgy a
gyülekezet felelőssége, hogy továbbadja azt. A hagyomány ismerete
ugyan nem jelent egyúttal hitet is, de a keresztyén tanítás ismerete nél-
kül mégsem lehetséges, hogy hit ébredjen az emberi szívben. Ahogy
erre Pál másutt utal (Róm 10,14—17). A mai gyülekezet felelőssége éppen
a jövő érdekében, hogy átadja az evangéliumot a következő nemzedék-
nek. Nem vagyunk-e adósak e tekintetben?

3. *Ha felvállalja a rá váró szolgálatokat.* A megmaradás, az úton ma-
radás, a célhoz érés harmadik feltétele a szolgálat. Azt a keresztyént és
azt a gyülekezetet, melyik csak a maga hitét ápolgatja, őrizgeti, az a ve-
szély fenyegeti, hogy végül is elveszti. A meggazdagodást, a vigasztalást,
az erőt Isten a másoknak való szolgálaton keresztül adja. Akit nem ön-
ző módon csak a saját üdvössége érdekel, hanem tud Isten megtapasztalt
szeretetével másoknak szolgálni jó szóval és segítő szeretettel, az saját
magán is megtapasztalja, hogy a szolgálatban maga is erősödik.

Mire alapozza Pál a thesszalonikai gyülekezet jövőjét? Mire alapoz-
hatjuk mi gyülekezeteink jövőjét? Isten minket megelőző, biztos szere-
tetére, amelyhez ragaszkodva megmaradhatunk, sőt a szolgálat felvál-
lalásával megerősödhetünk és növekedhetünk ebben a szeretetben.

Sárkányné Horváth Erzsébet